

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

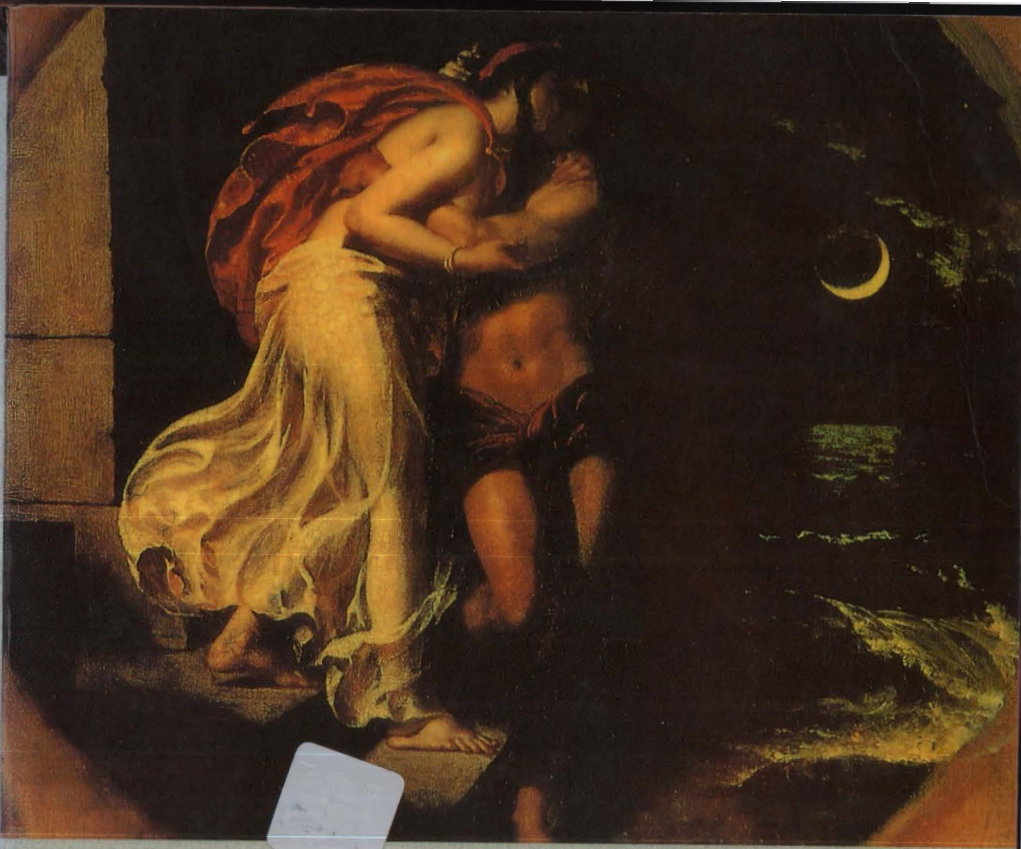
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Milorad PAVİC

RÜZGÂRIN TERSİ

Hero ile Leandros'un Öyküsü

Çeviren
Işık ERGÜDEN

MITOS

ISBN 975-7468-63-0

RÜZGÂRIN TERSİ

9 757468 639

MİTOS YAYINLARI: 35

RÜZGÂRIN TERSİ *Hero ile Leandros'un Öyküsü* Milorad Pavić

Milorad Pavić, Yugoslavya'da, hâlâ yaşamakta olduğu Belgrad'ta 1929 yılında doğdu. Barok çağ uzmanı olarak üniversitede XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıl edebiyatı okutmaktadır. Şiir, deneme, roman ve hikâye yazarıdır. *Hazar Sözlüğü* adlı kitabıyla 1984 yılında, Sırpçanın belli başlı dergilerinden olan Nedeljne Informativne Novine tarafından her yıl Sırp dilinin roman türündeki en iyi eserine verilen N.I.N. ödülüne layık görüldü. Yugoslav edebiyatının en önemli ayrıcalığı olan bu ödül, 1972 yılında Danilo Kiš'e ve 1975 yılında Miograd Bulatović'e verilmişti.

Yayımlanan eserlerinden bazıları:

Barok Çağ Sırp Edebiyatı Tarihi, Nolit, Belgrad, 1970.

Ay Taşı, şiirler, Belgrad, 1971.

Dilbilimsel Bellek ve Şiirsel Biçim, deneme, Matica Srpska, Novi Sad, 1976.

Rus Tazısı, hikâyeler (Işık Ergüden tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), Nolit, Belgrad, 1979.

Tarih, Toplumsal Sınıf ve Üslup, deneme, Matica Srpska, Novi Sad, 1985.

Hazar Sözlüğü, roman-leksikon, (İsmail Yerguz tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), Prosveta, Belgrad, 1984, 24 dile çevrildi.

Çayla Boyanmış Tablo, roman (Sevin Okyay tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), 1990

UNUTRASNJA STRANA VETRA

Ili Roman o Heri i Leandru

İlk kez 1991 yılında
Prosveta, Belgrad'ta yayınlanmıştır.

Fransızca'ya

Madeleine Stevanov

tarafından çevrilmiştir:

L'ENVERS DU VENT

Le Roman De Héro et Léandre

(Pierre Belfond, Paris, 1992).

İngilizce'ye

Christina Pribićević-Zoric

tarafından çevrilmiştir:

THE INNER SIDE OF THE WIND

or

The Novel Of Hero and Leander

(Alfred A. Knopf, New York, 1993).

Türkçe yayın hakkı

ONK Ajans aracılığıyla alınmıştır.

© Milorad Pavic, 1991

© MİTOS Yayınları, 1993

Yayın Yönetmeni: Mustafa Küpüşoğlu

Ofset Hazırlık: TEM Yapım

Dizgi: Zeliha Güler

Kapak Baskısı: Ayhan Matbaası

İç Baskı: MÜ-KA Ofset

ISBN 975-7468-63-0

MİTOS YAYINLARI

TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.

Oba Sok. 9/1 Cihangir / İstanbul

Tel: 249 87 37 - 38 Fax: 249 02 18

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MILORAD
PAVIC

RÜZGARIN TERSİ

ya da

HERO İLE
LEANDROS'UN
ÖYKÜSÜ

Çeviren
Işık Ergüden

LEANDROS

Erkek, bir şeyin yarısıydı. Belki ondan daha güçlü, daha büyük, daha güzel bir bütünüün güzel, güçlü ve yetenekli yarısı. Demek ki, yüce ve kavranılamaz bir şeyin büyüğü yarısıydı. Kadın, bir bütündü. Küçük, yolunu şaşırmış, ne çok güçlü ne çok uyumlu bir bütündü, ama bütündü.

“GELECEK, asla hayal edilen olmama özelliğine sahiptir,” diyordu babası Leandros'a.

O dönemde Leandros henüz yetişkin değildi, daha okuma yazma bilmiyordu, ama yakışıklıydı; henüz ona Leandros denmiyordu ve yolculuğu sırasında saçlarını taramak zorunda kalmasın diye annesi onları bir Hollanda danteli gibi örmüştü. Yola çıkışı sırasında yanında olan babası, “güzel ve uzun bir boynu var, bir kuğu boynu: Kılıçla vurulacak bir boyun, Tanrı korusun!” dedi.

Leandros bu sözcükleri bütün hayatı boyunca hatırlayacaktır.

Chihorich ailesinde herkes, Leandros'un babası hariç, kuşaktan kuşağa duvarcı, demirci ve aracıydı. Chihorichler, Hersek'den gelip Tuna kıyısına, Belgrad eteklerine yerleşmişlerdi: Hersek, alfabeyi öğrenmeden önce kilisede şarkı söylemenin öğrenildiği ve baba evlerinin çatısından

akan yağmurların iki denize karıştığı, çatının bir yanından Batı'ya doğru, Neretva'ya ve Adriyatik Denizi'ne kadar aktığı; diğer yanından ise Doğu'ya, Drina aracılığıyla Sava ve Tuna'ya karışıp Karadenize ulaştığı bir bölgeydi. Aile geleneğinden şaşan tek kişi, ev inşa etmekten bahsedildiğini duymak istemeyen Leandros'un babasıydı.

“Viyanaya ya da Buda'ya gittiğimde, yerli yersiz her yere diktiğiniz bu binaların ortasında kendimi hemen kaybediyorum , ancak turnabalığının Şubat ayında çok aptal olduğu Tuna kıyısında kendimi bulduğumda neredede olduğumu ve kim olduğumu biliyorum.”

Bununla birlikte Chihorichler, aile reisinin nerede olduğunu, kim olduğunu, kendilerinin nasıl yaşadıklarını asla bilmiyorlardı. Babanın onlara söylediği tek şey su ve ölümle yaşadıklarıydı, çünkü ölümle her zaman yaşanır. Gerçekten de Leandros'un babası gece geç geliyordu ve döndüğünde Sava'nın mı, Tuna'nın mı suyuyla ıslanmış olduğu hemen ayırt edilebiliyordu, çünkü her akar suyun kendi kokusu vardır. Ve her zaman, gece yarısına doğru, sanki hesaplamış gibi, ıslanmış haliyle on kez hapsiniyordu.

Çocukluğunda Radatcha ve Miljko denen Leandros, büyük babasının ve amcalarının örneğini izleyerek ailede gelenek olan duvarcılık mesleğini öğrenmeye çok küçük yaştan itibaren başlamıştı. Duvarcılıkta ve mermer yontmada ustaydı; ikonları gömmeye yardımcı olmayı biliyordu ve arı kovanlarını resimli desenlerle süsleme ya da kovanlardan ayıran bir oğlu kolayca ve çabuk yakalama konularında doğuştan bir yetenek gösteriyordu. Yaz orucu döneminde, bahâr zamanı yirmi tüfek menzilinde

avlanmak için ırmağa gitmek gerektiğinde balık avlamaya, içlerine ısırğan doldurmaya ve kokutmadan getirebilmeye yetenekli tek kişi olan Leandros gönderiliyordu. Daha sonra, yolculuklarından birinde, Zorba Djurdje Brankovitch'e anı olarak, Tuna suyunda yoğrulmuş ve Smederevo'daki Bakire Meryem Kilisesi'nde kutsanmış ekmeğin Avala Dağı'na kadar tacirler tarafından nasıl elden ele taşındığını gördü—ve bu belleğine kazındı. O kadar hızlı götürülüyordu ki, Tuna kıyılarından yola çıkan ekmeğin bölünüp Zrnovo tuzuyla dağıtıldığı dağın tepesindeki zorbanın masasına geldiğinde hâlâ sıcak oluyordu.

“Biz hepimiz duvarcıyız,” yemekte alışkanlık olduğu üzere büyük baba Chihorich Leandros'a böyle diyordu, “ama inşa etmek için alışılmamış bir mermer kullanırız: Saatler, günler ve yıllar, yanında yapı harcı olarak uyku ve şarap. Biz hepimiz zamanın duvarcılarıyız, gölgeleri kovar ve yağmuru göbeğimizde toplarız; herkes kendi evini saatlerle inşa eder, herkes kovanını zamanla kurar ve balını zamanla toplar, ateşi canlandırmak için zamanı sidik torbalarında getiririz. Binalarımızın beyaz ve siyah mermerleri bir kesedeki altın ve bakır paralar gibi, beyaz ve siyah dişi koyunlar gibi birbirine karışır. Para kesesindeki bakır paraların altın paraları kemirdiğini ve gecelerin gündüzleri yediğini görenin vay haline! Binasını zamansız ve düşüncesizce inşa edecektir...”

Tüm bunları dinleyen ve sürekli düşünen Leandros ertesi gün değilse de daha ertesi gün, kendisi üç kaşık bakla yutarken babasının bir kaşık yuttuğunu şaşkınlıkla fark etti. Ailelerinde, sofrada bulunanların başına düşen bakla kaşığı sayısı önceden saptanmıştı ve kendisine ayrılan

miktarı asla kimse aşmamıştı; ama Leandros, aynı miktarı diğerlerinden üç misli daha hızlı yiyordu. Hayvanlar arasında, yavaş yemek yiyenlerin yavaş hareket ettiklerini hızlı yemek yiyenlerin hızlı yer değiştirdiklerini yavaş yavaş fark etti ve adım adım, çevresindeki dünyada iki farklı yaşam ritmi, iki farklı kan atışı ya da bitkilerde iki farklı özsu atışı, ve günlerin ve gecelerin süresi herkes için aynı olduğundan birilerini bolluğa boğarken diğerlerini yokluk içinde bırakan aynı günlerin ve aynı gecelerin işlerine bağlanmanın iki türü olduğunu gördü. Kendisinininkine benzemeyen bir nabızın harekete geçirdiği insanlara, hayvanlara ve bitkilere karşı istemeden hoşgörüsüz olduğunu hissetmeye başladı. Kuşları dinliyor ve kendi ritminde öten kuşları seçiyordu. Bir sabah, babası su içerken ve o yudumlarını sayarak testiye beklerken, baba evini terk etme zamanının gelmiş olduğunu fark etti. Babasının, o ve kardeşleri arasında, bütün hayatı boyunca besleyecek ve ısıtacak kadar sevgi ve bilgi tohumu ekmiş olduğunu , dolayısıyla, (bu sevginin nesnesi ve tüketicisi) Leandros canlılar arasında olmadığı zaman özel olarak gerekecek bir miktar sevgi biriktirmenin gereksizliğini ve bu baba sevgisinin rüzgâr tarafından taşınabileceği en son uzaklıkla onun hedefini boş yere aşacağını birden bire fark etti.

Leandros'un yola çıkışı şu koşullarda meydana geldi. Santur çalmasını biliyordu ve bayramlarda onun müziğine doyan halk enstrümanına sık sık gümüş paralar atıyordu. O dönemde, Sava limanında, santur çalgıcısı olarak tanınan dört yaşlı gezgin satıcı yaşıyordu. Bir yolculuk sırasında içlerinden biri hasta düştü ve grubun dördüncü bir müzisyene ihtiyacı oldu. Bir sabah, oğluna

yazı yazmayı öğretmeye karar vermiş Baba Chihorich tam Leandros'a ilk harfi, Theotokos (Ana Tanrıça) sözcüğünün başladığı 'θ'yı gösterirken bir ziyaretçinin geldiği bildirildi. Leandros kalemiyle daha ilk çizgiyi çekmemiştir ki satıcıların en yaşlısı Chihorichler'in evine girdi; Leandros'un santurunu duvardan indirdi ve eliyle ağırlığını yokladı. İçine atılan paralardan dolayı santurun ağırlığı genç müzisyenin kabulü için yeterliydi. Satıcı, bir İstanbul yolculuğu sırasında dördüncü santur çalgıcısı yapmak için Baba Chihorich'den oğlunu vermesini istedi. Leandros hiç düşünmeden öneriyi kabul etti ve yeni başlamış olan yazı öğrenimi daha başlangıçta kesintiye uğradı ve ilk harften öteye asla geçmedi. Bununla birlikte, Leandros'u almaya gelen yaşlı satıcı da hasta düştü ve santur çalgıcıları, kuartetlerini tamamlamak için kendileriyle birlikte yolculuğa Leandros'un bir arkadaşını, Diomidi Subota adlı Hersekli birini de götürmek zorunda kaldılar.

Dört adam Selanik'ten geçen eski İstanbul yoluyla Belgrad'dan ayrıldılar. Çanakkale Boğazı'nı gördüler, Sestos ile Abydos arasından geçtiler ve iki yıl sonra geri döndüler. Yolculuk sırasında, iki satıcıdan biri garip bir biçimde öldü. Devesine diz çöktürmüştü, böylece arkasına sığınarak ihtiyacını gidermek istiyordu; o işerken deve üzerine yattı ve ezdi. Ertesi yıl, tekrar İstanbul'a yolculuk edecekleri zaman onun yerine geçecek birini buldular, ama yola çıkacakları gün, dördüncü satıcı, eski santur çalgıcılarının sonuncusu kervana katılmadı. Müzisyen satıcıların yerine geçmek için toplanmış gençler, aralarında eskilerden tek bir kişinin bile kalmadığını anladıklarında şaşkınlıkla birbirlerine baktılar ve sanki

önceden sözleşmiş gibi enstrümanlarını bir kenara fırlattılar ve müzisyen olarak değil, satıcı olarak yola koyuldular.

Türk gücünün Viyana üzerine yürüdüğü dönemde bu iki dünya, Batı ve Doğu, Avrupa ve Asya arasındaki kârli ticaret ve tehlikeli yolculuk zahmetlerine değdi ve yolculuk sırasında Leandros tıpkı baba sevgisi gibi müzik yaşamı için de doyduğunu ve ekleyeceği her şeyin taşacağını ve boşlukta yok olacağını anladı. Böylece, kafasını ticarete verdi, asla santura geri dönmedi, onu bir daha eline almadı ve çevresindeki günleri yiyip yutan bu dünyada müzik dinleme ihtiyacını da bir daha duymadı. Yeni mesleği olan tüccarlığı, yolculuk etmeyi ve develeri sevdi ve onların uzamı yutmadaki inanılmaz yeteneklerini, çevikliklerini ve başarıları gizleyen ağır ve senkoplu yürüyüşlerini takdir etti; kendi nabız atışını, iç zamanını, doğuştan süratini esnek, uzun ve ölçülü hareketler altında gizleyerek onları taklit etmeye çalıştı. Tembellik altında gizlenmiş çeviklik onun idealiydi. Kendini korumanın en iyi biçiminin bu olduğunu bildiğinden mumunu nereye kadar yakmış olduğunu ve rüzgârın arkasında vakitsiz gördüğü şeyi asla itiraf etmemişti. Böylece, develeri gözleyerek ve yıllar boyu uğraşarak gücünü ve istisnai yeteneğini bir kusurmuş gibi gizlemeyi başardı, hızlılığının güvensizlik yaratan tehlikeli bir silah olduğunu biliyordu. Bu, başına bela gelmesini gerçekten de engelliyordu. Çünkü, zor zamanlardı ve yollara kanlı giysiler saçılmıştı. Satıcılarla birlikteyken, hızla giden kervanların yollarını kesen, gezgin satıcılar için gerçek bir felaket olan çevik avcı ve kafa uçurucu Türk kılıççılar üzerine dehşetli hikâyeler dinlemekten Leandros'a gına

gelmişti. Kılıççıların, mastürbasyon yaptıkları ellerini yormamak için bir hazine gibi sırtlarında korudukları ve sadece diğer elleriyle kafa uçurdukları anlatılıyordu. Leandros şeytanın öldüremeyeceğini, sadece Tanrı'nın can alabileceğini boş yere düşünüp duruyor, ama yine de korkuyordu ve kılıççılara dair en ufak bir düşünce aklından geçtiğinde endişe içindeki yüzünde, gözleri yanaklarının üstünde yerinden oynuyordu.

Ondaki bu endişeyi bir kâhinin sözleri iyice pekiştirdi.

Bu kâhin yıkık bir su sarnıcında yaşıyordu; geceleri uyuyamadığında kalkıyor ve bıçakları biliyor ya da ayaklarını çoraplarıyla yıkıyordu ve yalnızlığı peynir kadar çabuk bozuluyordu. Leandros'a şöyle denmişti: "Ona bir metelik verirken seni traş eder, iki metelik verirken traş ederken sana geleceğini de söyler. Ama dikkat et, geleceği söyleyişi traş edişinden daha iyidir."

Leandros, sarnıcın önündeki bir taşın üzerine oturdu ve iki metelik uzattı. Kâhin gülümsedi; sadece gülüşünün ihtiyarlamadığı belliydi. Leandros'a ağzını açmasını söyledi, ansızın içine tükürdü ve kendisi de ağzını açtı; Leandros tükürüğü iade ederken kâhin de Leandros'un her iki yanağına tükürdü, tükürüğü sıvazladı ve traş etmeye başladı.

"Türkler yarın ya da öbür gün saldırır mı?" diye sordu Leandros, yarı şaka.

"Hiçbir fikrim yok..." Kâhinin sesi, geniş tabakalar halinde çevrelerinde geziniyordu.

"Sen nasıl kâhinsin o zaman?"

"Bak, iki tür kâhin vardır, pahalılar ve pahalı olmayanlar. Ama pahalıların iyi, diğerlerinin kötü olduğunu

sanma. Sorun bu değil. Pahalılar hızlı sırlarla ilgilenir, diğerleri yavaş sırlarla. Bütün farkları budur. Örneğin ben, pahalı olmayan bir kâhinim, yarını ya da gelecek yılı senden daha iyi görmem. Gelecek zamanda çok uzağı görürüm, iki ya da üç yüz yıl sonrayı önceden görüp kur-
dun adının ne olacağını ya da hangi imparatorluğun çökeceğini sana önceden söyleyebilirim. İki ya da üç yüz yıl sonra meydana gelecek şeyi öğrenmeye kimin ihtiyacı vardır? Kimsenin, benim bile yoktur! Akıntıya kürek çekiyorum ben! Ama başka kâhinler de var, pahalılar, örneğin Dubrovnik'de, ertesi gün ya da bir yıl içinde ne olacağını önceden söyleyenler var ve kelin takkeye ihtiyaç duyması gibi bu bilgiye de herkesin ihtiyacı vardır; böyle bir şeyin bedelini sorma, avuç dolusu, kazan dolusu verirsin, herkes bir domuz yavrusu koluna ne kadar ödüyorsa o kadar ödeme yapmaya hazırdır. Yine de, bu iki tür kâhinin ve kehânetlerinin hiçbir ilişkisinin olmadığını ve birbirlerini yalanladıklarını sanma. Gerçekte, tek ve bir kâhinlik vardır; rüzgârla karşılaştırılabilir, rüzgârın bir dış bir de ters yüzü vardır, ters yüzü, rüzgâr yağmurun arasından eserken kuru kalan tarafıdır: Kimi kâhinler rüzgârın sadece dış yüzünü görür, diğerleri sadece ters yüzünü. Kimse iki yüzünü birden görmez. Bu yüzden, bütün görüntüye sahip olmak için, astara rüzgârının doğru yüzünün dikilmesi için her iki kâhine de danışmak zorundasın...

“Şimdi, benden öğrenebileceğin şeyi sana söyleyeceğim. İnsan bir gemi pusulası gibidir: Kendi ek-seni etrafında döner ve dönerken de dünyanın dört bucağını görür; ama hiçbir şeyi ayırt edemez, üstünde ve altında olan şeylerden hiçbirini görmez. Oysa çok

önemsediği ve bilmek istediği iki şey özellikle buralardadır: Aşk altındadır ve ölüm üstünde.

“Farklı aşklar vardır: Kimilerine sadece çatalla dokunulur; kimileri, istiridye gibi elle yenir; kimilerinininse, insanın boğazına takılmaması için bıçakla kesilmesi gerekir; çok sulu olduklarından sadece kaşıkla yenebilecek olanlar vardır—Oysa bunlar, Adem'in kopardığı elma gibi toplanır .

“Ölüme gelince, bu dünyada, bir yılan gibi göklere doğru ya da soy kütüğümüzden aşağıya doğru tırmanabilecek tek şeydir. Ölüm, doğumundan yüzyıllar önceden beri seni pusuda bekleyebilir ve senin için geri gelebilir, gelecek zamanın en ucundan seninle karşılaşmak için gelebilir. Tanımadığın ve asla görmeyeceğin biri kekliğin üzerine gönderilen bir av köpeği gibi kendi ölümüyle seninkine neden olabilir ve seni bulsun diye sınırsız bir mesafeden ölümünü gönderebilir.

“Ama bunu bir yana bırakalım. Güzel bir boynun var. Seninki gibi bir boyun kadınların ellerini ve askerlerin kılıçlarını üzerine çeker. Gerçekten de çizmeli bir asker görüyorum, altın püsküllü bir kılıçla traş oluyor ve onunla senin başını uçuracak. Çünkü, bak, senin başını da aynı netlikle görüyorum. Vaftizci Aziz Jean'ın başı gibi, büyük bir tabağın üstünde. Bir kadın yüzünden... Ama korkma. Yakında olmayacak. Aradan çok zaman geçecek, sayısız verimli yıllar. Bu arada, benim güzel kuğum, boynunu kadınlardan ve kılıçlardan koru. Ve yüzünü yıka...”

Kehânet ve sakal böylece tamamlandı. Yılın ilk karı ve kâhinin güçlü sesi uzaklaşan Leandros'u izliyordu. Kar, böyle bir sese, halının üzerindeymiş gibi asılıp kalabilir,

diye düşündü Leandros. Ve artan soğuktan ve yüreğini saran korkudan titremeye başladı.

Kehânet Leandros'un kafasını karıştırdı. Kılıççılardan duyduğu korku hiç olmadığı kadar teyit edilmişti. Kalbi soldan sağa geçti, korkusu düşlerini bulaşıcı kıldı ve uykusunda gülümsediği için dişini gagalayan bir karga gördüğünde, gün boyunca dokunduğu herkes rüyasında dişini gagalayan bir karga görüyordu.

Ama Leandros, kılıççılardan en fazla korktuğu o dönemde, hiç kılıççıya rastlamadı. Onun yerine genç bir kıza rastladı. Leandros ve arkadaşları kışı Ohrid'de geçirirlerken korkusunu abartıyormuş gibi geldi ve doğuştan gelen ritmini kaybettiğini, gizli yeteneğinde ilerlemek yerine gerilediğini düşündü. Bir gece bir santur sesi işitti. Eskiden olduğu gibi ilgisiz kalmak yerine birden dinlediğini fark etti. Bu ona geri bir adım gibi geldi. Santuru çalan bir kadındı, erkek değil ve ilk bakışta ortaya çıkarılamayacak bu farklılık ondan kaçmamıştı. Kulak verdiğinde başka bir şey daha fark etti. Parmakların teller üzerinde kesişmesi gerektiğinde, sanki santur nefes almak için susuyormuş gibi ses sönüyor ve bir an sonra yeniden ortaya çıkıyordu. Leandros bu durumun nedenini anladı ve ertesi gün genç kadın müzisyeni gördüğünde söylediği ilk şey şu oldu: "Seni çalarken dinledim. Sol elinde bir parmağın eksik, yüzük parmağın. Ama çalmayı onu kaybetmeden önce öğrendin, değil mi?"

"Doğru," diye cevap verdi genç kız. "Üç yıl önce, kötülüklerden korumak için ellerimin arasına telleri akkor haline gelinceye kadar ısıtılmış metalik bir santur verdiler. O zamandan beri, başıma geleni hatırlamak için böyle çalışıyorum, ama sen beni dinlemek zorunda

değilsin...”

Leandros, o an, kendi yaşayış biçiminin genç kızın başına gelen felaketi unutmamasına yardım edebileceğini düşündü. Hızla ve başka bir şeye aldırmadan nasıl yaşamak gerektiğini kıza anlatmaya çalıştı; geceler boyunca göl kıyısında gezinirlerken, Leandros garip, gizli yeteneğini kıza öğretmeye çabalıyordu. Despina—genç kızın adı buydu—mükemmel bir öğrenci olduğunu gösterdi ve telleri akkor halindeki santurun neden olduğu felaket günleri çok çabuk unutuldu. Leandros ticaretten bıkmış, korku içindeki ve cepleri dolu gezgin satıcıları terk ederken, Despina da enstrümanını bir daha eline almamak üzere fırlatıp attı. Despina, yavaş yavaş, Leandros'un yemek yiyiş ritmini benimsedi, konuşmasını ve yürüyüşünü başarıyla taklit etti, gözlerini onun kadar çılgın bir hızda kullanmayı öğrendi ve kimi zaman, bir gün boyunca iki gün yaşadığını sandı. Oysa, göl kıyısındaki dersleri ve gezintileri boyunca, meraklı bakışlardan kaçınarak ve ortak hızlarını bir sır gibi gizleyerek yavaş yavaş yakınlaştılar. Despina, kimi zaman yüzüğüyle Leandros'un gözlerini kamaştırıyordu ve ona bakan Leandros, fresklerdeki kimi günahkâr kadınlar gibi Despina'nın da göğüslerinde meme uçları yerine burgu gibi bir çift domuz kuyruğu olup olmadığını düşünüyordu. O dönemde Leandros kendisine ve kadınlara dair çok şey bilmiyordu. Şaraplarla kadınlar gibi uğraşmak gerektiğini biliyordu: Yazın bir biçimde, kışın bir başka biçimde; sert şarapların fıçıdan fıçıya yazın, hafif şaraplarınsa kışın aktarıldığını biliyordu. Leandros'un aile arasındaki konuşmalardan kadınlar üzerine öğrendiği tek şey buydu, ama yüzük parmağı ol-

mayan genç kız çekici geliyordu. Bu arada, Leandros'u sonunda karşılamaya can atan *fabula rasa*'sı —"boş hikâyesi" — onu bir yerlerde bekliyordu.

Drina Irmağı, Ohrid gölünün arasından, gölü ikiye bölerek akar. Bir gece Despina ile Leandros bir tekneye bir balık ağı koydular ve göl boyunca ırmak tarafından sürüklenerek açıldılar, ırmağın akıntısı onları şafak vakti karşı yakaya attı. O gece, bu çifte su üzerinde dalgalanan kayıkta, ağa sığınarak ilk kez birlikte yattılar.

Ama Leandros, beklentisi gerçekleştiği anda olabilecek saatler önceden biliyordu ve yanındaki kızıdan daha hızlı olduğundan birbirlerine dokunamadılar bile. Leandros'un ritmi genç kızinkinden tamamiyle farklıydı ve gizli yeteneğinin dibinde saklı bulunan korkunç kaderiyle ilk kez yüz yüze geldi. Daha sonra da uyum sağlayamadılar ve Leandros sonraki geceler sanki gölü ve onun aracılığıyla ırmağı döllüyormuş gibi altına kadın yerine ağı aldı.

Son gece, Despina Aziz Naum Manastırı'ndan iki mum aldı. Birini Leandros'a verdi ve diğerini önlüğünde sakladı. Her zaman olduğu gibi ırmak boyunca gölün ortasına açıldılar ve Leandros bir kez daha denedi. Son olarak. Daha genç kıza dokunmadan boşaldığı için bu kez de başarısız olunca, Despina mumla kızlığını bozmasına izin verdi. Sonra, şafak vaktinden biraz önce, Despina kürekleri eline aldı ve kayığı, sadece dalgaların girebildiği Sırp zorbalarına ait olan Zahum Bakiresi Manastırı önündeki büyük koya götürdü. Orada kendisindeki mumu yaktı ve Leandros'a uzattı; Leandros'u kucaklayıp manastırın eteklerinde bırakırken Drina boyunca kürek çekerek tek başına uzaklaştı.

Aralarında ilişkinin imkânsızlığına ikna olarak, şaşkın ve tükenmiş durumda, birbirlerini sonsuza kadar terk ettiler. Leandros mumu elinde karaya çıkarken sabah ayini yeni bitmişti. Daha kiliseden içeri girmeden manastırda bir ikonu gömme töreninin yapıldığını fark etti. Bu, çok eski bir Pelagonya ikonuydu ve mezarlığa konup şarapla ıslatılmadan önce Leandros onu görmeyi başardı. Çocuk İsa'ya süt veren Bakire Meryem'i temsil ediyordu ve elinde marangoz keseriyle bir adam—bu, Vaftizci Aziz Jean'dı—onların yanında ayakta duruyordu. Çocuğun küçük ayağından sandeleti düşmüştü ve kadının yanındaki adam çocuğun topuğuna tekrar takmak için kayışı tutuyordu; adamın ani dokunuşundan tedirgin olan çocuk annesinin göğsünü ısıtırken, annenin ne olduğunu anlayan bakışları sandeleti düzelten adama yönelikti.

Böylece çember tamamlanıyordu: Adam, adamın eli, çocuğun topuğu, kadının göğsü ve adama yönelen bakışları sürekli bir çizgiyle birbirine bağlanıyordu. İkon toprakla örtülmeden önce Leandros'un seçebildiği bu çizgi, öğrenmiş olduğu tek harfe, θ harfine benziyordu ve bunu görünce, "demek ki, her şeye rağmen temas mümkün," diye düşündü.

Sonra, manastıra girdi ve keşiş oldu.

BUNUNLA birlikte, keşiş olmasına hemen izin verilmedi. Önce, hâlâ tüysüz olduğundan. Ayrıca, nereli olduğunu söylediğinde ve ailesinin Doğu ya da Batı

Hıristiyanlığına değil, "babalarının dinine" dahil olduğunu, yani Bogomil veya Patar olduklarını anlattığında cemaate kabul edilmeden önce birkaç yıl çömez olarak günah çıkarmak zorunda bırakıldı. Bu zamanı, kitaplarla dolu tahta çan kulesinde geçirdi. Kımıldayıp duran dolanmış sicimler üzerinde uyuyordu ve geceleyin rüzgâr çanları kımıldattığında uyanıyor ve çakılları müthiş bir güçle manastırın kapı kanadına fırlatan sarhoş gölü dinliyordu. Ama Leandros artık korkmuyordu. Despina ile başına gelenlerden sonra kılıççılar hikâyesi ve gece kâbusları çocuk oyunu gibi geliyordu.

Keşişler onun hakkında, "hiç doymuyor, sanki aç bir babanın oğlu," derken, Leandros rüzgârdan korunaklı manastırın pek uzak olmayan bir yerinde ikonların küçük mezarlığını düzenliyor ve çiçek dikeyor, mezarlığı taşlarla çevirip kapı yapıyordu. Gecenin ilerlemiş saatlerinde, karanlığı uzaklaştırmak için penceresinde küçük bir mum yakıyor ve yazıcı keşişlerin kalemlerini inceltip, olgun meyve taneleriyle tozlardan onlara mürekkep imal ediyordu. Daha sonra, mumun üzerine tükürüyor ve karanlıkta uyuyuncaya kadar, manastıra kabul edileceği, çan kulesinin duvarlarına dizilmiş kitapları okumayı ve yazmayı kendisinin de öğreneceği günü hayal ediyordu; uykusu öyle hızlı ve derindi ki, gece yarısı ayininden önce tamamiyle dinlenmiş oluyordu.

1689'da keşiş elbisesi giydi ve tören bitiminde başkeşiş, "Bugünden itibaren, oğlum, gövdenin adı İrenea'dır!" dediğinde Leandros, çalmaya başlayan çanları işitti. Önce gölün öbür ucundaki Aziz Naum Kilisesinin çanları, ardından, oradaki Zahum Bakiresi Kilisesinin, sonra, daha uzaktaki, Kuzeye doğru, Ohrid'deki Ayasofya Kili-

sesinin çanları, sonra Perivleptos'unkiler, Aziz Clement'inkiler çaldı; çan seslerini gölün etrafında dolaşıp ve ilk başladığı Aziz Naum Kilisesinde değişik perdelerden sönünceye kadar birbiri ardına işitti. O sırada, Leandros'un arkadaşı Diomidi Subota'nın, bitkin ve toz toprak içinde, soluk soluğa manastıra girdi ve Üsküp'ün alevler içinde olduğunu, Avusturya ordu komutanı General Piccolomini'nin Prizren'de öldüğünü, vebanın Hristiyan ordusunu kırıp geçirdiğini ve Türk mücazat birliğinin Vardar Vadisinden ve Sofya yolu üzerinden kuzeye doğru, yolu üzerindeki köylerden manastırlara dek her şeyi yakıp yıkarak, karşı konulamadan ilerlediğini anlattı. Diomidi Subota ve diğer satıcılar bütün mallarını ve paralarını kaybetmişlerdi ve o, tek gömleği ve sakalıyla, Leandros'tan yardım istemeye gelmişti.

Çan seslerini duymamak için kıvırdığı parmaklarıyla sürekli olarak kulaklarını tutuyor, birbirine kavuşturduğu elleriyle onları sıkıca kapatıyor ve "her şeyi yok edecekler, her şeyi!" diye tekrarlıyordu. Onlar konuşurken, diğer keşişler değerli eşyalarını torbalarına doldurmuşlardı; kapıları sürmeliyor, kayıkları suya indiriyor ve koydan millerce uzaklaşıyorlardı; gölün üst tarafındaki yolda insanların, çingiraklarını çıkardıkları ve çanlarını otlattıkları sürülerini önlerinde iterek evlerini terk edişi ve kuzeye doğru kaçıışı görülüyor ve işitiliyordu. Bir süre sonra gölün üzerine kalın, ağır, dumanlı ve kötü kokulu bir rüzgâr çöktü ve Leandros köylülerin yanlarında götüremedikleri şeyleri yaktıklarını anladı...

Böylece, keşiş İrenea Zahumski manastırda keşiş olarak bir gün bile geçirememiş oldu ve yazı dersleri, bir kez daha, güzel günlere kaldı. Cüppesine birkaç kopça tuttur-

du, altın paralarını göğsünün hizasına gelecek şekilde bunları astı, ikon mezarlığını gezdi ve Pelagonya ikonunun önünde, çocukluğunda, eşlerinin mezar tümsekleri üzerine kesilmiş saç örgülerini bırakan kadınlardan gördüğü gibi saçlarından bir tutam koparıp haça bağladı. Sonra, Diomidi'ye sakallarının arasında saklasın diye iki altın para verdi ve birlikte yola koyuldular.

Kaçışlarının daha ilk gününde, kaçanlar arasında en azından iki tür insan olduğunu gördü. Kimileri, gece gündüz uyumadan, durmaksızın acele acele gidiyorlar ve onların iki durak ve iki ateş arasında yetiştirdiklerini toplamayı umarak sürekli öne geçiyorlardı. Daha sonra bu insanları yolda tekrar gördüler; tükenmiş, iki dirhem şarap karşılığında bir dirhem mum vererek, yolculuğa devam edemeyecek durumdaydılar. Diğer insanlar daha ağır ilerliyorlardı, ama konak yerine vardıklarında paniğe kapılıyorlar, savaş alanından haberler soruyorlar, mülteci kamplarında geziniyorlar ya da ateşin yanına oturup körlerin guzla oynayışını dinliyorlardı. Bunlar ağır ağır ilerliyorlardı ve Leandros gibi olan az sayıdaki insan onları çok çabuk geçiyordu. Leandros, kendi düşüncesine uygun bir kaçışa Diomidi'yi ikna etmekte güçlük çekiyordu. Günü ve geceyi Bizans saatine göre ölçerek ikiye bölüyorlardı; günün ve gecenin yarısında dinleniyorlardı ve geri çekilirken her şeyi yağmalayan Avusturya ordusuna yetişmemek için çok hızlı gitmemeye ve Sultanın ordusunun Tatar öncüleri tarafından yakalanmamak için de çok yavaş gitmemeye dikkat ediyorlardı. Arkalarından, arkada kalanların korkusu geliyordu ve bu korku onların kendi korkusunun önüne geçiyordu. Veba ve açlık da arkalarından geliyordu ve

vebanın ardında ise yakan, yıkan, buldukları her şeyi kılıçlarına yem yapan Türkler. Kimi zaman, bu müthiş kargaşada, Leandros ve Diomidi Subota, mültecilerle tıka basa dolu yolun kenarında duran ve bir avuç toprağa tohum ekip bunlar çiçek açmadan yerinden kımıldamamaya yemin etmiş kararlı bir adama rastlıyorlardı.

Diomidi Subota, tek ayağının üzerinde durup diğerini avuçları arasında ısıtırken; "her şeyi yok edecekler, her şeyi yok edecekler! Birileri yapmasa da diğerleri," diye tekrarlayıp duruyordu. Bir akşam, Leandros onun sızlanmalarını susturdu:

"Sana bir şey söylemek istiyorum, Diomidi. Geride bırakılan her şeyi yakmamızı anlamsız buluyorum; zaten düşman her şeyi yıkmayı ve yakmayı başaramayacaktır. O don değil ki, donun balıkları kurutması gibi toprağı kurutsun. Tersine, ardımızda ne kadar çok şey bırakırsak ve düşmanın onları yıkmaması ne kadar çok zaman alırsa yola çıkışımızdan sonra bizden en azından bir şeyler kalma umudu o kadar çok olacaktır. Bu nedenle, yıkmamalı ve yakmamalıyız. Yapmalıyız, şu an bile. Gerçekten, biz hepimiz duvarcıyız. İnşa etmek için alışılmamış bir mermerimiz var: Saatler, günler ve yıllar, yanında da yapı harcı olarak uyku ve şarap. Para kesesindeki bakır paraların altın paraları kemirdiğini ve gecelerin gündüzleri yediğini görenin vay haline!..."

Leandros bunları söylüyordu ama kendi söylediklerine kendisi şaşıyordu; içinden, gırtlğından gelen ve Diomidi'ye ulaşmadan önce kendi kulaklarına varan sesi ve dahası, çoktan orada, içinde olduğunu sandığı ama o ana kadar farkına varmadığı ani kararı onu şaşırtıyordu.

Sanki, ne zamandan beri karanlıkta ve gecede olduğunu ve yolun ne zaman altındaki köprüden geçtiğini bilmeden ve asla bilmeyecekken bütün bu zaman karanlıkta yürümüş ve yolu ayaklarının altında hissetmişti. Kesin olan tek şey diğer yakada bulunduğu, sadece bir karar aldığı ve bu kararı arkadaşına ilettiği idi:

“Kendi mermerimizle bir şey inşa etme zamanı geldi, Diomidi, atalarımızın duvarcılık mesleğine geri dönme zamanı bizim için geldi. Bundan böyle işimiz bu. Bugünden itibaren inşa edeceğiz. Kaçacak ve kaçarken inşa edeceğiz. Eğer istersen, bana katılabilirsin; istemezsen sakalındaki iki altın parayla çek git, onlar senin yolculuk etmen içindir. Ben, bundan böyle, her üç konak yerinden birinde inşaat yapacağım. Ne olursa olsun. Bildiğim tek şey inşa etmek.”

Diomidi Subota bu ürküntü verici öneriden korktu. Yanlış yapmaması için dostuna çok yalvardı, günahsızların bile yaşamı tehlikedeydi: “Seninki gibi bir boynun peşinde olan, kılıcını kınından sıyırmış ve yalın kılıç dünyayı dolaşan biri seni yakalayacaktır. Şimdi yollar böyle insanlarla dolu. Çok geç olmadan kaçalım.”

Ama Leandros artık erkeklerden korkmuyordu. Kadınlardan korkuyordu. Diomidi'nin tersine bolca sahip olduğu altın paralardan anlaşılmaz bir şekilde destek alan garip güveni Diomidi'nin direnişini kırıyordu. Satıcılarla yaptıkları yolculuklar sırasında iki imparatorluk ve üç inanç arasında, rüzgârlar gibi oradan esen diller içinde paçasını kurtarmayı bilen Leandros'un becerikliliğini hatırlayan Diomidi istemeye istemeye kabul etti.

Ertesi sabah, artık Leandros denen İrenea Zahumski saf altın karşılığında bir deve kiraladı, Diomidi'yi deveye

bindirdi ve on parça altın verdi. Onu, taşları çıkarsın, kiremitleri pişirsin ve temelleri atsın diye üç günlük yürüyüş mesafesindeki İbar vadisine gönderdi. Leandros her zaman olduğu gibi yürüyerek peşinden geliyordu. Üçüncü gün, yürürken uyuduğunu hissetti ve rüyasında dalgalar, deniz ve kıyıdan çok uzaklarda, yüzerek ulaşılması gereken bir çeşit meşale gördü ve uyandığında rüyasındaki dalgaların kendi adımları olduğunu fark etti, çünkü uykusunda yürüyordu. Ve kılıççı önündeydi.

Adam, toynakları kadın boyasıyla kırmızıya boyanmış bir atın üstünde yolun ortasında dev gibi duruyordu. Baş keldi ve olmayan saç örgüsü yerine, ortadan ayrılarak düzenli biçimde taranmış bir çift kızıl ve gür bıyık vardı. Göçmenler ona yaklaştıklarında, çünkü Leandros da aralarında olmak üzere büyülenmiş gibi ilerlemeye devam ediyorlardı, kılıççı elinin ayasıyla kendi ensesine aniden vurdu ve diğer eliyle başından düşen takma kristal gözü çarçabuk yakalayiverdi ve aynı anda, bu gösteriye şaşkınlıkla bakan kaçakların arasına seyirtti ve onları acımasızca kılıçtan geçirdi. Leandros'un önüne geldiğinde birden durdu. Kılıcının ucunu terden ıslanmış kıvrıcık sakalının altına doğru uzattı ve dikkatle—onu yaralamadan ama kararlılıkla—kurbanının çenesini, ensesi kıcına değene kadar kaldırmaya başladı. İlk önce, sakalında saklı altın paraları aradığını sandı ama bir süre sonra kılıcının Leandros'un boynuna göz attığı ortaya çıktı. Sonra kılıcını indirdi ve Leandros'a şunları söyledi: “Ölmekten korkma, ölmek artık birinin oğlu olmamaktır. Ölümünden başka yol yoktur ve daha erken olması da mümkün değildir. Ama senin başını kesmeyeceğim. Boyunun tam İshak'a göre. Onu İshak'a armağan ediyorum.

İshak sevin sin! İshak seni yakında bulacaktır. Belki de İshak seni şimdiden arıyordu. Seni ona bırakıyorum!"

Ve kılıççı kanlı ganimetini topladıktan sonra atının ter-kisinde sevinç içinde uzaklaştı.

Her şey olup bittikten sonra Leandros diğerleri gibi yo-luna devam etti, ama öyle yorgundu ki yürürken ayakta uyuyordu ve ne kulaklarında çınlayan bu dehşet verici İshak adının nereden geldiğini, ne de kılıççıyı rüyasında mı gördüğünü yoksa gerçekten mi rastladığını biliyordu. Kararlaştırılan gün kararlaştırılan yere vardı ve sözünde durmuş olan Diomidi Subota'yı buldu. Subota, Gra-dats'daki Zitcha Manastırı yakınındaki mineral su kaynağının üstünde bir yer seçmiş, kiremitleri pişirmiş, anlaştıkları gibi temel kazmıştı ve evlerini terk eden köylülerden sudan ucuz bir fiyata satın aldığı tahta kirişler, bir yığın taş ve hazır bir bakla püresiyle Leandros'u bekliyordu; köylüler, yakılan ve atılan şeyleri elde etmek için para ödeyen bu biraz kaçık deveciye şaşırmışlardı. İki arkadaş birlikte yemek yediler, geceyi geçirdiler ve ertesi sabah Leandros dostuna yeniden on parça altın verdi ve bir sonraki durak yerini söyledi. Dio-midi'nin bütün duaları ve yalvarmaları boşunaydı. Göz yaşları içinde birbirlerinden ayrıldılar ve Diomidi devesi-nin üzerinde kuzeye doğru uzaklaşarak gözden kaybol-du; Leandros o yıl mevsimsiz yağın karın altında, Türklerden ve vebadan üç yürüyüş günü uzakta, iki cephe arasındaki ıssız topraklarda, savaşı iki imparator-luk arasında, hiçbiri kendisine ait olmayan iki inanç arasında kaldı.

Orada, cüppesini çıkarıp attı ve göçmenler dalgası İbar vadisinde ilerlerken ve Milechevo, Ratcha, Ravanica

ve Detçhani'deki Sırp manastırları yanarken kırdı tek başına, hayatının bağı olduğu tuğlaları ve saatleri sayarak, yıllardır akan kanın verimli kıldığı topraklar üzerinde Bakire Meryem'in temsil edildiği küçük bir kilise inşa etmeye başladı. Cüppesiyle birlikte görünüşteki sakinliğini ve develerden öğrendiği aldatıcı yavaşlığı da fırlatıp atmıştı ve çevresiyle ilgilenmeden, bütün gücüyle çabalıyor ve içsel zamanının dünyada kaybolmasına izin vererek dizginlerini serbest bırakıyordu. Ohrid'deki o korkunç geceden sonra ilk kez kendini tekrar bir erkek gibi ve diğerlerinden daha üstün hissetti. Eline bir marangoz testeresi aldı ve çocukken Bosna'daki dikme taşları yontmakla uğraşan büyükbabasının ağır hareketlerine bakarak hayal ettiği ve düşlediği hızda taşı parçalamaya, dört köşe haline getirmeye ve inşa etmeye koyuldu. Şimdi yeniden duvarcı olmuştu, ağzı toz ve tuzlu ter içindeydi ve ıslak saçları kulaklarına dolmuştu ve bu ıslak saçların altında haşlanmış bir kafatası; elinin ve zehir gibi yakıcı tükürüğünün altında taş ve kiremitler çatlıyordu ve harcadığı çabada, güçlü erkeklik tohumu uyluğunu yakıyor ve elbiselerini kemiriyordu. Günün yarısında çalışmayı bırakıyor, biraz bakla ezmesi yiyor ve ırmak kıyısında yatıyordu. Uzun saçlarının tutamlarına kopçalar takıyor ve saçlarını suya sarkıtarak başını kıyıdaki bir taşın üzerine koyuyordu. Böylece, bitkin ve aç, balığın rüyasına gireceğini ve onu şaşırtacağını umarak uyuyor ve balık tutuyordu. Sonra kalkıyor, gece yarısına kadar yapıya devam ediyor ve kimsenin asla görmediği ve sesi ni işitenin ne zaman öleceğini bilen bir kukumav kuşu tarafından uyandırılıncaya kadar tekrar uyuyordu.

Üçüncü gün, Bakire Meryem'in temsil edildiği küçük

kilise bir çatıyla kaplandığında İrenea Zahumski cüppesini tekrar giydi, kiliseyi tanrıya adadı, kapısını kitledi ve kuzeye doğru kaçışına devam etti. Böylece üç gün boyunca yürüdü ve bu üç günlük kaçış onun için bir sonraki inşaattan önceki üç günlük dinlenme oldu. Svilajnac yakınında Morava Irmağı üzerinde kararlaştırılan yerde, çoktan kazılmış temel, hazır bir lapa, bir araya getirilmiş inşaat malzemeleri ve yanında ölmüş deveyle Diomidi'yi buldu. Deveyi yediler, bir at kiraladılar, ayrılık zamanı geldiğinde kucaklaştılar ve Leandros en ürkünç şeyi söylemeye karar vermeden önce dostuna uzun uzun baktı.

“Bundan böyle diğerleri gibi kuzeye doğru kaçmaya devam etmeyeceksin,” dedi, “doğuya doğru gideceksin ve inşaat malzemelerini ve temelleri hazırlayacağın bir sonraki konak yeri Türk öncü birliklerine öncekinden daha yakın olacak. Eğer korkuyorsan beni bırakabilirsin, seni tutmam, ama eğer benimle kalmak istiyorsan sana dediğim gibi yapmak zorundasın. Benden açıklama isteme, çünkü zamanımız yok.”

Bunun üzerine Diomidi Subota ilk kez düşüncesini söylemeye karar verdi. “Biliyorum, kupa kimdeyse duayı da o eder,” diye söze başladı. “Ama doğru bir yol seçmedin. Bugün diller birbirleriyle karşı karşıya geliyor ve bu savaş zamanında biz de vakitsiz inşaat yapmak istiyoruz. Barış kazanılır ama henüz kimse savaşı kazanmadı. Bizimki gibi küçük halklar başlarının üzerinde bir kral asasıyla idare edilmelidir, asayı tutan el kimin olursa olsun. Bilgelik burada; yurtseverlik savaş zamanından çok barış zamanında önemlidir; oysa sen, daha düne kadar, her şeyin alevler içinde kaldığı ve kanunun göz

yaşlarına karışmak için yükseldiği ana kadar kinini ve sevgini ne yapacağını bilmiyordun..."

"Bak," diye cevap verdi Leandros, "pencerenin ötesinde bir ağaç büyüyor. Büyümek için barışı beklemiyor. Yeri, mevsimi, güzel havayı ya da fırtınayı seçen de mimar değil, yapı ustalarıdır. Ve bizim işimiz inşa etmektir. Gerçekten de, barış, mutluluk ve kucak dolusu buğdayı ya da kuyruğun katını izlemesi gibi senin yolundan gelecek güzel bir hayatı sana kim vaat etti?"

Diomidi umutsuzdu ama soruları ve yalvarmaları boşuna kaldı. Leandros'un bütün koşullarını kabul etti ve birbirlerini görüp göremeyeceklerini bilmeden üçüncü kez ayrıldılar.

Leandros, ıssız topraklarda, bütün etini rüzgârların yalayıp sadece iskeletini bıraktığı iliğine kadar kemirilmiş bir tepecikte kaldı. Diomidi'nin bıraktığı balığı donun kurutmasını beklerken Bakire'ye adanmış bir başka kilise inşa etti. Gündüzün ve gecenin ortasında dinlendi ve bütün korkusu zaman kavramını kaybetmektir. Bu kez onu uyandıracak kukumav kuşu yoktu ve uyandırsın diye öğle güneşini bekleyerek uyudu. Ama bu kez onu uyandıran güneş olmadı. Boğazındaki parmaklar ve maydanoz şarabı kokan birinin soluğu tarafından uyandırıldı. Leandros gözlerini açtı. Yaptığı binanın dibinde kırmızı toynaklı, eyerli bir at vardı ve atın yanında, karın içinde dev bir dişi köpek yatıyordu; köpeği biri adıyla çağırdı. Köpeğin adı Kancık idi. Meçhul ses köpeğe böyle seslendi ve köpek Leandros'a yaklaştı. Maydanoz şarabı koktuğu için sarhoşa benzeyen köpek ve sabunlanıp da henüz durulanmamış gibi gözüken, ağarmış büyük bir kafa Leandros'un üzerine eğildi. Leandros üzerine çömelenin İshak

olduğunu hemen anladı.

“Senden söz edildiğini uzun süredir işitiyordum,” dedi kılıççı, “ne aradığımı ve seni niçin seçtiğimi anlatacağım. Eğlenmek için ya da kazanç için boş yere boyun uçurmuyorum. Ne Türkler için ne de Almanlar için savaşıyorum. Benim kendi amacım var. Kesik başın hikâyesini kuşkusuz işitmişsindir. Bir adamın canını alırsın, başını yulaf dolu bir çantaya tikiştirirsin, yolunun üzerindeki ilk hana götürürsün, masanın üzerine koyarsın, yakışıklı olsun diye saçlarını tararsın ve içersin. Üç gün içer ve beklersin. Beklersin, inatla beklersin ve üçüncü gün, masanın üzerinde duran baş bir çığlık atar. Ölü olduğunu anlaması için tüm bu süre gereklidir. Kimi durumlarda, daha uzun süre gerekir. Çok uzun süre. Ama bütün başlar ve bütün kılıçlar bunu yapamaz. Benim gibi becerikli olmak ve tam kılıca uygun seninki gibi adem elması çıkık, güzel bir boyun seçmek gerekir. Kuşkusuz bu sana daha önce söylenmiştir ve eminim ki kılıççılar seni sıkıştırmıştır; hâlâ hayatta olman gerçekten bir şans, buna hakikaten şaşırdım. Korkma, ben bir kasap değilim, hızlıyım, uçan kuşu düzebilir, kılıcımla bir arıyı ikiye bölebilirim. Eğer böyle olmasaydım, başımın üzerinde çoktan saç yerine ot biterdi. Şimdi bir şey söyle, daha sonra sesini tanıyabileyim.”

Ama o anda Leandros korkudan sesini kaybetti. Ve bu hayatını kurtardı. Konuşamadığını işaretlerle İshak'a anlattı. İshak kaynar suya düşmüş gibi ayağa fırladı, kılıcını çekti ve Leandros'un kulağını kesti, ama Leandros haykıramadı. Çıığı başka bir sefer çıkmak üzere içinde kaldı. Donup kalmıştı. Bunun üzerine kılıççı tükürdü, karın içine bir gümüş para fırlattı ve atına bindi. Uzak-

laşmadan önce şöyle dedi: "Bu, kulağın için. Çünkü bundan böyle sana tek kulaklı diyecekler... Artık işaretlendin ve tesadüfen sesini tekrar bulursan seni kolaylıkla tanırım."

İnsanlar unutmak istedikleri şeye göre değişik gruplara ayrılır. Leandros, binasının yanında, hareketsiz, artık onu tanımadan duruyordu. Uzun süre dolaştığının ve yolculuk ettiğinin bilincindeydi, ama tüm bu süre boyunca ruhu olduğu yerde kalmıştı. Göl üzerindeki manastırdayken ekşimiş şaraba batırmuş ve kurutmuş olduğu kuru bir ekmek kabuğunu çantasından çıkardı. Karda ıslattı ve ekmeği sıkıp elde ettiği bir avuç ekşimiş şarapla yüzünü yıkadı. Çevresine bakındı. Sular buzun altından akıyordu ve Leandros suyun sesini dinledi. Yaklaştı, buzı kırdı ve bir şeyler söyledi. Suyun sesi, bir yankı gibi, sözlerini bir bir tekrarladı. Leandros gülümsedi. Bir sözcüğü, "Theotokos" sözcüğünü Yunanca telaffuz etti ve su sözcüğü Yunanca tekrarladı. "Eğer Latince bilseydim," diye düşündü Leandros, "suya Latince öğretebilirdim." Su bir papağan gibiydi. Öğrenebiliyordu. "Suyun tersi," diye düşündü Leandros. O anda başının üzerinden bir baştankara geçti, berbat kokan bu kuş uçarken diğer kuşları kokusuyla öldürür ve onları gökyüzünün yükseklerinden yere düşürürdü. Bu, Leandros'u büyüden ya da kâbustan kurtardı; sanki o an uyanmış gibi, yaptığı binaya baktı, sesine tamamiyle kavuştu ve hiçbir şey olmamış gibi inşa etmeye devam etti. Yeni kiliseyi tamamladı, önceki gibi onu da kutsadı; çevrede "Milko'nun Manastırı" olarak hatırlanır.

Daha sonra, Leandros Tuna'ya doğru kaçmaya devam etti. Smederevo yakınlarında bir yerde, akar suyu geçmek

için itişip kakışan göçmen kalabalığı arasında kaybolmuş ve yorgunluktan canı çıkmış dostunu buldu. Birlikte atı yediler; Leandros, Diomidi Subota için bir kayak kiraladı ve Srem'deki Slankamen dibinde yeni bir kilisenin temel-lerini atsın diye bir düzine altın parayla ve bilgiyle birlikte ırmağı geçip Avusturya topraklarına gitmesi için gönderdi. Kendisi Tuna kıyısında kaldı. Kalabalık karşıya geçmek için acele eder ve kaynağını cennetten alan dal-galı nehirde boğulurken, Leandros, Grotska yakınındaki kıyıda, üçüncü kilisesini inşa etmeye başladı. Bu kiliseyi Rainovats'da Bakire Meryem'in Doğumunu kutlamak için tamamiyle taştan inşa etti; duvar yükseldikçe, yalnız olduğundan giderek daha fazla yorulan Leandros'un, taşı koyması gereken yere ulaşması güçleşiyordu. Kimi zaman, kaçakların kayıklarının dağınık ayakkabılar gibi uzandığı Tuna'nın öte kıyısına bir göz atıyordu. İş gide-rek daha yavaş ilerliyordu; son taşları kilisenin tepesine büyük bir gecikmeyle yerleştirdiğinde takati kalmamıştı. O zaman, aynı ritmi yaşamayan iki türe ait olanların sade-ce insanlar ve hayvanlar olmadığını anladı. Kendi elleri de aynı hızda yaşamıyor ve hareket etmiyordu. Kiliseyi tamamlarken sağ elinin sol elinden geri kaldığını fark etti. Sanki içinde birbirine karışmayan iki tür zaman, toplarda-mar zamanı ve atardamar zamanı, vardı. Bu anların birin-de bir taş sol elinin yüzük parmağını ezdi. Kilise nihayet bitmişti, ama Türkler Tuna'ya yaklaşırken, Leandros'un bulunduğu çatıdan inecek ne gücü ne zamanı vardı. Sak-landığı yerden süvarilerin ırmağı nasıl geçtiğini gördü. Altmış saatten fazla aralıksız at koşturduklarını biliyordu ve şimdi, düşman imparatorluğun sınırına varırlarken içlerinden bir çoğu atının yelesini dişleriyle tutarak eyer

üzerinde uyuyordu ve yolculuk sırasında binek hayvanları altlarında uyumasın diye hayvanların üreme organlarını kuyruk kıllarıyla bağlamışlardı. Kıyıya vardıklarında nasıl uyandıklarını, atlarına nasıl su içirdiklerini ve bitkin bir halde eyerlerinden inmeden suya nasıl işediklerini gördü. Sidikle ıslanmış bu ellerle kendisini nasıl boğazlayacaklarını düşündü. Diğer askerlerin atlarıyla kiliseye girdiklerini, Leandros'un ezilen parmağından akan kana baktıklarını ve kan dökmede ve talanda geri kaldıklarını sanarak binayı nasıl ateşe verdiklerini gördü. Türk süvarilerinin ısıdan ve dumandan biraz uzaklaşmaları için ateşin yükselmesini bekledi ve aniden kılıççıların arasından ok gibi geçip kapıya doğru yöneldi ve kendini dosdoğru Tuna'ya attı. Su kanı emmesin diye parmağı ağzında yüzdü; askerler ateş ettiler ve dalgaları vurdular ve Leandros suyun içinde gerilimden, acıdan ve korkudan terledi. Karşı kıyıya ulaştığında gece olmuştu, ama onun yolu aydınlıktı. Tuna'nın öbür kıyısında, Rainovats'daki onun kilisesi yanıyordu ve akkor halindeki dev taş parçaları bütün tepeyi aydınlatarak yamaç boyunca ırmağa doğru birbiri ardına yuvarlanıyor ve dalgaların içinde sönüyordu.

Leandros, diğer yakada, suların dibindeki çamurun içine yattı ve sazların arasında uyudu. Rüyasında, artık olmayan kulağında bir küpe taşıdığını ve sazların gölgesinden bir av sepeti örüp alevler içindeki bir kuşu yakaladığını gördü. Bir Hıristiyan imparatorluğundaki bulutun gölgesinde, bir parmağı ve bir kulağı eksik, açlıktan midesi kazınarak, ama o zamana kadar yaptığı gibi saklanmak ya da kaçmak zorunda olmayarak uyandı.

Çamurların içinde ayağa kalkarken, "elbette!" diye

düşündü, "Almanca sözcüklerle kemirilen pipo Türkçe sözcüklerle kemirilen pipodan çok farklıdır."

Bir günlük yürüyüş mesafesinden Slankamen'deki saat kulesi çanının çaldığını işitti, ama şehre vardığında Diomidi'yi hiçbir yerde göremedi. Sonunda onu hapishane-
de, zincire vurulmuş olarak buldu. Cizvitler, Diomidi'nin Doğu Hristiyanlığının yasalarına göre bir kilise inşa etmesini istememişlerdi ve Viyana'dan özel bir izin almadan temelleri atmasına ya da inşaat malzemeleri satın alıp toplamasına izin vermemişlerdi. Bu arada, şüpheli olarak tutulmuştu ve Leandros onu fidye karşılığında büyük güçlüklerle kurtardı. Her ikisi de orada, işlerini yapamaz durumdaydı, en azından güvenlikte ama sefildiler, güneyden gelen ve göç dalgasına kapılarak Tuna'yı Buda'ya kadar kuşatan yamaçlara sel gibi akın eden göçmen kalabalığı arasında ilk kez kaybolmuşlardı. Bunu gören Leandros Cizvitlere gitti ve herhangi bir dinsel kurala göre herhangi bir tür kilise inşa etmek için izin istedi, çünkü onun için önemli olan tek şey inşa etmektir; başka hiçbir şey bu kadar önemli değildi. Kilisenin hemen inşası için para katkısında bulunabileceğini söyledi, ama elbette o Doğu Hristiyanlığının bir keşişi olduğundan öncelikle inancından vaz geçmeliydi ve ancak yeni, tek hakiki Katolik inanç diye belirttikleri Papa'ya bağlı inanca geçtiğinde inşa edebilirdi, ama bu da zaman alırdı.

Bu konuşmanın ardından Leandros ilk kez beklemeleri gerektiği kararını verdi. Kış yoldaydı; fındık kadar büyük yıldızlar mavi gökyüzünde göz kırpmadan pırıldıyordu; kışlık mahallerinde dinlenen iki ordu ilkbaharı ve yazı bekliyordu; Leandros'un kulağı ve parmağı iyileşiyor ve iki borulu bir flütün çalınması gibi iki sestten zonkluyor-

lardı. Şarabı fırtınaya ve şimşeğe karşı korumak gereken temmuz ayı geldiğinde henüz yeterince dinlenmemişlerdi. Tek Kulak ve dostu, Slankamen alanında küçük bir çadır kurar ve kavun satın alıp tatlandırırsın diye içlerine konyak koyup ağlarını balıkla doldurup beklerken ordular yeniden savaşa başlamaya hazırlanıyorlardı. Türk ve Tatar güruhu Tuna'yı geçip, beklenmedik bir saldırıyla Belgrad'ı alıp Srem'e yöneldiklerinde Leandros, Slankamen'den ilk önce kimin kaçacağını görmek için bekledi: Cizvitler mi kendisi mi? Böylece, çarlar arasındaki ermiş, Sırp Prensi Lazar Hrebelyanovitch'in gövdesini taşıyan Ravanitsa Manastırı keşişleri, kuzeye doğru kaçarak, kayıklarla Tuna'yı geçtiler ve onların ardından despot Stevan Stilyanovitch'in kutsal emanetleriyle Shishatovats keşişleri geldi, ama keşiş İrenea Zahumski ve dostu beklemeye devam etti. Arkalarından, son Brankovitchlerin kutsal emanetleriyle Krunchedol keşişleri, sonra kutsal savaşçı Theodore Tiron'un emanetleriyle Hopovo keşişleri Buda ve Viyana'ya doğru Tuna'yı geçtiler, ama Leandros ve Diomidi, Slankamen meydanına oturmuş hâlâ bekliyorlardı. Cizvitler de sıra kendilerine geldiklerinde çöle dönmüş Slankamen kasabasını terk ettiler ve Diomidi nihayet hazırlıklarına özgürce başlama fırsatını buldu. Türk kuvvetleriyle aralarındaki mesafe yine azalıyordu, yine ancak üç ya da dört günleri vardı ve sonunda Slankamen meydanında Bakire Mer-yem'e adanmış küçük bir kilise inşa etmeye koyuldular. Tepesindeki çan çaldığında ve bütün işler bittiğinde Leandros dostunu kucakladı ve ondan izin istedi. Artık ayrılımları gerektiğini üzülerək söyledi. Bundan böyle Leandros tek başına inşa edecekti. İrenea Zahumski bir

sonraki yapıyı doğduğu yerde yapmak istiyordu ve bu, Tuna'yı aşması, Avusturya ordusunun arasından geçmesi, Türk savaşçı kuvvetlerinin ön saflarına sızması ve yeniden onların arkasına geçmesi anlamına geliyordu. Diomidi, başlarını omuzlarının üzerinde güçlkle tutarak kaçmış oldukları bölgeye geri dönmek istemek için deli mi olduğunu arkadaşına sorduğunda Leandros, cevap olarak, Tuna kumlarının üzerine tek bir harf çizdi.

Birbirlerinden ayrıldıklarında Diomidi Buda'ya gitti ve bugün hâlâ mevcut olan güzel bir ev inşa etti. Bu arada, Leandros yüzerek Tuna'yı geçti ve fark edilmeden Türklerin arkasına sızdı. Bosna'ya geri döndü ve Drenovitsa'da Çocuk İsa'yı Emziren Bakire Meryem için bir kilise yapmayı tasarladı. Ama o günlerde, 19 Ağustos 1691'de, kudretli Köprülü Mehmet Paşa'nın düştüğü Slankamen duvarlarının dibindeki müthiş yenilgiden sonra Türk ordusu dev bir dalga gibi Tuna kıyılarından geri püskürtüldü ve güneye doğru çekildi. Şimdi, öfkeyle geri çekilirken önündeki her şeyi yok edip yakarak, ters yöne doğru geri itiyordu. Böylece Leandros bir kere daha kılıççıların arasına düştü, sıklıkla içinde bulunduğu kaçmak ve yapmak, yapmak ve kaçmak duruma bir kez daha düştü.

İrmaklarda bir tür "suyazısı" vardır. Her suyun kendi yazısı vardır: İrmaklar harfler çizer ve sadece kuşların çok yukarlardan fark edebileceği mesajlar bırakır. Leandros da yolculuğu sırasında benzer bir şey yazmıştı. İnşa ettiği ve ardında bıraktığı kiliselerin garip bir özelliği vardı. Bunlar yörüngesel bir yolla birbirlerine bağlıydı ve bir çizgiyle birleştirildiğinde dev bir Yunanca (teta) harfi, Kutsal Bakire'nin adının ilk harfi elde edilirdi. Leand-

ros'un küçük bir çocukken ilk ve tek dersi sırasında öğrenmiş olduğu ve Pelagonya ikonu üzerinde tanıdığı harf. Böylece, öğrenmiş olduğu tek harfi yazması için kendisine verilen tek aletle—marangoz testeresiyle—doğduğu geniş topraklara yazarak, yeryüzünde, Zicha, Morava, Smederevo, Slankamen ve Drenovitsa arasında bir yazı bıraktı.

LEÁNDROS, AĞZI BURNU ter içinde, gezer ve inşa ederken, savaşı iki ordu arasında kılıçları düşünüp titrerken, küfürlerin menünün bir parçası olduğu hanlarda sağırılar için yapılmış bitkiçayı içerken dolaşmasının sonuna vardı ve tek kulağı, eksik parmağı , güve yeniğı saçları ve okuma yazma bilmez haliyle, yenisinden Avusturya ordusunun işgali altında olduğu söylenen Belgrad'daki baba evine geri döndü. Ayaklarının altında cam gibi çatırdayan sümüklüböcekleri her adımda ezerek şehre döndüğünde yağmur mevsimiydi. Öz babasını gerçekte tanımadığını düşünerek Belgrad'a geri döndü.

Babasını hayatta ve yalnız buldu; bir süre önce ölmüş kendi kuşağından birkaç yaşlıyla konuşarak yürüyordu. Yaşlı adam oğlunu gördüğüne sevindi, ama yüzünde biraz dalgın bir ifade dolaşıyordu: "Şaraba ya da Buhara halısına benziyorsun: Değerin yıllarla artıyor. Ama

öğrenemeyecek kadar yaşlanmamaya dikkat et.”

Geceleyin babası bir gemici hamağında yattı ve düşüncelerinde ve hatıralarında, gençlik konuşmaları sırasında ettiği her sözcüğü düzeltti. Böylece bütün hayatını, bütün yıllarını, sorulan her soruyu ve verilen her cevabı bir daha gözden geçirmek, gerektiğinde düzeltmek ve bu düzeltilmiş hayatın ne olacağını görmek istiyordu.

Sabahleyin, esrarlı uğraşlarına devam etmek için Sava kıyısında demirlemiş yüzen hastahaneye gitti. A harfi yerine küçük bir haç işareti koysa da okuma yazması vardı; ama Leandros'a okumayı ve yazmayı öğretecek durumda değildi. İlahi söylemeyi öğretsinler diye Leandros'u Ruzhitsa Kilisesine götürdü ve “herkes başındaki takkeyle selam verir,” dedi. Ve Leandros, namı diğer İrenea Zahumski kilisedeki herkesten daha iyi ilahi söylemeyi bildiğini gösterdi; ama babası oğlunun ayrı olduğu bu yıllarda ne yaptığını merak etmediği gibi buna da şaşmadı. Sözün kısası, baba oğul birbirleri hakkında hiçbir şey bilmiyordu.

Günler geçtikçe Leandros babasının belirli bir adının olmadığını, yoldan geçen tanıdık tanımadık herkesin onu akıllarına gelen ilk adla çağırdıklarını ve babasının da ayırım gözetmeksizin her birine cevap verdiğini fark etti. Ona öyle geliyordu ki, babası, insanların kimi zaman muzipçe taktıkları bu garip adların altına gömülüp orada tamamiyle yok oluyordu. Yaşlı adam ona yoldan geçen bu insanları gösteriyor ve uyarıyordu: “Hayatları boyunca gömleklerinin kolunu tersine çevirenler vardır; onlardan sakın.” Leandros'a denizci düğümü yapmayı öğretti ve tamir etmekte olduğu kırmızı halkalarla dolu ağın

altından şöyle dedi:

“Bu düğümlere ve ilmiklere iyi bak; bunlar öyle düzenlenmiştir ki, ip kendi ucunu kendi düğümler ve çözülmesine izin vermez. Ne kadar güçlü çekersen çek düğüm gevşemez, çünkü ipi çözülmeye zorlayacak tek şey ancak kendisidir. İnsanlar için de böyledir. Barış görüntüsü içinde kalacak ve sızılamaz bir askeri sınır oluşturacak şekilde yollarını bir ağın düğümleri gibi kesiştirirler, ama gerçekte sudan çekilen bir ağın düğümleri gibidirler: Her zaman kopacak kadar gergin. Çünkü her biri yapması gerekeni yapar, istediğini değil.

“Örneğin sen, oğlum, senin mayan gevşek değil. Güçlü bir kanın var, kayaları yerinden oynatabilir. Ama bu yeterli değil. Sen ve senin kuşağının yazgısı yönetmek değil, kölelik ve angaryadır. Ve sizin için şuna ya da buna, Türk'e ya da Alman'a hizmet etmek fark etmez. Kendi isteğin için şarkı bile söyleyemezsin, sadece birisi ruhunu bir org gibi kullandığında ya da şarkı söylesin diye şişirdiğinde bu mümkündür...”

Böyle bir yazgıya inanmayan ve Belgrad'a dönüşünden önceki yılları boyunca başına gelenleri babasının merak etmemesine şaşırان Leandros, duvarcılık mesleğine yeniden başladı. O an için duvarcılığı, kendi tarzında, hoş bir şekilde yapıyordu. Yeni şehrin nasıl kurulduğunu seyretmeye giderek daha sık gidiyordu. Şehir mantar gibi bitiyordu; sanki Leandros şehri kendi zihninde inşa ediyor ve gözleriyle boyuyordu.

Genellikle kaledeki küçük dağın tepesinde oturuyor, derinliklere dalan bir kuşa gözlerini dikeyyor ve ırmak boyunca taştan dişler gibi filizlenen, kendinden yeniden doğan şehrin üzerinde bakışları kuşla birlikte geziniyor-

du. Böylece kuşla birlikte uçtuğundan hiçbir şey gözünden kaçmıyordu ya da şansa kalmıyordu; zamanla, bu uçuşların ağı içinde bakışları ister istemez eski şehre gidiyor ve en ücra köşeleri gözlüyordu. Leandros, yutar gibi göz kırparak, kuş yere inerken bakışlarının eriştiği her ayrıntıyı içiyordu. Kuşun kanatlarında taşınarak, aynı anda iki ırmağı, Sava ve Tuna'ya birden yansıyan Neboic-ha Kulesini gözledi; tam karşısına gelen pencerelerden, bu yakadan gözükmeyen, suyun öte yakasındaki gökyüzünün bir kısmını görebiliyordu. İki imparatorlukta da çınladığı duyulan Belgrad'ın çan kuleleri görüş alanına giriyordu ve sert bir yelin aniden sürüklediği kuş, Belgrad fatihi VI. Charles'ın anısına kısa süre önce dikilmiş zafer tarkının altına giriverdiğinde ve girdiği bu dar geçitten korkarak ok gibi yükseldiğinde, Leandros da kuşun kanatlarıyla yarışarak Ruzhitsa Kilisesine kadar yükseliyor ve güneşte parıldayan bütün düğmeleri tek tek sayılabilse de yüzü seçilemeyen, şehir kapısında davulunu çalan trampetçiye göz ucuyla hafifçe dokunuyordu. Kuş tarafından sürüklenen Leandros'un bakışları, ineklerin saz damlı barakaların yanındaki, etrafı küçük çitle çevrili, taşla kademelendirilmiş pırasa tarlalarına girdikleri ve otladıkları, —ki ertesi gün sütleri soğan kokardı— kalenin dibindeki Sava otlaklarında, hafif bir korkuyla, yeniden kayboluyordu. Daha sonra, gözlerinin önünde Sava'nın mavi sularının bir bölümü ve kapısında, ayak temizlemek için orak ve temizlerken tutunmak için de pirinç elmalar olan birkaç sıra güzel, yeni ev belirliyordu. Sonra aniden, otu acı olduğundan sürülerin uzak durmasının anlaşılacağı Panchevo kıyısına doğru bakışları yön değiştiriyordu. Orada, çok parlak olduklarından ıslak

gözükten süngülerle sıra halinde yürüyen bir grup askerin üzerine Tuna'nın suyunu rüzgârın nasıl fırlattığı hissedilebilir. Avusturyalıların ve Sırların aceleyle tahkim ettikleri, askerlerin üzerinden gözükten şehir, bir yılın günleri kadar penceresi olan prensin ikametgahının üzerinde birbirine cevap veren saatlerle doluydu. Dükkânlar yeni ve doluydu, kiliseler üç ayrı tarza ve üç ayrı inanca göre yapılmıştı, güzel parmaklıklı parklar Sava'nın iki yakasındaki bülbülleri çekiyordu ve ancak iki ya da üç sokağı ısılatan sağınak altında, bahçeler boyunca arabalara koşulmuş hayvanlar geçiyordu. Sonra gözlerinin önünden birkaç bulut, birkaç saz ve Sava üzerinde gezinen ve Tuna'nın daha yoğun ve daha hızlı sisi içinde akan pus geçiyordu. Diğer tarafta, güneşin eğik ışınları ormanı çubuk çubuk boyuyordu ve Leandros kokulu korulukların soğuk ve yakıcı kokularını hissediyordu. Şehir yenden görüş alanının içerisine giriyordu. Ragusan Kilisesini bitiren işçileri görüyordu: Doğramacı, testeresini kullanıyordu ama sesi ancak testere çekilirken işitildiğinden kuş sesle kaynağı arasından uçabiliyordu. Leandros, daha sonra, rüzgârın kuşu yolundan saptırarak nasıl kızdırdığını ve çanların kuşun altında nasıl sallandığını, ama seslerinin, sanki çan metal gövdeden kopukmuş gibi nasıl geç ulaştığını gördü. Kuşla birlikte ırmağı geçen bu çan seslerinin nasıl titrediğini ve Sava'nın diğer yakasındaki otlaklara kulaklarını diken Avusturya süvarilerinin atlarına nasıl ulaştığını gördü. Daha uzakta, bir bulut gölgesine benzeyen çan seslerinin Zemun yakınlarındaki çoban gruplarına nasıl ulaştığını ve çanları işiten çobanların, suyun o yakasında çoktan sessizliğe gömülmüş Belgrad'a doğru başlarını nasıl

çevirdiklerini gördü. Kuş, hızla uçarken, Leandros'un bir ağla yakalanmış gibi içinde bulunduğu dünyayı, bir astar gibi, aniden gökyüzüne bırakıyordu. Çünkü Türk atlılarının ve kafa uçurucularının Belgrad içlerine doğru fırtına gibi ilerlemeleri ve içinde bulundukları dünyanın kıyısından onlara meydan okuyan, ırmakların üzerindeki tüm bu hazinenin bir anda dumana ve küle dönüşebilmesi için kapılardan birini açmak yetiyordu. Leandros, sonsuza kadar yok olacak ve birkaç yıl sonra hiç iz kalmayacak bu şehri, Belgrad surlarının tepesinden bütün ayrıntılarıyla gözlemleyen son kişi olduğunu bilmiyordu ve bunu hayal bile edemezdi.

Aynı yılın Ekim ayında babası Leandros'u Rusların şehre girişini göstermeye götürdü. Leandros çizmelerinin içine kargılarını sokmuş atlılar görmeyi umuyordu, ama bir ordu yerine, kocaman bir kürk giymiş tek bir adamın indiği üç at koşulu bir kızak gördü. Yabancıнын burun deliklerine iki fesleğen filizi sıkıştırılmıştı; yere adımını atar atmaz metropolitin yanına gitti. Ardında, başka bir yabancı bir yolculuk sandığını ve bir ikonu taşıyordu. Hepsi buydu.

"Bu senin hocan," dedi babası Leandros'a. "Sana yazmayı öğretecek. Kilisede ilahi söylemeyi bilen herkesin kendisine gönderilmesini istedi. Aldırma, diğerleri de senin gibi okuma yazma bilmiyor ve savaş yüzünden geç kaldılar. Ve hocadan daha genç değiller. Ama şunu unutma: Okumuş adam kitaplara bakar, bilgili biri bilgeye bakar ve bilge de gökyüzüne ya da etekliğe bakar; okuma yazması olmayan biri de bunu yapabilir..."

Böylece, Leandros okuma, hesap ve biraz Latince öğrenmeye başladı. O dönemde, Maxim Terentyevitch Su-

vorov—Rus öğretmeninin adı buydu—öğrencilerinin gözleri önünde bütün saçlarını kaybetti. İçinden gelen engel tanımaz güç nedeniyle alnı bir çorap gibi kırıştı ve derisi öyle inceldi ki, inik gözkapaklarının altından gözlerinin mavisi belli oluyordu. Dersler sırasında, hareket halindeki kırmızı dili yanaklarının altından açıkça fark ediliyordu ve sustuğunda, bu dilin, Rusun ağzında fırtına gibi esen Ukranya rüzgârları altındaki kulaklarının dibinde titrediği görülebiliyordu.

Rus, öğrencilerine, çarının dili olduğu söylenen, anlaşılmaz ve kısmen Sırpça bir dilde, “burada hepimiz çekiçe örs arasındayız ve yoğurduğumuz ekmek biberlidir,” demeyi alışkanlık haline getirmişti. Yabancı adam, sadece öğrencilerine Latince öğretirken kaygısından geçici olarak kurtuluyor ve Demostenes ve Cicero'nun söylevleri örneği üzerinden geliştirilmiş bir bellek eğitme sanatını, hatırlama sanatını, öğrencilerin *Ad Herennium* ithafını gizlice okudukları büyük bir defterden coşkuyla öğretiyordu. Rus öğretmene göre, bir metni iyice akılda tutmak için sık sık yanından geçtiğiniz ve dış görünüşünü iyi bildiğiniz bir binanın cephesini ezbere hatırlamanız gerekir. Dolayısıyla, bu binanın bütün pencerelerini ve kapılarını sırasıyla açtığınızı ve bu, deliklerin, mazgalların ya da tavan pencerelerinin her birinde Cicero'nun uzun cümlelerinden birini okuduğunuzu hayal edersiniz. Böylece, her pencerede ve her kapıda söylevin bir bölümünü tekrarlayarak zihin gözünüzle binayı dolaşırsanız, sonunda metin akılda kalmış olur ve kolayca tekrarlanabilir. Belgrad'daki Latin-Sırp okulu öğrencileri Cicero'nun *In Catilinam* söylevinin hepsini ezbere tekrarlamayı bu yolla öğrendiler ve sonra Rus, güzel

bir Yunan hikâyesinin Latince çevirisini öğrensinler diye getirdi. Bu, bin yılı aşkın bir süre önce, muhtemelen Hıristiyan olan, Dilbilimci Musaios denen biri tarafından dizeler halinde yazılmış bir hikâyeydi. *Hero ve Leandros'un Aşkı ve Ölümü* adlı bu şiir, Rus'un açıklamasına göre, Yunanca yazılmıştı ve Latince çevirisi 1494 yılında Venedik'te basılmıştı. Ünlü taş yontucuları soyundan gelen tek kulaklı ve şimdiden yaşlanmış Radacha Chihoritch altıncı ve sonuncu, yeni adını Musaios'un şiirinin bu Leandros'undan aldı. İşte şöyle oldu:

Rus, öğrencilerinin adlarını aklında tutamıyordu. Özellikle en yaşlı öğrencisi Radacha Chihorich'in adını telaffuz etmekte zorluk çekiyordu. Bir ders sırasında, iki sevgili, Hero ve Leandros (her gece, yanan bir meşalenin ışığına göre yönünü saptayarak denizin çalkantılı dalgaları arasında Hero'nun kulesine kadar yüzen) arasındaki engelin ne olduğunu sordu. Ve öğretmenin adını telaffuz etmeyi başaramadığı öğrencilerin en yaşlısı şaşırtıcı bir cevap verdi. Radacha, gezgin satıcı olarak İstanbul'a yaptığı yolculuklar sırasında Çanakkale Boğazı'nı görmüş, Sestos'dan geçmişti ve orada, santur çalgıcısı hemşerileriyle birlikte Hero ve Leandros üzerine Yunanca şiiri söylemeyi öğrenmişti ve birisi enstrümanına bahşiş olarak para yerine Hero'nun portresinin işli olduğu ince bir akik taşı atmıştı. Avrupa'nın Asya'dan sadece denizle değil rüzgârla, yani zamanla da ayrılmış olduğunu biliyordu. Bu yüzden Hero'yu Leandros'dan ayıranın belki su ve denizin dalgaları değil, birbirlerine ulaşmak için ege-men olmaları gereken başka bir şey olduğunu söyledi. Bunu derken, Ohrid Gölü üzerinde, kayıkta, sahip olmadığı genç kızı düşünüyordu.

“Dünyayı oluşturan dört elementten biri olan su değilse, ne olabilir?” diye sordu şaşırان Rus. Ve öğrencilerinin en yaşlısı bu soruya, sakince, şu cevabı verdi: “Hero’yu Leandros’dan ayıran belki denizin değil, zamanın dalgalarıydı. Leandros belki zamanın içinde yüzüyordu, dalgaların arasında değil.”

Bu cevap sınıfta bir kahkaha tufanına yol açtı ve o günden sonra Radacha Chihorich’e “Leandros” dendi. Rus da ona böyle diyordu. Bu, öğrenciyi kızdırmadı; Hero ve Leandros üzerine şiiri ezbere öğrendi ve geceleyin, güzel yazı takımı dolaplarının çoktan yerleştirildiği, arka pencereleri küçük olan patrik sarayının pencerelerine bakarak, Ciceron’un söylevleri yerine en sevdiği şiirden birkaç dize okuyordu. Hem Latince ve hem Yunanca.

O dönemde, öğrenciler, Belgrad’da inşa edilen ve kırktan fazla odası olan metropolit sarayını büyük bir zevkle gezmeye ve incelemeye başladılar. Bu binada, günler ve haftalar boyunca, Leandros ve arkadaşları, her sabah okula giderken ve her akşam geri dönerken ve uyumadan önce akıllarından her geçişlerinde kapı kilitlerinin deliklerinde, ruhban odalarında, çalışma hücrelerinde, yemek odalarında ve koro yerlerinde derslerinden cümleler tekrar ettiler. Biri dışardan diğeri içerden anahtarla kilitlemeye yarayan iki özel kilidi olan kütüphaneden ya da metropolitin batıya dönük yatak odalarından veya nedimlerinin ve misafirlerinin (gençler yaşlılardan önce uyansın diye) doğuya dönük odalarından geçen çocuklar tekrarlıyordu: “Biz dünyanın neresindeyiz? Hangi şehirde yaşıyoruz? İçimizde, herkesin yıkımı, bu şehrin yok olması üzerine düşünen yaşlılar

var..." Böylece, söylev, yavaşça ve fark edilmeden belleklerine iyice kazınıyordu: "... *Quid enim mali aut scleri fingi aut cogitari potest, quod non ille conceperit?* Miraslarını talan ettiler, mallarını rehine verdiler, uzun süredir parasızlar ve kısa süredir dinsizler, ama bolluk zamanlarındaki tutkuları hâlâ var..."

Bina hâlâ tamamlanmamıştı ve saray kanat kanat tamamlanıyordu. Bileşik salonların terazi kefesi gibi yüksek tonozları odaların dibinde evin pırl pırl eşyalarını tutuyordu: Bacalar, çiçekli fayans sobalar, brokar ve kürk kumaşlar, Leipzig gümüş çatal bıçak takımları, Viyana, İngiliz ve Carlsbad porselen servis takımları, Çekoslovak kesme bardaklar ve kristal kupalar, Venedik işi lambalar ve aynalar ve müzikli duvar saatleri, ipek erkek çoraplarıyla dolu gömme dolaplar. "Git ve beni bu endişeden kurtar: Eğer gerçekse bana acı çektirmesin; sahteyse ben de artık korkmayayım," diye öğrenciler Latince cümleleri dua gibi tekrarlıyordu ve o sırada derslerinin sonu yaklaşıyordu ve Rus öğretmenleri, Belgrad çevresinde gördükleri talan edilmiş ve bitkilerin istilasına uğramış manastırlar gibi sefaletе düşmek üzereydi. Her şey sona erip Rus öğretmen Srem'e geri döndüğünde Leandros, üstün nitelikli astsubaylar yetiştiren Avusturya askeri mühendislik okulunda öğrenimine devam etti.

Öğrenimini tamamladığı sırada, 1690 yılında yıkılan eski kuleler yerine iki yeni kulenin Sava kapısında inşa edileceği söylentisi şehirde yayıldı. Kulelerden birinin, kuzeydeki, inşaaşı çoktan temelleri atmış olan tecrübeli bir mimara, Sandalcı Krasimiriç'e emanet edilmişti. Güneydeki ikinci kule konusunda güçlüklerle karşılaşılıyordu. O dönemde Belgrad'da inşaat yapan San-

dalcı'nın bütün meslektaşları bu işi reddediyordu, çünkü bu ikinci kuleyi bataklık bir toprakta inşa etmek gerekiyordu.

"Suya varmadan önce kuyuyu kazmak gerekir," diyorlardı. Dolayısıyla işler başlamıyordu. Oldukça gecikildiği bir sabah, herkesi şaşkınlıkta bırakan beklenmedik bir haber öğrenildi.

O gün, dışardan gelen baş döndürücü bir koku Leandros'u şafak vakti uyandırdı. Babası işiyordu ve her zaman olduğu gibi idrarından güçlü bir misk, zambak ya da sandalağacı kokusu yayılıyordu. Sarhoş edici bu koku ev halkını ve komşu çocuklarını uyandırıyor.

"Chihorich yine bilgelik krizleri geçiriyor," diyorlardı. Gerçekten de, Leandros'un babası, hayatının bu ileri yaşında, ancak işerken bilge oluyordu.

O sabah baba, sivilaşmış sandalağacı kokusu yaydı ve oğlunu azarladi: "Genç kahramandır, yaşlı dilenci! Sanki üçüncü geceye kadar emzirilmemiş, Tanrı bizi korusun! Kimle birlikte neyin peşinden gidiyor! Diğerine sahip olmadan elindekini bırakıyor..."

Leandros babasının durumu bildiğini böyle öğrendi. Bu bütün şehrin haberi bildiği anlamına geliyordu. Gerçekten de Leandros, güneydeki kuleyi inşa etmeyi kabul etmişti. Bu, kuşların, Sava'nın ve Tuna'nın balıklarını ağlara doğru sürerek yakalayıp getirdikleri ve atların üç dilden adını kışnedikleri ünlü ve güçlü Sandalcı Krasimiriç'e rakip çıktığı anlamına geliyordu.

Sandalcı Krasimiriç, Leandros'dan oldukça yaşlıydı; babası olabilecek yaşıydı. Mevki olarak Leandros onun ancak uşağı olabilirdi... Krasimiriç, 1717 yılında Avusturya ordusuyla birlikte Belgrad'a girdi, başındaki deri

başlık sakalına öyle sıkı bağlanmıştı ki silah bırakma zamanı geldiğinde sakalını kesmek zorunda kaldı. Sakalını kesip başı açığa çıktığında saçlarının bembeyaz olduğunu fark etti. Daha savaş sırasında, dubalı köprüler inşa eden Avusturya ordusunun istihkâm sınıfına atanmıştı ve İsviçreli paralı asker Nicolas Doxat'ın projelerini izleyerek, şehirde yıkık kuleleri ve kale bedenlerini yeniden inşa eden ekibe katılmıştı. Seferler sırasında edindiği tecrübeden başka eğitimi yoktu, ama barış zamanında bile subaylarının güvenini korumuştı ve şehirdeki birkaç barut dükkânının ve ambarın inşaatı ona emanet edilmişti. Bu tasarılar yağmurların karavanaları işçilerin boşalttığından daha hızlı doldurduğu o sonbahar düşünülmüşse de, Sandalcı işini başarıyla sonuçlandırdı. Savaştan sonra gelişmekte olan bu şehirde onun mesleğine ihtiyaç vardı ve k harfi ay adlarının sonundan uzaklaştıkça o ve yardımcıları da aile ocaklarından gidecek uzaklaşıyorlardı.

Krasimiriç karısına, "adlarında kemik olmayan aylarda beni bekleme," diyordu ve gerçekten de ay adlarından k harfi yok olduğunda Sandalcı ve yardımcıları ailelerini terk ediyorlardı; eylülle birlikte dinlenmeyi ve yıl sonunu bildiren büyümlü harfin geri geldiği yağmurlar mevsiminde geri dönüyorlardı.

Sandalcı, kulesini kendi bildiği biçimde ve alıştığı insanlarla birlikte inşa etmeye koyuldu. Bir ekmeğin içine altın bir para soktu, Tuna'ya fırlattı ve işe başladı. Para yardımı sağlanmıştı, çünkü şehirdeki yetkililer onu tanıyordu ve ona bol miktarda tekne içinde tuz ve bakır kazanda şarap sağlıyorlardı. Leandros ise bataklığı taş ve kumla doldurarak işe başlamak zorundaydı; başka

değişle, bir damla sütle inşa ediyordu ve onu hesaba katmıyorlardı. Sandalcı Krasimiriç'i tanıyan kasadarlar, yolunu kaybetmiş ve şimdi de başkalarının yoluna giren, savaş sırasında kan dökmemiş, ama buna rağmen Sandalcı Krasimiriç'in gerçekleştirilemez dediği şeyi yapmaya girişen bu genç adama kuşkuyla bakıyorlardı. Böylece, Leandros başlangıçtan itibaren kulesini bir anlamda kendi ekmeği ve şarabıyla inşa etti.

Kulelerin ilk katları yükseldiğinde insanlar sadece Sandalcının kulesinin etrafında toplandılar. Bir kahveyle uyanan ve kahvaltıdan dolayı sakalları hâlâ yağlı Avusturyalı usta ve meslektaşları iskeleyle çevrili yeni yapıyı hayranlıkla seyretmeye geliyorlardı.

Bir somun ekmeğin karnını yoklar gibi yaldızlı taşı yoklayarak, "gözlerimiz henüz güzellikleri toplamadı, ne de kalplerimiz iyilikle doldu, oysa Sandalcı'nın yaptığına bakın! Bir mucize!" diyorlardı. Elleri ensede, müstakbel kulenin ulaşacağı yüksekliği, mimarı överek değerlendiriyorlardı.

Bu sırada Leandros bataklığa, binanın ortasına, bir kayık çekmiş ve az çok kuru olduğundan içine yerleşmişti, yemek yiyor, uyuyordu ama daha çok, çalışmasını dışardan izlemeyi imkansız kılacak şekilde binanın içine yerleştirdiği yapı iskelesine kadar koltuğunun altında getirdiği resimlere, rakamlara ve cetvellere göz atıyordu. Akşam olduğunda, kayığın ucunda bir fener yakıyordu ve onun ışığında, uğuldadığı işitilen suda değil, yüksekliklere doğru, rüzgârda ya da yeniaym boynuzlarına karşı yırtılarak uğuldayan görülmeyen bulutlara doğru karanlıkta yüzer gibi kuleyi içerden inşa ediyordu. Asla görmediği bir limandan ömrünün sonuna

dek demir almış ve sadece tek bir lombozundan dosdoğru ölüme çıkılabilecek bir geminin döl yatağına girmiş gibi hissediyordu kendini. Ve aniden, meçhul denizlerin bu gemisi, yine görünmeyen ama fırtınalı açık denizlere doğru yola çıktı.

Geceleyin, yolunu şaşırmadan, kendi düşlerinin içinde sadece başkasının düşlerini görerek yol alması gerekiyordu. Bu duygular içinde, mum ışığında hesaplarını yaparken Leandros'un kulesi de karanlıklardan çıkıyordu. Yaptığı hesaplar sırasında sadece geometrik cisimlerin, neyin belirtisi olurlarsa olsunlar, gökyüzünde ve yeryüzünde aynı değere sahip olduğu sonucunu çıkardı. Sayıların durumu böyle değildi. Değişken anlamları vardı ve Leandros inşaat sırasında sayıların sadece anlık değerini değil, kökenini de dikkate almak gerektiğinin farkındaydı. Çünkü, paralar gibi sayıların da farklı koşullarda farklı değerlendirildiklerine ve değerlerinin sabit olmadığına karar vermişti. Bir keresinde, yine de tereddüt etti ve düşünde renk değiştiren mavi gözlü Rus'un öğrettiği bütün hesap sanatını neredeyse terk ettiğini sandı. O anda, Sandalcı Krasimiriç'in sayıları kendisinden daha zekice kullandığını ve rakibinin devam etmiş olduğu İsviçre okulunun kendi Bizans okulundan daha üstün olduğunu düşündü. Gerçekten de bir sabah, birkaç işçi Sava kıyısından koşarak geldiler ve Sandalcı Krasimiriç'e, kulesinin kale bedenini aştığını ve şimdiden suda yansıdığını haber ettiler! Haber, anında bütün şehre yayıldı. Büyük eğlenceler düzenlendi ve geçildiğini hissedilen Leandros, güneydeki kendi kulesinin Sava'ya yansıyor yansımadığını gidip görmesi için bir katırcıya gizlice emir verdi. Katırcı, güneydeki Leandros'un kulesi-

nin uzun süreden beri ırmağa yansıdığını ve bunu doğrulamak için ırmağa kadar inmek gerekmediğini ilgisizce söyledi. Aynı dönemde, Leandros işçi ve ustabaşı ihtiyacının arttığını ve hizmetlerini kiraladığı yaşlılarının ve sınıf arkadaşlarının birbiri ardına şantiyeden yok olduklarını fark etti.

Sandalcı'yla aynı dönemde ve aynı biçimde Belgrad'dan gelen dostları arasında Şişman Gak adında biri vardı. Mimaride ve astrolojide ustaydı, ama artık inşaat yapmıyordu. Eylemin yaratıcısının yeteneklerini yansıtmaması gerektiğine ve eğer yansıtmıyorsa bu işe girişme çabasına değmediğine inanıyordu. Böylece, geceyi ağzında sakladı ve bir duvarı bir Avusturya barutçu dükkânına bitişik, geniş bir eve yerleşti; bu, terk edilmiş ve tehlikeli bir evdi, çünkü evdeki yangın barutçu dükkânına yayılmasa bile, tersi kaçınılmazdı. Tehlikeye aldırmayan Gak kitaplarını, aletlerini, dürbünlerini, deri kürelerini oraya yerleştiriyordu ve zamanını, altın yağmuru ve dişi yıldız peşinde aylaklıkla geçiriyordu (en azından böyle olduğu sanılıyordu).

"Kuş bile düşüyor insan neden düşmesin," deniyordu onun hakkında. Ama şom ağızlular, engin bilgisini bir yerden diğerine taşıma yeteneğinin gerçekte bulunmadığını ekliyorlardı. Bu bilgi, taşınırken buz gibi erirdi ve o, barutçu dükkânından başka her yerde güçsüz ve boştu, yeteneği ve sanatı dayanıksızlaşıyor ve karsızlaşıyordu, adlara ve sayılara ilişkin belleği ihanet ediyordu, kısacası, yerinden kımıldadığında ona güvenmek artık mümkün değildi, çünkü toprağından sökülüp alınmış bir bitki gibi davranıyordu. Bir akşam, şantiyede kimse yokken, konuşurken bakışları görünür

biçimde yaşlanan ve saçları her zaman sineklerle dolu bu adam ansızın Leandros'un kulesini görmeye gitti. Taşı yaladı, harcı elledi, kirecin içine bir tutam ot attı, sonra kokladı, üç parmağını bir köşeye uzattı ve havada bir şeyler ölçtü. Nihayet, Leandros'a seslendi:

“Yastık yerine kulak ve tüm bu işler, tüm bu bilgiler!” dedi. “Bu kadar çok şeyi nerede, ne zaman öğrendin bilmiyorum, ama kendine dikkat et! Sabahın nerede biteceğini kimse bilmez: Kazıkların arasında ya da tavan arasında. Yapı iskelesini içeri yerleştirmekle iyi yaptın. Böylece, etrafımızdakiler Sandalcı'dan daha iyi ve daha hızlı inşa ettiğini göremeyecekler. Mümkün olduğunca uzun süre bunu saklamak gerekecek...”

Günlerini gecelerine kattığı bilinen Gak böyle konuştu. Giderken, bir kez daha geri döndü ve ekledi: “Bir öğüt daha ister misin? Bir dost öğüdü? İşte: Kuleyi bitirdiğinde bir asla bir şey inşa etme. Daha mutlu olursun. Zaten şimdiye kadar gösterilmesi gereken her şeyi gösterdin. Hiçbir şey inşa etme!”

Böylece ayrıldı ve Leandros yeniden çalışmaya koyuldu. Giderek daha fazla yalnız kaldığından kimi zaman yanında birisi olsun istiyordu ve Sava kapısının diğer tarafında çok insan vardı. İlk kez oraya gittiğinde—tam da Sandalcı'nın kulesinin surların boyunu aştığı gün kutlanıyordu—iyi karşılandı. Her zaman arkasında tuttuğu ellerini yıkadı ve kalabalığa karıştı. Geçmişte onunla birlikte çalışmış ve daha sonra Sandalcı'ya hizmet etmeye gitmiş kimi yaşlıları onu gezdirdiler ve kulenin tepesinde, yuvarlaklaştırılmış duvarın dik açılı kısmında kullanılan yapı yöntemlerini hayranlık dolu açıklamalarla gösterdiler. Sandalcı'nın kulesinin özelliklerini övenler

arasında Gak da bulunuyordu, ama o da diğerleri gibi ne Leandros'un kulesinden bahsetti, ne de adını ağzına aldı; sanki herkes onu unutmuştu.

Orada, o şaşırırken gülen, gözyaşlarını burnunda tutan ve acısını ancak sümkürerek ifade eden garip bir kalabalık vardı. Leandros'un tanıdığı (ama tersi doğru değildi) kadınlar vardı; çünkü kimi zaman, akşamleyin, şehrin kapılarına kadar bırakması için sahibine para ödediği tarlalardan gelen bir ot arabasında onlarla aceleyle yatmıştı. Kadınlar, Leandros'un bir kilise çanı kadar ağır cinsel organı olan ve mutluluk, sevilen bir iş ve seven bir kadın demektir, diye düşünenlerden olduğunu bir bakışta anlayarak onu çok çabuk unutmuşlardı. Kadınlar bu tür insanları sevmiyordu. Bu yüzden Sandalcı'ya ve onun duvarcılarına gidiyor ve aradıklarını orada buluyorlardı. Döllerini ve suyunu kadınlara değil, otlara-saçan Leandros için şöyle diyorlardı: "Babası büyük bir mersin balığı yakaladığında onu bütün gece düzer ve ancak ertesi gün kızartıp yerd. Bu onu bile yapamaz."

Sandalcı'nın kulesindeki çalışmaların ilerleyişini hayranlıkla izleyen kalabalığı arttıran meraklılar arasında Leandros, o gece, ateşin arkasında, omuzlarında kırmızı düğümlerle dolu bir ağ taşıyan birini fark etti. Adam, uzun gemici botlarıyla kalabalığın içinde bir süre dolaştı, sonra karanlıkta uzaklaştı ve Leandros'un gözlerinden kayboldu.

Kimileri yüksek sesle, "kayıkla ölülerini gömmeye gitti," dediler ve böylece Leandros babasının neyle meşgul olduğunu, kendini nasıl ve neyle yetiştirdiğini onça yıldan sonra nihayet öğrendi. Ölü ekmeğiyle.

Leandros, hiçbir şey işitmemiş gibi sordu: "Kubbenin

yuvarlak kısmına nasıl geçeceksiniz? Köşe kemerleriyle mi, bingilerle mi?"

"Köşe kemerleriyle," diye cevap verdi kimileri. "Bingilerle," diye düşünüyordu diğerleri. Herkes Sandalcı'ya doğru döndü, ama o başka bir konuşmaya dalmıştı ve sanki uygunsuz bir soruymuş gibi sinsice gülümsemekle yetindi.

Akşam kulesine geri döndüğünde Leandros mumunu bir peksimetin üstüne dikti, kayığın içinde yattı, örgülü saçlarını yılan gibi kıvrıp başının altına koydu ve bakışlarını binanın içindeki pencereden karanlığın kare biçimindeki büyük kalıbına dikti. Böylece yattı ve bir şeyler olmasını bekledi. Bir şey olacak ve her şey değişecek diye hissediyor ve umut ediyordu. Her yer geceydi, kulağının içi bile; şarap içmiş bir ağız ve toprak gibi kokan sağır karanlık nedeniyle hiçbir şey işitilmiyordu. Deri yeleşinden içeri bir mayısböceği girmişti ve çıkamadığından vızıldıyordu. "Böyle bir gecede," diye düşündü Leandros, "köpekler bile ısırmaz ve sanki gömleğinizin üstü parıldayan yıldızlarla doluymuş gibi sadece pireler sokar. Ve görmediğiniz her şey akar gider..."

Ayağa kalktı, mumu yaktı ve karanlıkta kulenin duvarlarını elledi. Oradaydı, soğuk ve gerçek; kendisi ne kadar varsa kule de o kadar vardı. Ve sabah, gerçekten bir şey oldu, tıpkı yeraltına gömülü bir çanın fırtınada aniden çalması gibi.

Konuk, ayağının hiçbir yere takılmamasına dikkat ediyor, kapı kolunu şaşırmamaya, her şey doğal ve normal gözüksün diye çabucak ve uygun biçimde oturmaya, sanki önceden de bir çok kez gelmiş ve ortada garip ve

istisnai bir durum yokmuş gibi davranmaya çalışıyordu. Sandalcı Krasimiriç, söylendiği gibi, bıyığını ısınyordu ve Leandros'u, şantiyede değil, babasının kıyıdaki küçük balıkçı kulübesinde görmeye bizzat gelmişti. Fıçıların üzerinde oturuyorlardı, elleri dizlerindeydi ve ayaklarının uçlarında konuşmaya başladılar. Konuşmanın ortasında Sandalcı, kol ağzından rulo bir kağıt ve bir kroki çıkardı, bir paltoyu giymek istemiş gibi parmak uçlarından tuttuğu kolunu uzattı, kolunun yardımıyla kağıdın üzerindeki tozları sildi ve kağıdı Leandros'a uzatırken şöyle dedi: "İşte hesaplarım ve projelerim. Sanırım hepsi olması gerektiği gibi değil, ama sen kolaylıkla incellersin. Kovasız kuyu olmaz. Bana bu iyiliği yap. Senin kulen benimkinden önce biterse kimsenin gözünde itibarım kalmaz..."

Bunları söyledikten sonra, ziyaretçi, kapının dibinden geri döndü ve önemsiz bir şeymiş gibi ekledi: "Sırası gelmişken, kubbenin yuvarlak bölümlerini destekleyecek köşe kemerlerinin planını yapmanı senden istiyorum. Çok acelem var, vaktim yok."

Leandros, Sandalcı'nın kulenin düz bölümünden yuvarlak bölümüne geçmeyi başaramadığını böylece anladı.

"Bak sen şu işe, işte otun ısırıldığı yer!" diye düşündü Leandros ve istenen bütün hesapları yaptı, ama önceden inşa edilmiş bölümü düzeltmek olanaksızdı, çünkü hatalar, kuleyi tasarlandığı gibi taşıyamayan temellere gömülmüştü. Ertesi sabah, Leandros, köpeklerin Sandalcı Krasimiriç'in evine asla girmediğini, çünkü ne büyük bir nefret beslediğini hissettiklerinin söylendiğini hatırlayarak Sandalcı'yı görmeye gitti, düzelttiği belgeleri geri verdi. Leandros, kulesini hızla tamamlaması gerek-

tiğini, çünkü tepenin daha yüksek yapılamayacağını açıkça söyledi. Sandalcı bu sözleri şaşırtıcı bir sakinlikle dinledi, kağıtlarını topladı, teşekkürlerini ifade etti ve hemen gitmesi gerektiği için özür diledi—öğrencileri bekliyordu. Leandros, Metropolit Sarayının emri üzerine Sandalcı'nın inşaatına yakın küçük bir depoda, geçici olarak inşaat dersleri düzenlendiğini anladı ve Sandalcı'nın öğrencileri arasında kendisiyle birlikte okulda olan ve kulenin düz bölümünden köşe kemerlerine, oradan da yuvarlak kubbeye nasıl geçildiğini öğrenmiş olanları gördü.

Leandros'un tahmin ettiği gibi, Sandalcı kulesini gözlem kuleleri için zorunlu yüksekliğe ulaşmadan bitirmek zorunda kaldı, ama Sandalcı'nın dostları, şehirdeki din adamları, Prens'in sarayındaki askerler ve hanlardakiler, tütünlerinin dumanını üfledikleri bardağın üzerinden, mimarın eserini öngörülen tarihten önce tamamladığını söylüyorlardı. Sandalcı'nın Sava kapısının öbür tarafındaki "tıknefes" duvarcını geçtiği ve Leandros'un kendi inşaatını bitirmekte geç kaldığı sonucunu çıkarıyorlardı.

Bunun üzerine, kuzeydeki Sandalcı'nın kulesi törenle kurşunla kaplandı; kulenin etrafında, açılıştan önce hiçbir karga uçuşmasın diye bir avcı görevlendirilmişti, bir öküz kızartıldı, yeni binaya bir korkuluk yerleştirildi ve tepesine bir horoz kondu. Ertesi sabah, Sandalcı'nın kulesinin gölgesi güneydeki Leandros'un kulesinin üzerine düştü ve bundan böyle Leandros bu gölgede çalıştı. Sava'nın ve Tuna'nın öbür tarafından bile işitilen şenlikler boyunca yeni bina kullanıma sokuldu, o sırada Leandros da gecelerini henüz yuvarlak duvara geçmesi gereken yüksekliğe erişmemiş olan güneydeki kulenin dibindeki

kayığında geçiriyordu. Çalışmalarının sonuna doğru, hâlâ hamurdaki çivi gibi yalnız, yardımcısız ve parasızdı ve her sabah inşaatın etrafına pislik atmaması gerektiğini askerler hatırlatıyordu, çünkü sokakları kirlettiği için para cezasına çarptırılabilirdi. Dostları kuledeki hava akımlarından sakınıyorlardı ve saman yemek zorunda kalmamak için para kazanmak amacıyla gizlice Türk topraklarından gelen ve hafta sonunda, geceleyin kürekleri gömlekleriyle, pahalı sözleri ve ucuz yaşamlarıyla örttükleri kayıklarda geri dönen çok az sayıda duvarcıyla birlikte çalışıyordu.

Yalnızlık ve yükseklik nedeniyle dilsizliğe mahkûm Leandros, acı bir meyve gibi dilini çiğneyip duruyordu; elleriyle ve taşlarıyla konuşuyordu ve sert ve ağır bir şeyi kapsamayan bir sözcük, sabit bir kaidenin üzerinde yükseltilmeye ya da bir yerden diğerine taşımaya uygun bir şeyi belirtmeyen bir sözcük, ona kimi zaman, konacak ya da yuvasını yapacak yeri olmayan ve su üstünde kuluçkaya yatan bacakları olmayan bir kuş gibi geliyordu.

Bir akşam, kayığında yatarken, damarlarının atışının ormanda yankılandığını, saçlarının canını acıttığını, kulaklarının ucunun ateşten yandığını ve soğuşun kemiklerine işlediğini hissetti ve aynaların sessizliklerini her yere taşımaları gibi bütün hayatı boyunca müthiş bir kış içinde taşınmış olduğunu böylece anladı. Geceler kulenin öte tarafında bir yerlerden geçmişti ve babası haberlerle geldiğinde kar yığılıyordu. Babası oturdu, oğlu için otları ve mısır çayını karıştırdı ve kulenin köşesindeki görünmeyen bir yerde, meçhul biriyle ve aynı ölçüde görülmeyen muhatabı hastayla konuştu.

“İlk lokma ve ilk yudum şeytana atılmalıdır,” Leandros'un babası, karanlıkta, ateşin öte tarafında iç çekti, “ama kendi takkesini çalan ve kendi ekmeğini dilenen biri ne atabilir? Hatırlıyorum, henüz bütün süt dişlerimi kaybetmemiştim ve bir torbayla gidiyor, dileniyor ve onu tıka basa dolduruyordum. Buradan Dönüşü Olmayan Ülke'ye, Ötenin Gerisi'ne kadar gidiyor ve geri dönüyordum. Yüz lokma kadar ekmek getirip masanın üzerine döktüğüm oluyordu. Kızartılmış ekmek parçaları, ekmek kabukları, ekmek içi, bayat ekmek, ufak lezzetli ekmek dilimleri, ekmeğin kenarından kesilmiş kocaman dilimler, ıslak ekmek, dünden kalma hafif bozulmuş çavdar pilavı, evvelsi günden kalma krepler, mısır unu çorbası, kara buğday keki ve meyveli kek; turta artıkları ve ıslatılmış ‘Tanrı yanakları’, yulaf ekmeği ve diş kıran asker ekmekleri, Yahudilerin mayasız ekmeği ve kurumasin diye otlayogurulmuş aylık keşiş ekmeği; balık unundan küçük ekmekler ve yulaf peksimetleri; peynirsiz mısır ekmeği, gevrek olmayan mısır ekmeği; az pişmiş iki katlı küçük ekmekler, eğri büğrü kedi ekmekleri ve küflenmiş meyveli turtalar, Ölüler Günü'nde sürü hayvanlarının boynuzuna asılan yağda kızartılmış yulaf halkaları, rahibe iççekişleri, son savaşın tayın ekmekleri, bayramdan arta kalmış çörekler, bayatlamış yumurtalı ekmekler, adını anmak gerekmeyen ‘ehli keyf’ ekmeği ya da ‘babam-bana-bir-Alman-çöreği-aldı-ve-ben-yanlışlıkla-ekmeksiz-yedim,’ denen türden ekmekler; peksimetler ve kızartılmış ekmekler, kuru pastalar ve bir canı geri almak için İstanbul'a yollanan galetalar ve kekler, bisküviler, mayalanmış ekmek, top ekmek, ekmek kırıntısı ve kalın ekmek; yulaf galetaları, danı galetaları, çavdar galetaları, şarkı söyleyen

ekmek, arpa galetaları, tüm bunlar yumuşamış ve kemirilmiş, kabuksuz ekmek içi, içi boş tartlar, kesilmiş mısır unu çorbası, löp diye atılmış sümükler ve bir avuç osuruk, bağırsak kazıyıcıdan ve kış kaşıyıcıdan başka bir şey olmayan—tek sözcükle ‘kaldırın bunları önümden’ denen—şeyler senin yarın olacağın şeyi bu dünyanın daha dün olduğunu sana söylemek için her yerden masana gelmiş şeyler. Her lokmayı farklı biçimde yontmak zorundasın ve gündelik büyük ekmeğini fırına sürdüğünde ve akşamleyin onu başının altına koyduğunda kendini üç gün için zengin hissedersin! Kulaklarının altında çıtırdar, tüter ve kopardığında esner, ve sen tepeleme dolu ve tıka basa yemiş olarak onun üzerinde uyursun, uykunda hıçkırır ve düşünde şarapları görürsün. Şarap artıklarını. Şarap fıçılarını, şarap kervanlarını. Ama hiçbir yerde tek damla şarap yoktur!...

“İşte biz yoksullar için durum budur. Ama, ne önemi var, çünkü şimdi başımızdakilerin de başında binlerce dert var. Geçen gün, leylekler gölgeleriyle şehrin kuyusunu zehirlediler ve çok sayıda insan öldü. İki kişi, Krasimiriçi iki at arasına gerilmiş bir örtünün üzerinde Metropolit Sarayının sağlık odasına kaldırdılar. Onun da günleri sayılı: Kuledeki uzun çalışmanın onu tükettiği, inşaatın onun terini boşalttığı söyleniyor ve bu da hiç iyi bir şey değil: Tersiz bir adam gölgesiz biri demektir. Tırnaklarının ucuna kadar yaldızlı böyle bir insan için çok üzücü. Saçlarını yeniden dikmek gerekir, kendisi kadar değerli. Yine de yaşını iyi taşıyor, çocuğunu güzel bir gururla taşımayı bilen hamile kadın gibi. Yazık, daha çok yaşayabilirdi, halkın ve şehrin mutluluğu için, ama işte, sizin gibiler gereken şeyle ilgilenmez. Tanrının izniyle

belki iyileşir. Umarım, bu durulmamış sudan boğuluncaya kadar içen ve hastalanan oğlum da iyileşecektir...”

Böylece, bu tatsız sözcük seli aniden tükendi; Leandros'un babası, yaşlı Chihorich kulenin önüne çıktı ve karanlıkta sandalağacının pek hoş kokusu aniden yayıldı ve bu sırada çok farklı sözler yükseldi:

“Böyle öldüğünü sanıyorsun. Yatarsın ve ölürsün. Ama bu kadar basit değildir. Önümüzdeki ve arkamızdaki her şey, bizim sandığımızdan çok daha uzun süre sürer. Örneğin, kalple ruh arasındaki farkın ne olduğunu biliyor musun? Kalbimize bir iç bakış yönelttiğimizde onu o an nasılsa öyle görürüz. Ruhumuza seyre daldığımızda ise onu o anki haliyle değil, birkaç bin yıl önce nasılsa öyle görürüz, çünkü bakışımızın ruhumuza ulaşması ve onu incelemesi için bütün bu zaman gereklidir; başka deyişle, ruhun ışığının iç gözümüze ulaşabilmesi ve onu parlatması bu kadar zaman alır. Böylelikle kimi zaman, uzun süredir yitik bir ruhu görürüz. Ruhun durumu buysa, ölümün nasıl olduğunu sen hayal et. İnsan ölümü, tamı tamına, insan yaşamı kadar sürer, belki daha bile fazla, çünkü ölüm karmaşık bir iştir, insan yaşamından daha güç ve daha uzun bir çabadır... Ölümün senden iki misli daha uzun süre yaşayabilir...”

Fakat, yaşlı adamın düşüncelerinin akışı bu önemli anda aniden kesildi ve aynı zamanda, altındaki diğer fışkıрма da kesildi ve Leandros'un babası tekrar saçmalamaya başladı.

Leandros gerçekten de iyileşti. Aniden, gecenin bir vaktinde, burnu açıldı ve haftalar sonra, şaşırarak, sanki

ölecekmiş gibi yabancı ve güçlü gelen kendi gövdesinin kokularını içine çekti. Tıpkı karanlıkta dalgaları kimse saymamış olsa da geçmiş geceler boyunca Sava'nın kıyıları arasından su kütlelerinin gerçekten akmış olması gibi, bütün bu süre boyunca, artık hatırlamadığı sayısız duş sanki içinden geçmişti. İlk kelebeklerle birlikte Leandros da yokuşlu çimenliğe çıktı ve nehrin sularının kıyıdan daha yüksek olduğunu ve kendisinin bir mucize sonucu tepenin üzerinde bulunduğunu sandı. Böylece, sarhoş kulakları ve her şeyi gören gözleriyle yeniden işine koyuldu.

Yapısını düşteymiş gibi tamamladı, yükseklerde pencereler açtı ve aşağıda kapaklar ve kapılar yaptı; aniden, bu deliklerin her birinde, eskiden öğrenciyken yaptığı gibi, Hero ve Leandros üzerine şiirin bir dizesini farkında olmadan tekrarladığını gördü:

*Leandros, aşktan deliye dönmüş gözleriyle, yorulmadı
Genç kızın ince boynuna bakmaktan...*

Ama bu kez metni ezberlemek için yapmıyordu. Leandros bu Yunanca metni uzun süreden beri ezbere biliyordu. Hero ve Leandros üzerine bu dizeleri son kez tekrarladı ve sanki bir deliğe bir sır saklamış gibi, inşa ettiği binanın kapılarına ve pencerelerine onları bir bir bırakarak, sonsuza dek unuttu:

Καδδ' Ἡρω τεθνηκε συν Ολλυμενω
παραιοιτη.
αλληλων δ' αποναντο και εν πυματο
περ ολεθρω.

“Bu dünya bize ait değil,” diye düşündü duvarcı, “kendilerini dünyanın tek sahipleri olarak hisseden ve öyle davranan babalarımıza ve onların kuşağından olanlara ait. Ben ve benim yaşımdakiler, kılıçların yardımıyla ve yabancı ordularla birlikte bu şehre inmiş olanların sefil uşaklarıydık ve öyle de kaldık. Babalarımızın kuşağı bize sadece uşaklık konumunu değil, yanmış, yarı yarıya yok olmuş bir dünyayı, açlıkla geçen bir çocukluğu da bıraktılar ve bize bunu verenler hâlâ köle olmamızı övünç kaynağı yaptılar. Biz bile, yakınından geçtiğimiz pencerelerden ve kapılardan içeri birkaç sözcük fırlatmak için buradayız...”

Kule tamamlandığında ve tepesine horoz yerleştirildiğinde, Leandros elinde bir bardak şarapla, binayı kutsamak ve şehri yukardan seyretmek arzusuyla tepesine çıktı. Ama, altındaki dipsiz uçurumda şehir yoktu. Güneydeki kule bulutları delmişti ve tepesinden, yeryüzündeki hiçbir şey görülmüyordu. Taşkın bir su birikintisine benzeyen ve derinliklerden yükselen bir köpek ulumasının ya da bir baltanın sağır uğultusunun yırttığı derin bir sessizlik hüküm sürüyordu...

Yerden de ne kulenin tepesi, ne de şehirli­lere saati ve rüzgârların yönünü bildirmesi gereken horoz görülebiliyordu. Leandros, allak bullak ve korku içinde aşağıya indi. Kulenin dibinde toplanan insanlar, kulenin sessiz gökyüzünde gözden kaybolduğu sonsuz yükseklik­lee gözlerini dikip kala kalmışlardı. Sonra Leandros'un o yükseklerde, bulutların arasında ne inşa etmiş olduğunu kimsenin bilmediğini mırıldanarak dağıldılar. Sadece Şişman Gak yaklaştı, elini sıktı ve konuşmaya başladı: "Heyecan verici, aşılamaz; artık

hiçbir şey inşa etmen gerekmiyor. Bırak başkaları yapsın..."

Ama Leandros'un ıstırapları burada bitmedi. Gökyüzünün aydınlandığı ve bakışların uzaklara eriştiği ilkbaharda, iki kule aynı anda şehir sakinlerinin gözlerine gözüktü: Güneş altında parıldayan bir yanda, karanlık ve sallantılı olan diğer yanda. Kulelerin tepesindeki horozların aynı saati göstermediği o zaman anlaşıldı. Sandalcı'nın kulesindeki, bütün yellere ve en ufak esintilere duyarlı horoz durmaksızın dönüyor ve yeni bir rüzgârı belirterek her an sığıyordu. Leandros'un kulesindeki horoz, ufkunun genişliğine ve toprak hizasında esmeyen şiddetli rüzgârlara açıkça bağlı olan kendi zamanını ve kendi koşullarını gösteriyordu.

"Bu yükseklikte hiçbir şey açıkça görülmez," diyordu kimileri.

"Birinin görüşünü diğeriyle engellemek gereksiz. İki horoza ne gerek var?" diye kendi kendilerine soruyordu diğerleri, ve güneydeki Leandros'un kulesinin de şehrin gündelik ihtiyaçlarına hizmet etmesi için boyunu kısaltmayı ve onu kuzeydeki Sandalcı'nın kulesinin hizasına getirmeyi önerenler vardı. Belgrad şehrinin görüntüsüyle birlikte haritalar basılsın diye kuleler bakır bir plaka üzerine kazındıklarında, Rus'un öğrencilerinden biri olan gravür ustası, aynı bakır levha üzerine sığsınlar diye, Leandros'un kulesini biraz daha küçük ve (kendisine bu işi ısmarlamış olan) Sandalcı'nın kulesini de gerçekte olduğundan daha büyük tasvir etti. Leandros'u, bütün hayatı boyunca peşini bırakmayan kılıççıların önüne son bir kez daha çıkaran yine bu bakır levha oldu. Sadece bu kez karşısındaki kılıççıların kılıççısıydı.

LEANDROS, İsa'yı vaftiz eden Aziz Jean bayramı günü kulesini kutladı ve Vaftizcinin kesik başını temsil eden ikon, bir tepsi üzerinde binanın etrafında törenle dolaştırıldı. İki hafta sonra Leandros, bu ikonu hatırlayarak son yolculuğuna çıktı. Ticarete yeniden başlamak bahanesiyle, diğer kâhinin öngörülerini dinlemek için Dubrovnik'e gitti. Rüzgârın tersini, yağmurun arasından estiğinde kuru kalan yüzünü incelemek gerekiyordu. Leandros'un, tanımadığımız birine gönderdiği mektuba göre, Diomidi Subota da yolculuğa katıldı. Leandros'un bu mektubu şu olayları aktarır:

"Diomidi Subota ve ben, geçen yılın bir öğleden sonrasında, yağa peynir konulduğu dönemde, düşleri ıslıkla çalmayı bilen Benjamin Cohen'i görmek için yola çıktık. Onun, yazın, inekleri otlaktaki bir çanın içine sağdığı ve kışın, insanları yok eden bir tabloyu gizlice gösterdiği

söyleniyordu. Onu, bir pencerenin yanına oturmuş, bir mazgal deliğinden bakar gibi kendi gülümseyişinden bakarken bulduk. Tablosunu bize göstermesini istedik, kabul etti, ama ikimizin de birer altın para vermemiz gerekiyordu. Ve evinin çok küçük olduğunu bahane ederek, ikimizin birden içeri girmesine izin vermek istemedi. İlk önce Diomidi içeri girdi ve o geçerken, gençliğimizde, pazara kadar gençler tarafından çekilen bir arabanın üzerinde Cohen tiyatro oynarken yapıldığı gibi, onu çimdikledi. Diomidi içerde fazla kalmadı, aradan iki horoz ötüşü kadar bile geçmedi; yemyeşil bir yüzle hemen geri çıktı ve sokağa zeytinli balık ve kırmızı Kolocep şarabı kustu. Korkumu dizginledim ve içeri girdim. İçerde, insan kendini bir gemide sanabilirdi ve tavanda asılı lamba dalgalarla sallanırmış gibi sallanıyordu. Masanın üzerinde tüfek namlusuyla ezilmiş bir saat bir hokka ve Cohen'in üzerine yazı yazdığı bir kâğıt gördüm ve bütün bunları mümkün olduğunca belleğime kazıdım; bu satırları okuduğunuzda belki bunlar işinize yarar:

" 'En önemli şey konusunda,' diye yazıyordu Cohen, 'insanın değil, tazının belleğine dikkat edilir, çünkü o daha derin, daha dayanıklı ve daha sadıktır. Ayrıca, bu bellek insan belleği gibi yorumlama ihtiyacı hissetmez, o zaman içindeki bir tür sığınaktır.'

" 'Sen niçin bu kadar pahalısın?' diye sordum.

" 'Çünkü benim görüş alanım çok çabuk gerçekleşen hızlı sırları kapsar,' diye cevap verdi gülerek.

" 'Benim hızlı sırrım nedir?'

" 'Herkesin birisinin çocuğu olması gibi,' dedi Cohen, 'her insan da kaçınılmaz biçimde birisinin ölümüdür. Bir varlığın yaşamının sende yeniden cisimlenerek tekrarlan-

ması gibi, bir başkasının ölümü de sende yeniden hayat bulacaktır. Bu, miras kalan yaşamın ve miras kalan yabancıнын ölümünün sende ikinci bir anne baba gibi evlenecekleri anlamına gelir... Kısacası, ölüm anı geldiğinde, insan öldüğü ölümün başkasının ölümü değil, kendi ölümü olduğundan asla emin olamaz. Belki bir kadının ölümü... En iyisi, kendin bak."

"Bunun üzerine Cohen yere orta boy bir yelken kadar büyük ve yüz kişilik gruplar halinde çalışan, her biri başka bir şeyle ilgili küçük insan figürleriyle dolu bir kâğıt serdi. Bu haritanın kenarında, kırmızı mürekkeple yazılmış, bir tür gülme talimatı vardı. İlk cümlede şu yazıyordu: 'İnsan ilk kez doğumundan kırk gün önce gülümser ve ölümünden kırk gün sonra, son kez...' Geri kalan okunmuyordu. Ben yaklaştığımda ve Cohen'in bir tür büyük harita yapmak için birlikte yapıştırdığı bu kâğıt parçaları üzerine çizilmiş karmaşayı incelediğimde bu figürlerin dört bir yandan çok sayıda bölükler halinde gelmiş askerler ve kiralık katiller olduklarını ve mahkumları öldürdüklerini fark ettim. Bu mahkumların her biri ölümleri sırasında temsil edilmişti ve bu ölümler bir çayırdaki çiçekler kadar çok ve çeşitliydi; her biri, kendi ölümünden, başkalarının ölümüne bakıyordu. Develer gibi uluyarak hırıltılar içinde boğuluyorlardı, ama bu çılgın haritanın dışına yükselemiyor ve mahkumların gövdesinde, bağırsaklarını bir bıçak gibi yırtarak, içe doğru kıvrılıyordu... Kâğıdı incelerken, Diomidi'yi bu kadar korkutanın ne olduğunu ev sahibime sordum. Bana şu cevabı verdi: " 'Onun gibi seç, sen de göreceksin.'

" 'Neyi seçeyim?'

" 'Hangi taraftan bakacağını seç. Bak, burada, resmin

alt tarafında, seni subayları olarak kabul eden ve emirlerini bekleyen askerler dizili. İçlerinden birini seç, istediğini, rehberin ve muhafızın olması için seç ve olacakları dikkatle izle.'

"Küçük bir trampetçiyi seçtim, çünkü gözlerinden sözcükler çıkıyordu, bakışı sanki onları havaya çiziyormuş gibi görülebilen ve okunabilen sözcükler: 'Ruh göçleri gibi ölüm göçleri de vardır.' Bunu okuduğumda, gözleri üzerimde olan trampetçinin, sopasıyla, dizili askerlerin üzerinde, yanlamasına duran bir şeyi gösterdiğini fark ettim. Sopasıyla bana haritanın üzerinde işaret ettiği yere bakışlarımı yönelttim ve kâğıt ruloya yazılı bir emir alan bir askerde takılıp kaldım. Daha sonra, ilerde, yolların kesiştiği yerde bu ruloyu bir süvariye verdiğini gördüm. Bu sahnede belirtilmesi gereken ayrıntı: Süvarinin eyerine Türklerin saçları asılıydı. Ardından, atın haberciyi, resimdeki bu kalabalık insan yığını arasından, Türklerle Hristiyanlar arasında savaşın geçtiği iki ırmak üzerine yerleştirilmiş bir şehre götürüşünü gördüm. Orada, adam atından indi ve üzerinde 'Maherus' yazan bir kuleye doğru yaya olarak devam etti. Adam binadan içeri girdi, ama kâğıt ruloyu dışarda, yerde bıraktı. Rulonun üzerinde şunlar yazıyordu: Yanarak öleceksin. Ve bu sözcüklerin altında bir tarih: 22 Nisan 1739.

" 'İşte, kendi ölümünü kendin seçtin,' dedi Cohen, 'kuleye giren adam gibi yanarak öleceksin. Haritanın alt tarafında dizili askerler arasında trampetçi yerine bir başkasına bakmış olsaydın, bu diğer asker seni başka bir yoldan götürürdü, başka bir emir alırdı ve başka birine verirdi; böylece, çok başka bir yol izlemiş ve ömrünü

başka bir biçimde bitirmiş olurdun, bu diğer hükümde yazılı olduğu gibi. Ama senin ölümün bu ve daha iyisine ihtiyacın yok. Zaten birinin kulağına konuşmaya gerek yok. Tanrı bile, güvenilmez kulaklardan sakınarak, seçilmiş kuluyla ağızdan ağıza konuşur...'

" 'Ya tarih,' diye sözünü kestim, 'benim ölüm günüm mü?'

" 'Evet.'

" 'Diomidi Subota da kendi ölüm tarihini gördü mü?'

" 'Evet, gördü,' diye cevap verdi.

" 'Onunki ne?'

" 'Onunki çok yakın...'

" Yeniden gün ışığına çıktım ve eşikte Cohen'e bütün gücümle vurdum. Yerden takkesini almakla yetindi, takma gözüyle bana baktı ve 'bana teşekkür etmelisin. Sana bir şey daha söyleyeyim. Bundan böyle senle kardeşiz, çünkü ölümlerimiz birbirinin kız kardeşi,' dedi.

"İşte. Hepsi bu.

Bununla birlikte, o yıl haziran ayında, bildiğin gibi, Diomidi Subota Tsrevlyar Bakich'in kayığındaydı ve Novi yakınlarında bir fırtınaya kapıldılar; sandal ters döndü. O boğulduğundan beri aralıksız olarak günlerimi sayıyorum ve nihayet kendimi toparladım. Yeniden Cohen'i görmeye gittim ve haritadaki kulenin önünde ortak ölümümüz olarak gördüğümüz şeyi geçersiz kılması ya da değiştirmesi için yalvardım. Vereceği cevabı sakalından okumak mümkündü.

" 'Benim gücüm dahilinde değil,' diye cevap verdi. Bu tarih değiştirilemez. Yapabileceğim tek şey doğum günümde kendime bir hediye vermek. Üç ruhumdan biri-

ne iki gün daha fazla hayat veririm. Bu iki günü diğer iki ruhumdan alırım ve onlar da iki gün daha az yaşarlar..’

“Bunun üzerine haritayı aldı ve belirtilen günün yerine başka bir tarih kaydetti: 24 Nisan1739.

“ ‘Ya ben?’ diye sordum.

“ ‘Sana gelince, senin üç ruhun yok, sadece bir ruhun var, dolayısıyla ölümü üç parçaya bölemezsin.’ ”

DOSTU DIOMIDI SUBOTA'NIN ölümünden, Dubrovnik'ten ve yeni kehânetten sonra Leandros evine döndü. Yolculuk boyunca dua eder gibi mırıldanıyordu: “Büyüme zamanı verdiğin için sana şükürler olsun Tanrım. Sonsuzluğa. Büyümesi ve ölmesi için ona yer verdin. Çünkü, gerçekten ölüm varsa, doğum yoktur. Zaman doğmadı, ama ölecek...”

Tuna üzerinde, Belgrad'a yakın bir yerlerde, Leandros tutsak düştü. Onu elinde tutan Türk asker saçlarının altında kulağını nazikçe aradı ve şöyle dedi: “O olmalı. Kulak yerine bir göbek. Onu Ded-aga Otchuz'a götürün. Uzun süredir onu arıyor.”

O 1739 yılında Avusturya ordusu tarafından işgal edilen ve iki Tuna'nın birleştiği yerde (daha Argonotlar zamanında Sava'ya “Doğu Tuna” denilen bölgede) zengin ve göz kamaştırıcı biçimde uzanan Belgrad'a doğru en kısa yoldan aceleyle giderken, “ne zamandan beri varım, diye düşündüğümde, asla bu kadar daha değil diye düşünüyorum,” diye mırıldanıyordu sakalının içinde Ded-aga-Otchuz. Komutanın şehri istila etmeye ve

diğer Türk kollarından önce Bakire Meryem'e adanmış Ruzhitsa Kilisesi'ne baskın yapmaya söz verdiği birliklerinde biliniyordu. Günden güne yürüyüşlerini ağırlaştıran güneş gözleri kamaştırmadan ve atları yan yan tırıs gitmek zorunda bırakmadan önce, doğudan batıya götüren yolun büyük bölümünü kat etmek amacıyla kol acele ediyordu.

“Varılacak yere varmak için hangi yolun seçildiği önemlidir,” diye düşündü komutan ve birliği için, beklenmedik biçimde saptanan özel bir yol seçti. Ünlü kılıççı ve kafa uçurucu Ded-aga-Otchuz 1709'da Prut üzerinde Ruslara karşı savaşmıştı ve Rus generallerin yanlarında, kurmay heyetlerinin yanı sıra, sefer boyunca eğlendirsinler diye kendi bale, tiyatro ve koro gruplarını da getirdiklerini görmüştü. O zamandan beri, onun da ordusunda şarkıcılar ve tef ustaları vardı, bu seferki işleri Belgrad'a gitmek için geçmek gereken yer adlarıyla bir şarkı bestelemektir, böylece bu şarkıyı söyleyecek her asker yürüyüş boyunca ulaştığı yer hakkında bilgi sahibi olacaktı. Şarkıcılar, düşman Hristiyan casuslarını ve rehberlerini yakalıyorlar ve onların söylediklerinden yola çıkarak birliklerin geçtikleri yer adlarından yolculuğun her evresi için yeni bir kıta besteliyorlardı:

Kozla, Brlog, Jasikova
Plevne, Recka, Slatina
Kamenitsa, Sip, Korbova,
Bucje, Zlot ve Zlatina...

Ded-aga'nın ordusu şarkının sonuna ve Belgrad yakınlarına geldiğinde bir olay onları durdurdu.

Bolech köyünde, kol, şafak vakti başlarının üzerinde fırından çıkmış bakır ekmek ve börek tepsileri taşıyan bir grup genç insana rastladı. Dar bir geçitte, bir at bir çocuğa çarptı ve çocuğun yükü devrildi; börek büyük bir gürültüyle taşların üzerine dağıldı ve bakıra derinlemesine işlenmiş eşsiz bir motifle süslü boş tepsi güneşte bir tef gibi parladı. Çocuk çömeldi ve tepsinin içine geri koymak için böreği topladı. Ded-aga-Otchuz ilerleyişine bir an ara verdi. Özel biçimde köstek vurularak yetiştirildiğinden önce sağ ayaklarını aynı anda ve sonra sol ayaklarını aynı anda ilerleterek binicisini sarsmadan rahvan gidebilen çok değerli siyah bir ata biniyordu. Bu tür atlar aynı kolaylıkla ileriye ve geriye gittiklerinden Ded-aga-Otchuz hayvanını geriye çark ettirmek zorunda değildi, çocuğun hizasında olmak için atını iki adım geri letti.

"Yiyn!" diye askerlerine emretti ve askerler, göz açıp kapayıncaya kadar böreği yuttular.

"Aç ağzını!" diye çocuğa emretti sonra, ardından giysisinin yeninden değerli bir düğme kopardı ve hedefini şaşıрма alışkanlığı olmayan eliyle düğmeyi çocuğun ağzına attı.

"Bu, börek ve tepsi için," dedi Ded-aga-Otchuz ve boş tepsiyi alarak yoluna devam etti.

Akşam, bakır tepsi, Ded-aga-Otchuz'un çadırına (bir maden suyu kaynağı üzerine kurulmuştu) getirildi. Ağa, maiyeti ve hâlâ ana dilinde, Farsça düş gördüğü söylenen Halepli bir derviş çadırdıydılar. Dervişin, tepsiye kazınmış motifi yorumlama vakti gelmişti. Derviş, sanki

bir delik arıyormuş gibi bakır levhayı dikkatle inceledi ve şöyle dedi:

“Burada, dış yüzeyde, gökyüzü ve yeryüzünden oluşan evrenin, bütün görünür ve görünmez uzamın haritası çizili ve adları Jabarut, Molk, Malakut ve Alam el Mital olan dört şehir ve dört dünya içeriyor.

“Şunu bilmek gerekir ki,” diye ekledi derviş, “görünür alan diye adlandırılan şey bu dört şehir arasında eşit olarak paylaştırılmamış. Bu tepsi üzerine çizilmiş dört dünyayı temsil etmek için horozların dövüş alanının, kesişen çizgilerle dört parçaya bölündüğü söyleniyor. Bildiğiniz gibi evrenin ya da haritanın hangi bölümüne horozun öldüğü ya da zafer kazandığı dövüş alanının çizildiğinin büyük önemi vardır. Gerçekten de, uzun süren anılara neden olan görüş alanı büyük, iyi sonuç getiren bölgeler, bu dövüş alanında öyle paylaştırılmıştır ki, dairenin doğu ve batı bölümlerindeki ölüm ve yenilgi, ölümlerin ve zaferlerin ne kalıcı bir etki ne de önemli bir iz bıraktığı ve neredeyse boşuna olduğu görüş alanı zayıf yerlere yerleşmiş dairenin güney ve kuzey bölgelerindeki yaşam ve zaferden daha değerlidir. Başka bir deyişle,” diye sözünü bağladı Halepli derviş, “her bir askerin yediği börek parçasının tepsinin hangi bölümünde bulunduğunu bilmek önemlidir. Çünkü, en azından üç farklı dünyada aynı şeyi yapabilen güçlüdür. Diğerlerinin zamanı kulaklarının arkasındadır...”

Sakalı atının kuyruğuna benzeyen Ded-aga-Otchuz'un, ilerlemek yerine ne zaman rahatça geri çekileceğini kimse bilmezdi. O anda da, dervişin hikâyesine cevap olarak, tepsiyi aldı, eliyle tarttı ve aniden ters çevirip iç yüzüne kazınmış diğer motifi de kendisine yorumlamasını istedi.

Dervişin bildiği tarzda olmadığı ve İslami bir usta tarafından kazınmadığı için bu ikinci motifi dervişin anlamadığı anlaşıldığında tepsinin içine yanan bir mum dikildi ve Ded-aga-Otchuz'un karşısına Leandros çıkarıldı.

Çadıra kabul edilen Leandros, Ded-aga-Otchuz'a ve yanında taşıdığı altın püsküllü kılıca baktı. Ağa da, yıldızların yörüngelerinin izler bıraktığı gökyüzü gibi, yüzü gülücükler ve ağlamalarla kırıışmış, saçlarına ak düşmüş adama baktı. Bu, kesik kulağına bakılırsa, Ded-aga-Otchuz'un ele geçirmek istediği Sava Kalesi'nin burçlarını inşa edenlerden biriydi.

Ded-aga-Otchuz içinden, "yaşlanmış bu," dedi. "Her şeyi bilmesi gerekir. Belgrad'da kiliseler nerededir, kuşlar ne zaman pisletir..." Leandros'a yüksek sesle seslenerek, "tepsinin içinde ne görüyorsun?" diye sordu.

"Kendi yüzümü," diye cevap verdi Leandros.

"Burada tutsak olduğun andan itibaren artık yüzün yok," dedi Ded-aga-Otchuz. "Daha yakından bak. Bu eskiden harita basmak için içine yazı kazınmış bakır bir levhaymış ve daha sonra bir börek tepsisi yapılmış. Ne yazılı olduğunu okuyabiliyor musun?"

"Griechisch Weissenburg."

"Ne demek bu?"

"Belgrad, Beyaz Şehir."

"Belgrad Yunanca mı?"

"Hayır. Avusturyalılar bizim, Belgrad'daki Sırpların, onların dininden olmadığımızı böyle belirtirler."

"Bizim dinimizden de değilsiniz."

"Biliyoruz."

"Ve eğer Yunan dinine dahil olursanız, kendi dininiz

de olmayacak. Ama bu bizi ilgilendirmez. Tepsinin üzerine çizili olanı ve ne zaman kazındığını bize anlatmanı istiyoruz. Belgrad üzerine ayrıntılı bir rapora ihtiyacımız var. Mümkün olduğunca ayrıntılısına. Siperler, binalar, mimarlar, kapılar, girişler, zenginlik üzerine; şehrin sakinleri, kiliseler üzerine, her şey üzerine. Önümüzde bütün bir gece var, ama ömrümüzden ne kadarının kaldığını bilmiyoruz. Oysa, ne kadar kaldığı bilinmediğinde ekmeği eşit olarak paylaşmak güçtür. Bütün zamanını kullan. Anlat, konu konu, ve eksik anlatmaktansa eklemende yarar var. Sadece kendine ne kadar zamandan beri var olduğunu sor ve şöyle de: 'Asla bu kadar daha yaşamayacağım.' Boynun, sanki kılıç için yapılmış..."

Bir eyerin üzerine oturan Leandros, mum alevinin bıyıklarını ve kirpiklerini yalamamasına dikkat ederek dibini incelediği tepsiyi ağır ağır çevirdi ve bir kitabı okur gibi bakırın üzerini okudu. Kaşının üzerinde bir atar damar atıyor ve bir saat gibi geriye doğru saydığından, kırışıklar içindeki yüzünün kılları kelebekler gibi titriyordu. Leandros'un içinde kendisini bile şaşırtan çok ani biçimde vurmaya başlayan bu saatin kendine özgü bir zamanı ölçtüğü ve duracağı kesin zamanı belirlediği tahmin edilebilirdi...

Leandros hikâyesini anlatırken Ded-aga-Otchuz, elinde küçük, çevik bir hayvan varmış gibi sakalını sıvazlayarak ve her bir kılı tek tek dikkatlice koklayıp, keşfettiği her yeni koku karşısında gözleri iştahla şaşılacak şekilde kımultısız oturup kaldı. Kamp ateşinin etrafında, Ded-aga-Otchuz'un gözlerinin bir an görme yeteneğini kaybettiği ve attan inerken kimi zaman ata bindiği yeri görmediği

anlatılıyordu. Arzusu ne olursa olsun, hikâyeye büyük bir dikkat vermiyormuş gibi yaparak dinliyordu ve geçmişte bulunduğu ve artık yolunu bilmediği bir yeri, yeniden bulmaya çalışarak bir av köpeği gibi kokladığı izlenimi veriyordu. Ama bu yer, bu in, dışarda, çadırın dışında değildi; kendi içinde, zamanın içine gizlenmiş ve saklanmış bir yerdeydi. Tanıdık ve uzun süredir beklenen bir kokunun anıları canlandırmasını ve gidilmesi gereken yere götürmesini bekleyen Ded-aga-Otchuz dinliyordu. İki önemli yerin ortaya çıkacağı anı kolluyordu: Leandros'un hikâyesinde ve tepside, şehre saldırmak için uygun yeri ve kendisinin kendi içinde saldırıya katılacağı elverişli yeri. Ve Leandros tarafından sunulan rapor nedeniyle, sultanın bütün seferi, o gece çadırda bulunanlara, diğer seferle, belli bir anda Ağa'nın tasarısını gerçekleştiren birincisine aynı zincirleme bağ içerisinde erişecek iç seferle kıyaslandığında ikincil bir unsur gibi geliyordu. Çadırda bulunan diğerlerinin düşündükleri en azından buydu. Ama Ded-aga-Otchuz, sakalını koklarken, başka bir şey düşünüyordu. Toz toprak içindeki bu yürüyüş günleri sırasında, bir gece, anlamını hemen kavrayamadığı bir sahne görmüş olduğunu hatırladı. Eyerinin üzerindeyken, önce yolunu kesen bir köpeği fark etmişti. Sonra anlamıştı: Köpek, bir ateşböceğini yakalamaya çalışıyordu. Ve sonra onları gözden kaybetti. Yürüyüş kolundaki herhangi bir kişinin de aynı şeyi görüp görmediğini kendine sordu ve şu sonucu çıkardı: "Ben de, ben de bir ateşböceğinin peşindeyim. O çoktan benim içimde ve ben sürekli olarak onun peşindeyim. Demek ki onu yutmak yetmiyor. Işığı fethetmeye devam etmeli, bir kez yutulmuş bile olsa..."

Leandros raporunu bitirdiğinde Ded-aga-Otchuz da incelemesini tamamlamış gibi sakalının öbür ucuna gelmişti. Artık her şey açıldı...

Ertesi gün, Türk birlikleri Belgrad'a girerken Ded-aga-Otchuz, diğerlerinden önce Ruzhitsa Kilisesi'ne varmak için acele ederek Sava üzerindeki kapıdan ilk geçti.

"Herkes kendi ölümünü, belirtilen zamana kadar peşinden sürükler," diye düşündü ve dörtlü giden atının üstünde başka biri tarafından geçilmek korkusuyla giderken fırlattığı kargısı kilide sertçe saplandı ve bir anahtar gibi Ruzhitsa Kilisesi'nin kapısını büyük gürültüyle açtı. Askerler kilisenin ve surların etrafındaki her yeri ateşe verirken Ded-aga-Otchuz atıyla ana sunağın bulunduğu yeri geçti ve eyerinin üzerinde kalarak Bakire Meryem'in mucizevi ikonunun gözlerini kılıcıyla oydu, sonra kurtarıcının tasvirine kılıcıyla hafifçe dokundu, dilini kesti ve yeniden görmesini sağlayacak mucizenin gerçekleşmesini bekledi.

Bu sırada, Leandros kilisenin önünde ayaktaydı ve bırakıldığı yerde bekliyordu. Öleceği saçlarından belliydi. Ama bütün şehirde kımıldamadan duran tek oydu. Diğer herkes korkunç bir kanışıklık içinde, yakıp yıkarak, birbirlerine çılgınca kılıç darbeleri indirerek, hareket ediyordu. Oysa, Leandros'un gözünün üzerindeki damar, acımasızca, zamanı vurgulamaya devam ediyordu ve kaşları, havalanmadan önce kanat çırpın kelekler gibi, dakikaları sayıyordu. Zamanının geçip gittiğini aniden anladı. Kaşları hareketsizleşti ve Leandros kendine geldi; Ded-aga-Otchuz kiliseden çıkar çıkmaz, başını kessin diye kilisenin ıssız avlusunda bekleyip durmak yerine Belgrad'ın dar sokaklarında çılgınca kaçımaya başladı.

Ardından kılıççıların seslerini işitiyordu, ama peşinden gelenin Ded-aga-Otchuz mu, yoksa başkası mı olduğunu anlamak için başını çevirmeye vakti yoktu. Nal seslerinin gürültüsüyle birlikte korkunç pis bir koku Leandros'a kadar geliyordu ve savaş sırasında korkudan eyerinin üzerinde altına kaçırmış olan sıradan bir bok torbası tarafından kafasının uçurulacağını anladı. Pis kokunun daha da güçlenmesi arkasındakinin yaklaştığı anlamına geliyordu. Sava'ya doğru inen merdivenin önünde, Leandros iki yazgı arasında tereddüt eder gibi çok kısa bir an durdu, sonra, son anda, öğle güneşi altında testere gibi diken diken olmuş evlerin gölgelerini ayaklarıyla çiğneyerek merdivenlerden yuvarlana yuvarlana indi. Nal seslerinin gürültüsü basamakların tepesinde durdu, böylece Leandros süvariden ve kılıcından kurtuldu ve dosdoğru kulesine kaçtı. Kule, henüz yıkanmış bir ruh gibi sessizdi. Leandros'a yabancı geldi; sanki bıyıkları kaşlarıyla birleşiyor ve görmesini engelliyormuş gibi garip bir his vardı içinde. Ama, sonunda saklanmıştı. Tarih 22 Nisan 1739'du ve Leandros bunu biliyordu. Onun bilmediği, Belgrad'da, Sava kapısındaki iki kulenin çoktan mayınlanmış olduğuydu. Çatılarındaki horozların, patlamadan önceki çok kısa bir anda, aynı rüzgârı ve aynı saati gösterdikleri söylendi. İlk ve son kez aynı rüzgâr ve aynı saat. Güçlü bir patlamayla, Leandros'un gövdesinin kaybolduğu ateşi püskürterek kuleler havaya uçtuğunda saat onikiyi beş geçiyordu.

MİTOS YAYINLARI: 35

RÜZGÂRIN TERSİ *Hero ile Leandros'un Öyküsü* Milorad Pavic

Milorad Pavic, Yugoslavya'da, hâlâ yaşamakta olduğu Belgrad'ta 1929 yılında doğdu. Barok çağ uzmanı olarak üniversitede XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıl edebiyatı okutmaktadır. Şiir, deneme, roman ve hikâye yazarıdır. *Hazar Sözlüğü* adlı kitabıyla 1984 yılında, Sırpçanın belli başlı dergilerinden olan Nedeljne Informativne Novine tarafından her yıl Sırp dilinin roman türündeki en iyi eserine verilen N.I.N. ödülüne layık görüldü. Yugoslav edebiyatının en önemli ayrıcalığı olan bu ödül, 1972 yılında Danilo Kis'e ve 1975 yılında Miograd Bulatovic'e verilmişti.

Yayımlanan eserlerinden bazıları:

Barok Çağ Sırp Edebiyatı Tarihi, Nolit, Belgrad, 1970.

Ay Taşı, şiirler, Belgrad, 1971.

Dilbilimsel Bellek ve Şiirsel Biçim, deneme, Matica Srpska, Novi Sad, 1976.

Rus Tazısı, hikâyeler (Işık Ergüden tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), Nolit, Belgrad, 1979.

Tarih, Toplumsal Sınıf ve Üslup, deneme, Matica Srpska, Novi Sad, 1985.

Hazar Sözlüğü, roman-leksikon, (İsmail Yerguz tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), Prosveta, Belgrad, 1984, 24 dile çevrildi.

Çayla Boyanmış Tablo, roman (Sevin Okyay tarafından çevrilmekte olup yakında yayınevimizce yayımlanacaktır), 1990

UNUTRASNJA STRANA VETRA

İli Roman o Heri i Leandru

İlk kez 1991 yılında
Prosveta, Belgrad'ta yayınlanmıştır.

Fransızca'ya
Madeleine Stevanov
tarafından çevrilmiştir:
L'ENVERS DU VENT
Le Roman De Héro et Léandre
(Pierre Belfond, Paris, 1992).

İngilizce'ye
Christina Pribićević-Zoric
tarafından çevrilmiştir:
THE INNER SIDE OF THE WIND
or
The Novel Of Hero and Leander
(Alfred A. Knopf, New York, 1993).

Türkçe yayın hakkı
ONK Ajans aracılığıyla alınmıştır.

© Milorad Pavic, 1991

© MİTOS Yayınları, 1993

Yayın Yönetmeni: Mustafa Küpüşoğlu

Ofset Hazırlık: TEM Yapım
Dizgi: Zeliha Güler
Kapak Baskısı: Ayhan Matbaası
İç Baskı: MÜ-KA Ofset

ISBN 975-7468-63-0

MİTOS YAYINLARI
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Oba Sok. 9/1 Cihangir / İstanbul
Tel: 249 87 37 - 38 Fax: 249 02 18

MILORAD
PAVIC

RÜZGARIN
TERSİ

ya da

HERO İLE
LEANDROS'UN
ÖYKÜSÜ

Çeviren
Işık Ergüden

HERO

*Rûzgârın tersi, rûzgâr yağmurun
arasından eserken kuru kalan tarafıdır.*

—UCUZ KÂHINLERDEN BİRİ

“Y AŞAMININ birinci bölümünde kadın doğurur, ikincisinde öldürür ve gömer, hem kendisini hem de etrafındakileri. Sorun, bu ikinci dönemin ne zaman başladığını bilmektir.”

Kimya öğrencisi Heronea Bukur, kafasında bu düşüncelerle, katı bir yumurtayı alnında kırdı ve yedi. Son kalan yiyeceği buydu. Çok uzun olan saçlarını çekecek olarak kullanıyordu. Belgrad'ın en hareketli mahallesinde, “Altın Fıçı” kahvehanesinin üstündeki mobilyalı bir odada oturuyordu ve buzdolabı aşk romanları ve makyaj malzemeleriyle doluydu. Gençti, alışveriş yapmaya gittiğinde elindeki kâğıt paraları mendiliymiş gibi buruşturuyordu, deniz kıyısının yakınında bir yerlerde dalganın üzerine uzanmayı ve öğleden sonra yarım saat uyumayı hayal ediyordu. Babasının ellerini, rüzgâr tarafından itilmiş gibi akan dalgacıklar altında

hatırlıyordu her zaman. Ve özellikle, majör ve minör makamlarda susmasını biliyordu. Ona Hero diyorlardı, biberlere tapıyordu, öpücüğü sürekli biberliydi ve beyaz kimyager gömleğinin altında bir çift bıyıklı göğsü vardı. Kulağını ısırabilecek kadar hızlıydı; yiyecekleri ağzından çıkmadan sindiriyordu ve kimi kadın adlarının her üç ya da dört yüzyılda bir erkek adı haline geldiği, diğerlerininse değişmeden kaldığı düşüncesindeydi.

Bununla birlikte, dünyaya ilişkin bu çok net imgeye kesinlikle yerleştiremediği bir şey vardı: Düşler. İki kulak arasında olup bitecek kadar basit bir hayatta, düşler kadar anlaşılmaz ve ölümden sonra bile süren bir şey her akşam nereden çıkıp geliyordu?

“Düşler yeniden ortaya çıkar,” diye düşünüyordu Hero, “genellikle dişil düşler eril bir gövdede, eril düşler dişil bir gövdede... Bu son zamanlarda düşlerde ne kadar çok insana rastlıyorum! Hiç olmadığı kadar çok! Daha şimdiden fazlasıyla kalabalıklaştım!” diye söyleniyordu Hero.

Hero bu sonuca vararak, hiç tereddüt etmeden kalın ciltli bir envanter defteri satın aldı ve çift kayıtlı defter tutmanın bütün kurallarına uygun olarak düşlerinin dökümünü yapmaya girişti. Olayı aydınlatmaya kararlıydı. Rüyalarında ortaya çıkan her şeyi kaydediyordu: Porselen, armutlar ve binalar, tekboynuzlular ve atlar, saç tokaları ve gemiler, yabaneşekleri ve melekler, bardaklar ve üstüne konan güvercinin karga olduğu perideks ağacı, mutfak tabureleri ve kulaktan döllen masal canavarları, otomobiller ve düşlerdeki av hayvanını dayanılmaz bir şekilde kendine çeken panterin kokulu kükreyişi —her maddenin numarasını, fiyatını ve deftere kayıt tarihini be-

lirterek, ayrı ayrı bölümlere her şeyi tek tek kaydetti. Rüyalarında, çok sık olarak, bir ağacın gölgesinden geçmeye cesaret edemeyen bir yılan belirliyordu; yılan genellikle kayarak ağaca çıkıyor ve bir kuş gelip konuncaya kadar dalda dolaşıyordu. Kuş geldiğinde yılan ona bir soru yöneltiyordu. Doğru cevabı alamazsa kuşu yiyordu ve Hero bu olayın bir sütun mu, iki sütun mu hak ettiğini bilmiyordu. Hero'nun rüyalar kitabında en sık rastlanan ikinci konu küçük bir çocuktur. Bu çocuğun babası sadece et, annesi de sadece mercimek yiyordu; babası yüzünden sadece et, annesi yüzünden sadece mercimek yiyebilen çocuk Hero'nun düşünde açlıktan öldü.

Hero envanter defterinin sayfalarındaki boş yerlere şu notu düşti: "Besbelli her gün büyük bir mesafe kat ediyoruz —biz kendi içimizde ve diğerleri bizim içimizde—. Bu yolculuğu, hayatta asla aşmayacağımız bir uzamı geçmemizi sağlayan bir tür içsel ve hızlı hareketlerle yaparız. Bu içsel hareket, düşlerde, düşlerin dışında olduğundan daha yetkindir, çünkü hareketsizlik kesindir, her şeyin ilk devindiricisi odur ve değişmezliği içinde hareketi de kapsar. Fakat," diyordu Hero, "düşü bir hayvan olarak kavramak da mümkün."

Hero, çocukluğunda ağabeyiyle birlikte yabancı diller öğrenmiş olduğundan, düşlerinde kendisi ve başkaları tarafından kullanılan dilbilimsel biçimlerin dökümünü yapmaya özel bir dikkat gösterdi. Bu, bir rüyalar dilbilgisi, düşler dilbilimi ve uyku sırasında kullanılan sözcükler sözlüğü gibiydi. Hero'nun bu sözlüğü, yirmili yılların sonuna doğru genç kızlar arasında moda olan 'köpek sözlüğü'ne tıpatıp benziyordu. Genç kızlar bu sözlüğe tazılarına, kanişlerine ya da İngiliz köpeklerine ait deyim-

leri yazıyorlardı. Böylece, Hero'nun sözlüğünde düş, sahibiyle aynı dili konuşmayan, ama Hero uyanıkken kullandığı dilin bazı sözcüklerini öğrenebilen bir hayvan olarak kabul edilmişti; Hero da bu garip hayvan dilbilgisini yavaş yavaş öğrenmeye başlıyordu ve düşler dilinde bütün adların var olduğu, ama fiillerin gerçeklikte olduğu gibi bütün zamanlarda çekilmediği sonucunu çıkarıyordu.

Bununla birlikte, o sabah Hero için düş söz konusu değildi. Mart şubattan gün çalıyor, koltuğun içindeki kırpıntılardan canlıymış gibi bir korku yayılıyordu ve Hero, tatildeki öğrencilerinin Fransızca yazdıkları kartpostalları kırmızı kalemle düzeltip onlara not veriyordu. Başarısız öğrencilere verdiği derslerle hayatını kazanıyordu, ama şimdi mevsimi değildi; her dışında bir tane olmak üzere köpekdişlerinde iki kalp çarpıyordu, bir balık gibi açlıktan acı çekiyordu ve gazetenin sayfalarını karıştırırken sol uyluğu sağ uyluğunu yakıp kavuruyordu. Gazetede şunu okudu:

*Çocuklara, haftada iki defa ders verecek
Fransızca öğretmen aranıyor.
Dobratchina Sokağı, no 6/III.*

Saç örgülerini kulaklarına doladı ve kendisini, Dobratchina sokağı, 6 numara, avluya bakan üçüncü katta buldu. Oradaki evlerin bir penceresi güneşe, bir penceresi rüzgâra dönüktü, ama yazın köpekler bile güveden geçilmiyordu. Ensesini zile dayadı, çantasından Rosat marka rujunu çıkardı, tüpü çevirdi ve alt dudağına boydan boya sürdü, sonra üst dudağını alt dudağının

üzerinde gezdirdi ve başıyla zilin düğmesine bastı. Kapının üzerinde SIMONOVITCH yazısını okudu ve içeri girdi. On yaşlarında bir yumurcak Hero'yu buyur etti; Hero, müstakbel öğrencisinin o olduğunu hemen anladı ve peşinden giderken, "kıçı yukarda, belinin hemen dibinde," diye düşündü.

Simonovitch çifti Hero'yu üç bacaklı bir iskemleye oturttu ve önce, öğretmenliği karşılığında alacağı aylık tutar belirlendi: Çocuk başına bin dinar. Çekici bir öneriydi ve Hero kabul etti. Dört bir yanı saçlarıyla çevrili oturuyor, diliyle dişlerini sayıyor ve "r" harfini her telaffuz edişinde sol gözünü kırpan Bay Simonovitch'e bakıyordu. Gece olmasını beklediler ve üç ince kadehe sert bir içki doldurdular.

"Sağlığınıza!" diye kadeh kaldırdı ev sahibi ve dilinin kemiklerini sayıyormuş gibi sol gözünü iki defa kırptı. Hero, kadının dudaklarında yalvaran garip bir gülümseme fark ettiğinde zaman kaybettiğini düşünmekle meşguldü. Çocuk, bir köşede, ürkmüş küçük bir hayvan gibi titriyordu.

"Çocuklarına göz açtırmıyor olmalılar!" sonucunu çıkardı Hero ve o anda eli bardağına çarptı. Giysisinin üstüne birkaç damla döküldü. Gözlerini giysisine çevirdi, genişleyen lekeyi gördü ve allahaısmarladık diyerek hemen ayrıldı. Uzaklaşırken, tırnaklarının başdöndürücü bir hızla büyüdüğünü hissetti.

Vasine Sokağında iki büyük defter satın aldı ve o gece defterleri müstakbel öğrencileri için hazırladı. Çocukluğunda kendisine öğretildiği gibi her sayfayı dikey kırmızı bir çizgiyle ikiye böldü. Sağdaki sütuna, Fransızca fiillerin *şimdiki* ve *geçmiş zamanlarını* yazmak ge-

rekiyordu; soldaki sütun *gelecek zaman, şart kipi* ve temel fiille aynı zamandaki bir eylemi ifade eden *durum ortacı* içindi.

Hero defterlerini alır ve ilk dersini vermek için Dob-ratchina Sokağına giderken, dışarda, kış rutubeti yerini yaz rutubetine bırakıyor ve evler geçen yıldan kalma kokuları odalara yayıyordu. Simonovithler'in üçüncü kattaki dairesine girerken "şeytani ısınklar" ayaktabanını zonklatıyordu.

Bir yılanın kurbağaya bakışı gibi gözlerini öğrencisine dikerek, "Hangi günde olduğumuzu söyle bana, ama açık yüreklilikle," dedi. Çocuk şaşırdı ve sırtını döndüğünde, üzerinden garip kokulu bir ter boşandığını gördü.

Çocuk Hero'yu üç yeşil sandalyeyle çevrili bir masaya götürdü; karanlık odada gün boyunca yanan lamba gecelerin kimse orada kalmadığı için söndürülüyordu. Bir süre sonra çay yudumluyorlardı; Hero, bir parça şekeri tırnağıyla ufalayıp fincana atan ve sonra parmağını emen çocuğa baktı. Ardından, çocuk yeni defterine ilk Fransızca fiillerini yazmaya başladı. Masanın üzerinde kullanılmadan duran üçüncü bir çay fincanı vardı.

Cocuk aniden Hero'ya, "Ölümden korkar mısın?" diye sordu.

"Ölüm hakkında hiçbir şey bilmiyorum, bildiğim tek şey onikiyi beş gece öleceğim."

"Niçin onikiyi beş gece?"

"Öyle işte. Ailemdeki bütün Bukurlar maden işçisiydi. Maden ocaklarında patlamalar hep saat oniki de yapıldığından, o satte orayı terk ediyorlardı. Çalıştıkları yer, bir maden kuyusu, demir yolu yapımı ya da başka bir şey de olsa, çalıştıkları yerde bu bilinirdi ve insanlar

saat oniki sireni çalar çalmaz bir yere sığınırlandı. Maden patlamazsa, ne olup bittiğini görmek için Bukurlardan birinin saat onikiyi beş gece gidip bakması gerekirdi; çoğunlukla ölümle karşı karşıya gelişleri böyle oldu.”

“Peki ya sen niçin onikiyi beş gece öleceksin? Sen maddenci değilsin.”

“Çok basit. Öğrenim gördüğüm kimya enstitüsü öğleyin kapanıyor. Tehlikeli deneylere izin verilmediğinden onları, diğerleri gittiğinde, saat onikiden sonraya bırakıyorum ve o zaman gerçek bir ateş yakıyorum. Herkes bana, bütün ailem gibi saat onikiyi beş gece öleceğimi söyler... Şimdi, uslu bir çocuk ol ve dersine devam et, yoksa asla bir erkek olamayacaksın; hayatının sonuna kadar annen gibi esneyerek baban gibi hapşırırsın.”

Hero, konuşurken bir yandan da kullanılmayan üçüncü bardağa ve üçüncü sandalyenin önünde masaya konmuş ikinci deftere bakıyordu; ikinci çocuğun gelmiyor olmasından hayal kırıklığına uğramıştı, çünkü ilanda ve konuşmada çoğul ifade kullanılmıştı ve ders fiyatı da buna göreydi.

“Bunlar şafaktan üç gün önce uyanıyorlar,” diye düşündü Hero, yapılacak ödevi yazdırdı ve giderek daha fazla acı veren “şeytani ısırıklar”ına basarak yağmurun altında dışarı çıktı. Ayaktabanları tükeniyordu.

Bununla birlikte, daha iflahı kesilmemişti ki, beklenmedik bir şey oldu. Ay sonu yaklaşıyordu, köpeklerin otla beslendikleri dönemdi ve bir sabah, Dobratchina Sokağındaki masanın üzerinde içinde ilk ücretinin olduğu bir zarf buldu. Bin dinar yerine, iki misli vardı: Bir değil, iki öğrenci için ödeme yapılmıştı.

"Bu diğ er bin dinar niçin?" diye çocuğa sordu.

"Katchountchitsa için."

"Hangi Katchountchitsa?"

"Bizim bir de Katchountchitsa'mız var."

"Sana bir tokat atarım, başında sa  kalmaz! Katchountchitsa kim?"

"Kız kardeşim," diye cevap verdi  ocuk, ağzı kulaklarına varan bir gülümsemeyle.

"Peki, senin  u Katchountchitsa'n niçin derslere gelmiyor?"

"Ben de bilmeyi çok isterdim."

"Nasıl, bilmiyor musun?"

"Hayır. Katchountchitsa'yı hiç görmedim."

"Buna göre de her zaman öğleden sonra," dedi Hero kendi kendine ve yüksek sesle ekledi: "Senin  u Katchountchitsa var mı, yok mu?"

"Annemle babam var olduğunu söylüyor. Birisi   ph ye d   t ğ nde annem çok kızar. Ben, bilmiyorum. Sadece masanın her gün dört kişilik hazırlandığını, sabahları Katchountchitsa için dördüncü bir yumurtanın pi irildiğini ve köpeğimiz Kolya'nın Katchountchitsa'ya ait olduğunun söylendiğini biliyorum... Bu kış, bir erkek çocukla onun yaşındaki bir kızın aynı odada yatmaya devam edemeyeceklerini söyleyerek benim odamı deği tirdiler."

 ocuk sustu ve Hero, gözlerini yuvarlak masanın yanındaki boş duran üçüncü sandalyeye diktiğini gördü.

"Garip, değil mi?" diye ekledi  ocuk ve Hero, dili daha "r" harfine gelmeden sol gözünü kırpacağını biliyordu.

"R zg r gibi deli bunlar!" sonucunu çıkardı Hero ve  ifte ücretini cebine atarak çekip gitti.

Ertesi ders, camlı kapıda çocuk tarafından değil, annesi tarafından karşılandı. Terastan geçerlerken anne rutubetten korunmak için saçlarını bir eşarp gibi kullandı, ama içeri girdiklerinde öyle mükemmel bir Fransızca'yla konuşmaya başladı ki, Hero dört yıllık başarısız öğreniminin sonunda onun tırnağı bile olamamıştı. Hero'yu yuvarlak masaya oturttu ve dersler sırasında çocukların en çok güçlük çektikleri konulara özel bir dikkat göstermesini rica etti. Konuşurken, nöbet tutuyormuş gibi kulakları sırayla kımıldıyordu ve çocuklardan yine çoğul olarak söz etti; gülüşündeki titreme arttı ve bir elinin tırnaklarıyla masanın kenarına sıkı sıkıya yapıştı. Çektiği acı, neredeyse bir saç parçası biçiminde başının üzerinde gözükecekti. Fransızca derslerinden, bir ölüm kalım sorunuymuş gibi söz ediyordu.

Hero, kadını dinlerken, hüzünden kulaklarının rengi atacak! diye düşündü.

"Elbette çocukların gelişiminden genel olarak çok memnunuz," kadın Hero'yu teskin etmek için böyle diyordu, "ama *şimdiki zaman* ve *geçmiş zaman* konusunda besbelli güçlük çekiyorlar. Diğer yandan, *gelecek zamanı* biliyorlar. Onun üzerinde durmaya gerek yok..."

Hero uzun saçlarının üzerine oturmuştu ve kusursuz Fransızcasını dinlediği bu kadının, çocuklarıyla kendisi meşgul olmak yerine niçin yalancı büyüttüğünü anlamıyordu. O esnada, güneşli bir odadan gelen çocuk, ikisinin oturdukları karanlık odaya girdi. Anne çekip gitti ve Hero suçlunun üzerine çullandı. Oturmasını tebliğ eden bir çene hareketi yaptı, ayağıyla çocuğun masanın altındaki bacaklarını birbirinden ayırdı ve *şimdiki zaman* ile *geçmiş zaman* üzerine soru sormaya çok kararlı olarak

çekim defterini eline aldı. Fakat, aynı anda, tırnaklarının dizginsiz bir hızla büyüdüğünü yeniden hissetti. Tırnaklarına baktı, gerçekten uzuyorlardı ve tam da çocuğa tekrarlatmak istediği yer olan defterin sağ sütunundan tek bir şekil, tek bir harf hatırlayamaz oldu. Belleğini tazelemek için defteri açtı ve çocuğa, Fransızca yardımcı fiillerin *şimdiki* ve *geçmiş zamanlarını* çekmesini emretti. Çocuk, Hero'yu şaşırtan mükemmel cevaplar verdi.

"Burada her şeyi biliyorsun, ama okulda sağmal inek gibi köşeye sıkışıp kalıyorsun. Yine ne aptallık yaptın? Annen senden şikayetçi."

"Annem benden değil, Katchountchitsa'dan şikayetçi."

"Yeniden mi başlıyorsun?"

"Annem diyor ki, Katchountchitsa *gelecek zamanı* çok iyi biliyor, ama *şimdiki zamanı* ve *geçmiş zamanı* ona belletmenin imkânı yok. Katchountchitsa'nın onları kavrayamamasını anlayamıyorum, çünkü çok kolay, gelecek zamandan daha kolay... Ama annem, sizin onu bu inattan kurtarmak için burada bulunduğunuzu söylüyor..."

Hero çocuğa baktı, düşünceli düşünceli saçlarına sarındı ve gitti. Ertesi ders, dönemin modasına uygun iki renkli saç modeliyle geldi ve Fransızca ders kitabındaki bir sonraki dersin konusu olan Hero ve Leandros üzerine bir metnin on dizesini çocuğa çevirtti. Çocuk, bir Antik Yunan şairinden Fransızca'ya çevrilmiş metni ağır ağır okudu:

Hero başını öüne eğdikçe, Leandros'un aşktan deliye dönmüş gözleri, genç kızın zarif boynuna bakmaktan yorulmadı...

Burayı okurken bir resme takılıp kalan çocuk okumasına ara verdi.

"Neyin içinde yüzüyor?" diye sordu.

"Aptalca bir soru! Dalgaların, denizin içinde değilse, neyin içinde yüzebilir ki?"

"Peki Leandros sana doğru mu geliyor? Sensin Hero!"

"Hero benim, el ve ayak tırnaklarını kemiren biri ve bunu yapmak sana yasak, küçük bay!"

"Leandros niçin sana doğru geliyor?"

"Çünkü Hero'ya aşık. O yüzerken Hero bir lambayla ona yol gösteriyor."

"Ondan korkmuyor musun? Karşıya geçmeyi başarırsa ne olacak?"

Taş gibi göğüsleri, kulak kadar derin göbeği ve ayak parmaklarında yüzükler olan Hero, "cevabı anlamazsın," dedi.

"Sonunda ne oldu? Karşıya geçti mi?"

"Oku, göreceksin... Başaramadı. Bir yoruma göre, Hero'nun ağabeyi bir kayığın üzerinde bir lamba yaktı; bu ikinci ışık Leandros'u açık denizlere sürükledi, ardından ağabeyi lambayı söndürdü ve Leandros'u karanlıklarda, Hero'dan uzakta boğulmaya bırakarak kıyıya geri döndü."

"Hoşuma gitti! Ağabeyin seni savunmuş!"

"Aptalca laflar etmekten geri durmuyorsun. Ağabeyim Prag'da, müzik öğrenimi görüyor ve onunla meşgul olmazsan iyi edersin. Okumaya devam et ve dikkatli ol, yoksa yarın yatağın ters tarafından kalkacaksın."

Fakat ertesi gün, yatağın ters tarafından kalkan Hero oldu. Sol taraftan. Dilinin bir yılan dili gibi çatallı olduğunu sanarak uyandı, ama sadece sol ucunu hissediy-

yordu. Çatalın sağ tarafı kullanılır halde değildi. Yataktan çıktı, vahşi su süründü, saçlarıyla masanın tozunu aldı ve diploma sınavına hazırlanmaya koyuldu. Başlangıçta pek de fena çalışmıyordu, sonra bir güçlkle karşılaştı. Bunun üzerine öğrencilerinin ödevlerini düzeltmeye girişti. Kendisinin de artık ne *şimdiki zamanı* ne de *gelecek zamanı* bildiğini fark etti. Kısacası, defterin sağ sütunundaki kalıplar baş ağrısı veriyordu. Buna karşılık sol sütun gide-rek daha belirginleşiyordu; kendi dilinin ve Fransızca'nın *gelecek zamanında* kendini hiç bu kadar rahat hissetme-mişti. Özellikle Fransızcadaki *geçmiş gelecek*le ilgileniyor-du. Zamanın, şimdiki zamana en yakın ucundan şimdiki zamana kadar birileri tarafından kemirildiğini hissediyor-du; ve başkaları da, tırtıllar gibi, arkalarında delikler bırakarak zamanı ortasından koparıp kesiyordu. Bu düşünceler ona başının üzerinde iki tür saç olduğu izleni-mi verdi ve biraz soluklanmak istedi...

Küçük elbise dolabında, Dobratchina Sokağındaki evde ilk gün dökülen içkiyle lekelenmiş giysisini buldu ve onu temizleyiciye götürmeye gitti.

"Köşeye sıkıştırılan hayvan veya insan mutlaka tepki verecektir," diye düşündü yolda. "Sonuç olarak, eğer hazırlıksız yakalanırsan, tehlikeye ve sürprize sende ilk önce ve en hızlı tepki veren şeyi kaydet: Ses, tavır, düşünce, bakış, saçlar, tadı değişen tükürük ya da kokusu değişen ter... Ve çok geç kalmak istemiyorsan, bunları sıkı sıkıya aklında tut. Bu belirtiler bir tehdidin öncüleri, habercileri, ilk işaretleridir..."

Gerçekten de, bardağını devirdiği gün Hero hiç tepki vermemişti ya da bardağa takılarak düşüren elinin hare- keti ve son derece korkunç biçimde uzamaya başlayan

tırnakları bir yana bırakılırsa, hemen hemen hiç. Bu, tek uyarı işaretiydi ve altı ay boyunca farkına varmamıştı. Hiç kuşkusuz artık çok geç olmuştu ve zaten dengesini kaybettiğinden şaşkın olan Hero, zamanında önemsemediği tırnakları aşırı uzamış eline şaşkınlıkla bakıyordu.

Fakültenin önünde, bir arkadaşı, saati sormadan önce, kötü niyetli bir ifadeyle, "sıfırı tükettin galiba?" dedi. Hero, saatin kaç olduğunu bilmesine rağmen, söyleyecek durumda olmadığını fark etti. Kale Meydanı'ndan esen iki rüzgâr akımı arasında, cevap vermeksizin, yoluna devam etmek istiyordu, ama cevap ağzından kendiliğinden *gelecek zamanda* çıktı: "Saat onikiyi beş geçecek."

"Onikiyi beş geçe başına bir iş gelmemesine dikkat et. Çok dalgın bir halin var," diyen arkadaşı Hero'yu şaşkın bırakarak yoluna devam etti. Besbelli, Hero'nun konuştuğu Fransızca'nın başına gelen bu durum, *şimdiki zamana* zarar veren bu felç hali, ana dilini de bozmuştu.

"Artık bana ait olmayan *şimdiki zamanım* ne olacak?" diye, Hero korku içinde kendi kendine sordu. "Başka birine mi ait olacak? Benim anılarımı şimdi başka biri mi miras alıyor?"

Doğruyu söylemek gerekirse, Hero sanki başka bir dil kullanıyordu; yaşlılarının diliyle hem aynı hem farklı. Deniznin ortasındaki hareketsiz bir gemide olduğunu sanıyordu, çünkü düşlerinin "üç-misli-büyük-dişli-kuşu" dev kanatlarıyla gemiyi ilerletecek rüzgârı keserek geminin yelkenlerinin şişmesini engelliyordu. Düğmelerinin yerine küçük saatler koydu, ama boşuna. Sınavı başarısız geçti, çünkü yapması gereken deneydeki işlemlerin sırasını öyle tarif etti ki, ne ilk hangisinin yapılacağı, ne de sonra hangisinin geleceği anlaşılıyordu. Tırnakları vahşice

uzuyor ve Hero, uğursuzluk getirdiği söylenmiş olmasına rağmen onları her yerde, ziyarette bile, kesiyordu.

Dobratchina Sokağına artık gitmiyordu, çünkü çocuk defterin sağ sütununu ondan daha iyi biliyordu ve kendisine daha tanıdık ve bildik gelen sol sütundaki *gelecek zaman* kalıpları üzerine çocuğa daha çok soru soruyor olmak Hero'yu şaşırtıyordu. Ama Dobratchina Sokağındaki derslerini bırakmasının asıl nedeni çok başka ve çok daha önemliydi. Bir gün, çocuğun yerine, karanlık odadaki yuvarlak masaya oturmuş, yarım ağızla gülümserken yüzüğüyle Hero'nun gözlerini kamaştıran Katchountchitsa ile karşılaşmaktan korkuyordu. Şaşırmaktan ve sanki hiçbir şey olmamış gibi ona ders vermeye başlamaktan korkuyordu. Artık kendisinin de bilmediği *şimdiki zamanı* Katchountchitsa'ya öğretememekten korkuyordu. Hepsi bu değildi. Katchountchitsa ile birlikte, ikisinin, yahudi kirazından asla içilmeyecek şaraplar yaparak, *gelecek zamanlarında*, belirli ve henüz yerine getirilmemiş amaçlar için çok iyi anlaşıp anılmadıklarını, çekinerek hissediyordu. Ve üçüncü sandalye, oğlan çocuğun *şimdiki zaman* sandalyesi ikisi için de sonsuza kadar boş kalacaktı.

Bu düşüncelere dalmışken, birden, düşlerini kaydettiği defterin etajerin üzerinde olduğunu fark etti. Üzerindeki örümcek ağını temizledi, açtı ve aniden kafasında bir şimşek çaktı. Her şey aydınlanıyordu. Envanter defterini incelediğinde, rüyalarında da, düş görenin *şimdiki zamanının* olmadığını, ama uyuduğu zamana koşut bir eylem biçimi olarak, düş görenin *şimdiki zamanının* *ortacı* biçiminde ortaya çıktığını keşfetti. Düşlerin dilbilimi, düş görülen zaman zarfının varlığını ve *şimdiki zamana*

giden yolun gelecek zamandan ve düşün arasından geçtiğini açıkça gösteriyordu. Çünkü düşlerde geçmiş zaman da yoktur. Orada her şey, henüz yaşanmamış bir şeye; zamanın gerisinde başlamış garip bir yarına; gelecek hayattan, (*gelecek zamana* hapsolmuş) düş gören, *şimdiyi* zorunlu olarak kullanamadığından gerçekleşen bir gelecekten alınan avansa benzer.

Her şey aniden basit ve anlaşılır bir hal alıyordu. Hero'nun dili, envanter defterinde ayrıntılarıyla çözümlediği rüyaların dilbilgisinin bütün biçimlerine ve bütün eksikliklerine sahipti. *Şimdiki zaman* yoktu. Hero, dil hastalığının gerçekte sürekli uyuyor olmasından ve uykudan uyanıklık durumuna geçmesinin imkânsızlığından kaynaklandığı sonucunu çıkardı. Kendine gelmek için bütün yolları denedi, ama nafile. Bunun üzerine, paniğe kapılarak, kendisi için bir tek kurtuluş yolu olduğu düşüncesine vardı. Saat onikiyi beş geç, herkes gittikten sonra kimya enstitüsünü havaya uçuracak ve eğer uyanıksa ölümünde ya da eğer uyuyorsa yaşamında, hakikatinde uyanacaktır.

Tchika-Lioubina Sokağında acele acele ilerleyen Hero, "bunu yapmak zorundayım," diye mırıldanıyordu. Sonra, çok erken olduğunun farkına vardı: Onikiyi beş geçmesi için daha bir saat beklemesi gerekiyordu. O sırada, giysisini bıraktığı temizleyicinin tam önünde bulunuyordu.

"Madem vaktim var, girip borcumu ödeyeyim," dedi kendi kendine ve dükkândan içeri girdi.

"İşte, giysiniz temizlendi," dedi temizleyici. "Ama size söylemeliyim, bu bir leke değildi. Sizin leke sandığınız şey, şurda, sağdaki, gerçekte giysinizin tek temiz yeriydi..."

Hero çıkarken, bu adam haklı olabilir, diye düşündü. "Defterin sağ sütununa lanet olsun! Ne olursa olsun, sol sütundan her zaman daha kirli olacak!" Saat onikiyi beş geçe havaya uçurmak için enstitüye gitmedi, ama Simonovitchler'de ders vermek için dosdoğru Dobratchina Sokağına doğru yöneldi.

Bayan Simonovitch Hero'yu, Bay Simonovitch'in kilise gülümseyişiyle muzafferane bir eda içinde buyur etti; pişman genç kızın geri dönüşünde kendi zaferlerini görüyorlardı ve bütün ailenin huzurunda, Katchountchitsa için hazırlanmış üçüncü sandalyenin her zaman boş olduğu karanlık odadaki yuvarlak masanın önüne çocuğu oturttu. Bunun üzerine, Hero, "kulaklarınızı düşürecek ünlü şakayı şimdi size iade edeceğim," diye içinden geçirirken yuvarlak masaya dördüncü bir sandalyeyi yanaştırdı.

"Kimin için bu?" diye sordu çocuğun annesi, dehşet içinde ve gülümseyişi çılgına dönmüş bir dağ sıçanı gibi titremeye başladı.

"Leandros için," diye cevap verdi Hero, sakın bir biçimde. —Yüzerek denizi geçti ve bugünden itibaren ben, Katchountchitsa ve oğlunuz ile birlikte derslerde hazır bulunacak. Bundan böyle her sabah, bir yumurta da Leandros için pişireceğim."

O anda Hero, ortasında bulunduğu bu düşün, hayalin ya da ne olduğunu bilmediği bu şeyin büyüünün bir sabun köpüğü gibi söndüğünü hissetti.

"Sağmal inek gibi bana bakacak ne var?" diye çocuğa sordu. Sonra katılasıya güldü ve Prag'daki ağabeyinin yanına gitmek için hemen yola koyuldu.

HERO'NUN Prag'daki ağabeyinin yanına gitme ve öğrenimine orada devam etme kararı sanılabileceği kadar ani değildi. Hayat tarzını değiştirme ihtiyacını uzun süreden beri hissediyordu. Hayranlık uyandıran kuğu boynu ve birinde gündüzü, diğerinde geceyi taşıyan gözleriyle, güzel Hero yapayalnızdı. Düşlerle, labirentlerle ve gizemle dolu, dördüncü yumurtalı ve üçüncü sandalyeli Belgrad'taki yalnız yaşamını terk edip, ağabeyinin yanında kendisine sunulan sıradan gündelik hayata girmeyi uzun zamandan beri istiyordu, çünkü Prag Konservatuarında öğrenci olan ağabeyi Manasija Bukur, dünyada sahip olduğu tek varlıktı. Hero üç yıldan beri onu görmemişti ve bu onun için güç bir durumdu, çünkü ailelerinin son üyesi de uzun süre önce, bir taş ocağının herhangi bir yerinde saat onikiyi beş gece ölmüştü.

Yalnızlığından yorgun düşen Hero ağabeyiyle mektup ilişkisi sürdürüyordu, ama bu mektuplaşma, en azından garipti.

Bu konuda şunu söylemek gerekir ki, Hero'nun gizli kalmış yazarlık hevesi vardı, ama hiçbir yayımcı onun el-yazmalarını kabul etmiyordu; bunun üzerine, çabalarının karşılığını görebileceği çeviriler yapmaya karar vermişti. Çevirdiği metnin satır aralarına, Anatole France'ın, Pierre Loti'nin ya da Musil'in bir romanına, kimsenin basmak istemediği küçük hikâyelerinden birini, ya da en azından hikâyenin bir bölümünü yerleştiriyordu, öyle ki sonunda, başka yazarların romanlarından yaptığı çeşitli çeviriler içinde kendi hikâyelerinin derlemesi yayımlanmış oldu.

Hero tarafından çevirilen bu romanlardan biri herhangi bir gazetenin ekinde ya da kitap olarak çıktığında, metne yerleştirdiği bölümü dudak rujuyla belirtiyor ve eseri Prag'a, ağabeyine yolluyordu. Eklediği bu bölümlerin her biri sadece ağabeyle kız kardeşin anlayabileceği gizli bir mesaj içeriyordu. Hero şiiri sevmiyordu. "Şiir yazarların çarptırıldığı ceza ise, düzyazı da bağışlanırlardır," diyordu.

Hero'nun ağabeyiyle mektuplaşmasını açıklamak için, bir Anatole France romanına ya da çevirdiği başka herhangi bir esere gugukkuşu yumurtası gibi yerleştirdiği hikâye örnek gösterilebilir.

Yüzbaşı Peter de Vitkovitch'in Hikâyesi

1909 Sonbaharının o sabahı, Avusturya-Macaristan ordusunun bir istihkâm birliğinde yüzbaşı olan soylu Peter

de Vitkovitch, boru sesiyle uyandığında, kendi yatağında değil, bir başkasının ruhundaydı.

Gerçeği söylemek gerekirse, bu ilk bakışta oldukça geniş bir ruhtu, pek havadar olmayan ve daha ziyade basık tavanlı, yani bir başkasınınkine benzeyen, ama kesinlikle kendisinin olmayan bir ruh. Burada, Yüzbaşı de Vitkovitch'in kendi ruhundan biraz daha net bir ışıklandırma vardı, ama buna rağmen, yüzbaşı, bu yabancı ruhun kenarına ya da sınırlarına çarpıp çarpmayacağından emin değildi. Yüzbaşı, hayatta en önemli şeyin elli yaşına zamanında ulaşmak olduğunu düşünmesine rağmen yine de kendini rahatsız hissediyordu.

Silah arkadaşları, asker giysili ve tüfekli iki muhafızı hiçbir şey fark etmemiş olsalar da o, değişimi elbette hemen fark etmişti. Yüzbaşı de Vitkovitch, sorgusu sırasında, davayı ilgilendiren olayları, şahısları ve nesneleri gerçek adlarıyla her belirtişinde soluksuz kalarak krizler geçiren sorgu yargıcı Binbaşı von Palanski ve askeri savcı Yarbay Koch da hiçbir şey fark etmemişti.

Adli ve sorgu organlarının ihmaline rağmen ya da belki tam bu nedenle, Yüzbaşı de Vitkovitch'in olayı daha da karıştı. Yabancı bir gücün, Sırp Krallığının askeri ateşleriyle ilişkisi nedeniyle müebbet hapis cezasına çarptırılmış olan Yüzbaşı Peter de Vitkovitch'in başında, Viyana'dan Petrovaradin'deki mahkumiyet yerine bir süre sonra trenle sevk olmanın sıkıntısı dışında, şimdi, bir başkasının ruhundan kaynaklanan ek dertler de vardı. En azından, iki tür derdi vardı. Önce, haklı olarak, kendi ruhunun nerede olduğunu ve uzun ince zincirlere bağlı olarak, iki muhafızın eşliğinde, (bundan böyle payına düşen)

başka birinin ruhunda Petrovaradin'e doğru yolculuk ederken başına neler geldiğini düşünüyordu. Bu yabancı ruhta (artık orada olduğundan emindi) kendini daha da kötü hissediyordu. Orada kendini bulamıyordu ve yabancı bir ruhta yer değiştirirken yön bulmayı sağlayacak askeri bir pusulanın olmadığı da kesindi.

Gömlüğü düşüncelerden sıyrılan Yüzbaşı deVitkovitch, vagon camına yansıyan yüzünde babasının yorgun gözlerini aniden tanıdı ve o anda, artık onun sorumluluğunda olan ruhun sahibine ne olduğunu kendine sordu. O ne yapıyordu, kimdi, nerede yaşıyordu, ruhu bir başkasına geçmeden önce nereye sürgün edilmişti? İşin kötüsü, yüzbaşının, hücre bitleriyle, içinde yolculuk ettiği bir başkasına ait bu ruhun, bundan böyle, onun alışkanlıklarına ve yeni hayatının güç koşullarına nasıl tepki göstereceğini bilmemesiydi.

Örneğin, müzmin diş ağrısına ya da zaman zaman yemek için hücre farelerini kızartmasına nasıl katlanacağını bilmesine imkân yoktu.

O anda, trende, henüz yıkanmış saçlar arasından geçer gibi hüzünlü notalarla bir şarkı söylemeye başlayan tatlı bir sesin arkadan gelişi yüzbaşının düşüncelerini böldü. Karşılık olarak, Bay de Vitkovitch'in diş ağrısı azdı ve kullanımı payına düşmüş yabancı ruhun bütün ses telleri titredi. Yüzbaşı bu yabancı ruhun güçlü bir müzik kulağı olduğu sonucunu hemen çıkardı, kendi ruhuna ilişkin bunu söyleyemezdi... Bunun üzerine, soylu Peter de Vitkovitch yeni ruhunu keşfetmeye karar verdi. Kesinlikle orada bulunan ve doğal olarak kendisine tamamen yabancı alanları arayacaktı. Böylece, tren koltuğuna zincirlenmiş olarak otururken bu arama işine başladı.

Yabancı bir ruhta tek mümkün davranış biçimiyle, el yordamıyla yer değiştiren Yüzbaşı de Vitkovitch bir pencerenin önüne geldi. Düz, sıradan bir pencereydi, hatta en sıradanlarından (pencereden bakarken, hayret, ruhların da penceresi varmış, diye düşündü). Diğer tarafta hiçbir şey yoktu. Kesinlikle yoktu. Ama pencerenin kendisinin, Yüzbaşı de Vitkovitch'in hayatında başka hiçbir pencerenin asla sahip olmadığı yepyeni bir anlamı vardı. Bu pencere, ortasında ispanyolet tarzında bir tutamak olan tahtadan basit bir pencere gibi gözükmek yerine, Bay de Vitkovitch'in ve dünyadaki bütün varlıkların zamanının ve yaşamının açıklamasını temsil ediyordu. Gauss'un çağdaşı ve XVIII. yüzyılın ünlü fizikçisi Atanas Stojkovitch sadece bir değil, iki sonsuzluğun var olduğunu daha geçen yüzyılda biliyordu ve Yüzbaşı de Vitkovitch de bunu bilmez değildi, çünkü askeri okullarda fizik öğretiliyordu. Tanrı'dan gelen bu iki sonsuzluk pencerenin dikey çubuğuna denk düşerken, (Şeytan'dan gelen) zaman da yatay çubukla temsil ediliyordu. Sonsuzluğun ve zamanın kesiştiği yer pencerenin tutamağıyla gösterilmişti. Hayatın sırrı ya da anahtarı oradaydı; zamanın ve sonsuzluğun kesiştiği o yerde, hayatın var olduğu. şimdiki an vardı, çünkü bu kesişme noktasında zaman durur.

Belki bir tür evcilleşmiş zaman söz konusudur. Vahşi, yırtıcı zamanda, akan zamanda hayatın olmasına imkân yoktur, o sadece geçici olarak ertelenmiş zamanda vardır. Zaman, Süleyman Tapınağı'nın sol bölümünde oturan İblis tarafından bize verilmişken, sonsuzluğun bir Tanrı lütfu olduğu, Bizanslı keşişlerin deyişiyle hiç sönmeyen bir tür ışık gibi olduğu düşüncesini kabul edersek, son-

suzlukla zamanın keşiştiği belirgin bir noktanın, bir altınkesitin var olabileceği anlaşılır. Zamanın ve sonsuzluğun keşiştiği bu noktada zaman, sonsuzluk tarafından kutsanmak için bir an durur, bu şimdiki andır. şimdiki anın dışında hayat yoktur, ne geğmişte, ne gelecekte.

Demek ki biz de şimdiki andayız, çünkü zaman evrenin bize ait olan bu yerinde durur ve hayatımızı mümkün kılar. Sonsuzlukla asla keşişmeyecek bir zaman, durma yeteneği elinden alınmış, dolayısıyla *şimdiki* andan yoksun bir zaman, bu nedenlerle kısır, hayattan ve Tanrı lütfundan yoksun bir zaman hayal etmek mümkündür. Temel özelliğimiz hayat olduğundan evrenin böyle bir yerinde var olmamız mümkün değildir. Ama ölümlere gelince, onlar zaman ırmağında yukarıya ve aşağıya doğru kayabilirler.

Dolayısıyla, "Zaman nereden geliyor?" sorusunun cevabının, "*Zaman ölümden geliyor,*" olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Gerçekten de, ölüm var oldukça zaman da var olacaktır. Ölüm yok olduğunda artık zaman diye bir şey olmayacaktır. Böylece, tıpkı örümceğin ağını örmesi gibi ölüm de zamanımızı dokur. Çünkü hayat zamanın durduğu, şimdiki anda donduğu yerdeyse, ölüm de zamanın arasından aktığı şeydir. Başka deyişle, zaman ölümün arasından akar ve hayatta durur. Tam ruhun penceresinde sonsuzlukla zamanın keşişim noktasında...

Düşünceleri buraya varan Bay de Vitkovitch zincirin kendisini yaraladığını hissetti ve araştırmalarına son verdi. Bu tür düşünceler ve bu saçmalıklar gerçekten de onu uzun süre meşgul edemezdi. Üç günlük yolculuğun sonunda, buruşuk sakalı ve uyusuk bacaklarıyla, Petrovradin'e vardılar. Büyük bir ırmağın kıyısındaki bu şehir

Yüzbaşı Vitkovitch'in hayatında gördüğü son yer oldu. Muhafızlardan biri ona bir teselli, bir tehdit ya da bir nasihat olarak anlaşılabilecek, ya da aynı anda üç anlama da birden gelen bir şey söyledi:

"İnsan hayatı garip bir yarışdır: Varılacak yer pistin sonunda değil ortasındadır. Koşarsın ve hedefi zamanında fark etmeden, bilmeden, belki çoktan geçmiş olursun ve onu bir daha asla göremezsin. O zaman, koşmaya devam edersin."

Tutsağın zincirleri çıkartıldı ve bir merdivenle yeraltındaki bir hücreye indirildi; hücrede sonsuz bir sonbahar, ya da daha doğrusu sonsuz bir sonbahar gecesi hüküm sürüyordu, çünkü hücreyi gün ışığıyla ilişkiye geçirecek hiçbir şey yoktu. Tepesindeki kapak üstüne kapanmadan önce yüzbaşı her tarafı insanın içini donduran metal çubuklardan oluşan bir asker yatağı, duvarda bir katolik haçı (oysa yüzbaşı ortodokstu) ve ardında derin, karanlık bir dehlizin uzandığı büyük demir parmaklıkları fark edebilmişti. Demir parmaklığın yanında, sönmüş bir mum, kâğıt ve "Corona" marka bir yazı makinesi bulunan bir masa vardı. Yatağın üzerinde Çekçe bir İncil vardı (oysa Bay de Vitkovitch Sırptı).

Kapak şaklayarak kapanırken Yüzbaşı de Vitkovitch'in aklından tedirgin edici iki düşünce geçti. Önce, (mahkum tarafından bir rastlantı sonucu işgal edildiği doğru olan) başkasının ruhunu ömür boyu zindanda kalmaya mahkum etme hakkı (hukuki olarak) var mıdır? Üzücü bir adli hatayı önlemek için yargıçların dikkatini bu karmaşık duruma çekmek gerekir mi? Ayrıca, çevresinde ve millerce uzanan bu dünyanın her iki tarafında kilometrelerce yayılan bu yeni ruh kendisinininki gibi Ortodoks muydu,

yoksa Protestan ya da hatta Katolik miydi? Bu önemli bir soruydu ve Yüzbaşı de Vitkovitch bu sorunu aydınlatmaya çok istekliydi. Mahşer günü şeytanlar bu yabancı ruhu mu değerlendireceklerdi (kimbilir kimdi, belki Müslüman bir ruh, belki de bir hahamın ruhudur) yoksa karar okunurken kaçan kendi küçük Ortodoks ruhunu mu?

Bunun üzerine Yüzbaşı de Vitkovitch, hücresi ve üzerindeki Petrovadin ile birlikte kapatıldığı bu ruhu; görülmeyen Tuna'nın ve kısmen daha görünür olan kendi hayatının şimdi içinden geçtiği bu yeni ve garip ruhu gözlemlemeye karar verdi.

Ama nöbet tutan sadece o değildi. Onu da gözlüyorlardı. Demir ranzasında oturan yüzbaşı, çoktan mahkum edilmiş olsa da, karışmış olduğu bu askeri olaya ilişkin kendisinden yeni itiraflar ve başka bilgiler istendiğini ve sorgu yargıcı Binbaşı von Mölk'ün, yazı makinesinin yanına yığılmış kâğıtların mahkum tarafından ifşaatlarla doldurulacağını umarak bir mum ve bir yazı makinesi bırakmış olduğunu iyi biliyordu. Von Mölk zaman zaman hücre kapağını usulca aralıyor ve aşağıdaki, kara buğdaya benzer kıllarla kaplı zayıf ve tükenmiş gövdeye şöyle bir bakıyordu. Bakarken de, yılların kendi sorgu yargıcı yüzünde mi, yoksa tutuklunun yüzünde mi daha çabuk geçtiğini kendi kendine soruyordu. Ama onu resmi olarak bu kadar çok ilgilendiren bu gövdenin ancak yabancı, üçüncü bir ruh aracılığıyla görebildiğini ve bu durumun, Yüzbaşı de Vitkovitch'in olayına önceden kestirilemeyen güçlükler katarak davanın tümüne ilişkin benimsenmiş görüşü ciddi olarak alt üst ettiğini hayal bile edemezdi.

Tutuklunun davranışlarındaki bütün değişimleri sorgu yargıcına bildirme konusunda muhafızların kesin emir almış olduklarını söylemeye gerek yok; ve muhafızlar kurbanlarını dikkatlice gözlerken, o da içinde bulunduğu yabancı ruhu gözlüyordu. Bu çifte gözaltıyla meşgul olarak, zaman güneşli bir sabaha kadar hızla geçti (Bay de Vitkovitch, dışarda, üzerlerinde, güneşli bir sabah olduğunu yabancı ruhun bildiğini, oysa kendisinin bunu bilmesinin mümkün olmadığını fark etti). O sabah, yüzbaşı, o an içinde oturduğu ve yemek yediği yabancı ruhun kendi hakiki ruhundan tartışma götürmez biçimde daha yavaş olduğu kanısına kesin olarak vardı. Sonra, bir gece (tabi eğer geceyse) Yüzbaşı de Vitkovitch bir öksürükle uyandı. Hücresinde biri öksürüyordu, koyu karanlığın ortasında. Yabancı ruh bir tür metafizik soğuk algınlığına yakalanmıştı ve öksürüyordu. Fakat, Yüzbaşı de Vitkovitch'i telaşlandıran bu değil, çok başka bir şeydi: Bu öksürüğe göre, yeni ruhun bir erkek ruhu değil, kadın ruhu olduğu kolaylıkla söylenebilirdi.

"Belki erkek ve dişi ruhlar, ölüm gibi, çifttir," diye düşünen Bay de Vitkovitch ilk kez yazı makinesinin başına geçti. Yazmaya başladı ve bu durumda onu hiçbir gerekçeyle, gözetlerken bile, rahatsız etmemeleri konusunda kesin emir almış olan muhafızlar yerlerinde duramayarak, sevinç içinde kulak verdiler.

"Nihayet!" diye haykırdı sorgu yargıcı von Mölk; burnu barsak gibi guruldadı ve bir an önce kendi kulaklarıyla duymak için acele etti. Daktilo vuruşları hızlıydı, ama kimi zaman tereddüt geçiriyordu; Yüzbaşı de Vitkovitch'in bir harfe takılıp kaldığı, ardından birçok harfe aynı anda bastığı oluyordu ve böylece harfler birbirine

karışıyordu, ama sonuçta, Bay de Vitkovitch gibi karısının gövdesinin bütün boyutlarını parmak ölçüsüyle ezbere bilen biri için işler yeterince iyi gidiyordu.

Tutukluyu rahatsız etmemek için bu ifadenin, bu itirafın ya da her neyse, yazılmış sayfalarını, kısacası yüzbaşının her sabah daktilo ettiklerini almama ve ona düzenli olarak yeni mumlar sağlama konusunda muhafızlara emir verilmişti.

Ama bu sırada, sorgu yargıcının ve memurlarının bütün umutlarını neredeyse suya düşürecek beklenmedik bir şey oldu. Yüzbaşı de Vitkovitch, hapsedildiği yabancı ruhun kenarına oturmuş, makinede yazarken muhafızlardan (biraz akıllı kıt, ama yine de bir mahzende mumun söndürülmeyeceğini bilecek kadar akıllı) biri yasağa rağmen, bir yarıktan hücreye şöyle bir göz attı. Muhafız, gördüğü şeyden şaşkına döndü, daha doğrusu göremediğinden; ve baksın diye, hemen sorgu yargıcını çağırdı. Yüzbaşı de Vitkovitch koyu bir karanlıkta oturuyor ve yazıyordu. Mumu yakmamıştı. Günlerini ve gecelerini karanlıkta geçiriyor ve zifiri karanlıkta el yordamıyla, şaşırmadan yazıyordu.

Her ne olursa olsun, kendisini çevreleyen yabancı ruhun içinde, karanlıkta el yordamıyla hareket ettiğinden, "mum neye yarayacak," diye düşünmüştü.

Bununla birlikte, sorgu yargıcı von Mölk olayların gelişiminden pek de memnuniyetsiz değildi. Yüzbaşının karanlıkta yazdıklarının, hukuksal olarak karmaşık bu davadaki diğer şüphelilerin sorgusunda yararlı olabileceğini umuyordu. Bu nedenle, Bay de Vitkovitch'in tutukluluk koşullarında hiçbir değişiklik yapılmamasını emretti. Askerlikte, başarısızlık durumunda geçerli olan altın

kuralı biliyordu: Gözyaşlarını yut ve devam et. Yüzbaşı de Vitkovitch, her akşam, asker ranzasına yatıyor ve yatağın kenarında duran demir iskemlenin arkasına sıkı sıkıya yapışarak yabancı ruhun içinde uykuya gömülüyordu; bütün Sırplar gibi, düşmanı asla bağışlamıyor, ama anında unutuyor, dolayısıyla uykusundan olmuyordu.

Ama bu tutukluluk koşullarına birden bire son verildi. Birinci Dünya Savaşının başlamasına neden olacak Avusturya-Sırp çatışması patlak vermişti; Yüzbaşı Petar de Vitkovitch'in davasına yeniden bakıldı ve karar değiştirildi. Bir akşam, yüzbaşı surun üzerine, bir infaz mangasının karşısına çıkarıldı; kendisine nişan alan adamları gördü ve patlamaları işitti. Kurşuna dizilmişti. İlk atışla anında öldü. İkinci atış gerekli değildi. Yine de, bir subay emin olmak için yanına geldi ve uzaklaştı. Yüzbaşı, ekşi ekşi ter kokan bir katırın sırtına yüklendi, üç askerin dibinde bir çukur kazmış oldukları bir ağaca kadar böylece taşındı ve yere kondu. Yüzbaşayı toprağa gömen adamlar, alınlarındaki teri bereleriyle silmek için toprağı küreklemeye zaman zaman ara veriyorlardı. Mezar kapatıldı, Tuna'nın dalgaları surun eteğindeki kayalarda parçalanıyordu ve yüzbaşı hâlâ biraz diş ağrısı çekiyordu.

Hücreesindeki masanın üzerinde, daktiloda yazılmış bir yığın kâğıt bulundu. Ama, Avusturyanın en seçkin şifre çözme uzmanlarının titiz incelemelerinin hemen konusu olan bu sayfaların üzerinde, kesinlikle hiçbir anlam ifade etmeyen ve hiçbir gizli anahtarın anlamına nüfuz etmeyi başaramadığı, karanlıkta daktilo edilmiş, bir dizi saçma sapan harften başka bir şey yoktu. Kâğıt üzerine rastgele yerleştirilmiş bu harflerin hiçbir gizli anlamı yoktu ve ne

saklı, ne de görünür hiçbir mesaj iletmiyorlardı. Gerçekten de, şuna benzer karalamalardan çıkarılabilecek hiçbir şey yoktu:

JJK, KOL, OHJZ FE, WEZ GD GEHS ...

İşte, Hero'nun o dönemde çevirdiği Loti'nin (ya da başka birinin) eserine yerleştirdiği metin buydu ve kitap basıldığında, ilk kopyayı Prag'daki ağabeyine (davetsiz metni dudak rujuyla belirttikten sonra) gönderdi. Bu, — daha önce de söylenmişti— ağabeyle kız kardeş arasındaki bir tür gizli yazışmaydı. Ağabey söz konusu bölümü hemen buldu, çabucak okuyuverdi ve Hero'nun zavallı Yüzbaşı de Vitkovitch'in "Corona" yazı makinesiyle yazmış olduğu anlaşılmaz harfler dizisini belirttiği son satırda durdu.

Hero'nun ağabeyi Manasiya Bukur gülmeye başladı ve soylu Bay de Vitkovitch'in yazmış olduklarının Johann-Sebastian Bach'ın piyano yerine yazı makinesinde çalınan bir *fa* minör üç sesli buluşu olduğu cevabını mektubu alır almaz yazdı...

BU MEKTUPLAŞMANIN yanı sıra, Hero'nun bir kız arkadaşının kâğıtları arasında, iki kardeş Bukurların İtalya'ya birlikte yaptıkları bir yolculuğa ışık tutan bir mektup bulundu.

"Geçen yıl ağabeyim ve ben kışı ve ilkbaharı İtalya'da Yaşlı-Aziz-Nicolas ile Genç-Aziz-Nicolas arasında geçir-

dik," diye yazıyordu bu mektubunda Hero. "Geçimimizi sağlamak için ağabeyim, müşterilerin neşeli bakışları altında iki genç kızın birbirlerini soyup giydirdikleri bir tavernada akşamları keman çalıyordu. Serbest olduğu akşamlar beni konsere ya da tiyatroya götürüyordu. Roma'da yaşıyorduk ve kahvaltılarımızı gettadaki bir handa yapıyorduk. Bir gün ağabeyim gazetede dikkatini çeken bir oyun duyurusunu okudu ve bana gösterdi. Musaeus'un *Hero ve Leandros'un Aşkı ve Ölümü* oyununun "İbik" tiyatro topluluğu tarafından yapılacak ilk gösterimi duyuruluyordu."

"'Seninle ilgili bir haber,' dedi şaka yaparak ve bilet almaya gittik. Duyuruda oyunun oynandığı sokak belirtiliyor ve Antik Yunan şairinin eserinden birkaç satır aktarılıyordu: 'İnsan, dünyada olduğu andan itibaren, iki hayır arasında seçim yapar.' Tiyatronun garip bir adı vardı (Erkek Çocukları Tiyatrosu) ve ağabeyimle ben ilk kez böyle bir tiyatrodan söz edildiğini işitiyorduk. Kiraladığımız araba bizi, bir piyanonun tuşları gibi her biri farklı farklı çınlayan basamaklarla dolu, dar bir arka sokağa götürdü. Şoförümüz, orada bir tiyatronun olduğundan söz edildiğini hiç işitmemişti. Ama elimizde adres vardı ve şoför bize bu küçük sokakla, daha geniş olan bitişik sokak arasındaki yolları gösterdi; tiyatronun girişi oralarda bir yerde olmalıydı. Girişi bulduk ve duvarda temsili duyuran iki afiş gördük; dikkatle onları okuduk. Birinci afiş, başka bilgilerin yanı sıra, Musaeus'un şiirinin oyunlaştırılmış halinden seçilmiş bir bölümü de sunuyordu:

“LEANDROS — Üç günden beri ölüyüm ben. Ya sen?

HERO — Bir şey aklımızdan çıktığında ve onu unuttuğumuzda belleğimizde açılan boşluk, daha sonra hatırlamak için harcadığımız çabayla, unutuşumuzun perdesinin ardında gerçek boyutlarını kaybeder, değişir, büyür ve şişer. Ve unutilan şeyi nihayet hatırladığımızda, onu aklımıza getirmek için harcadığımız çabaya değmediğini fark etmek bizi hayal kırıklığına uğratır. Sık sık aklımızdan çıkan ve unuttuğumuz ruhumuz için de durum böyledir.

LEANDROS — Sadece ruh ölümden sonra bile büyüyebilir. Tırnaklar gibi. Ama daha uzun süre, çok daha uzun süre, ölümümüzün sürdüğü kadar. Yine de dikkat et: Ölümün gençleşebilir; senden çok daha genç olabilir, geçmişe, yüzlerce yıl geriye gidilebilir. Ve benim ölümüne gelince, o, benden çok daha yaşlı olabilir, şu andan yola çıkarak, gelecek yüzyıllarda sürebilir...”

“Hero ve Leandros temsiline ilişkin ikinci afiş daha da garipti:

**DİLBİLİMCİ MUSAEUS'UN
HERO VE LEANDROS
ŞİİRİNİN
ELYAZMALARI VE BASKILARI**

(İBK tiyatro topluluğunun eseri temsilinin onuruna)"

BAROCCIANUS 50 SAEC. X.

E CUIUS FAMILIA:

VOSSIANUS GR. Q. 59 CA. 1500.

ESTENSIS III A 17 SAEC. XV.

ESTENSIS III C 12 PARS ANTIQUA (U. 250-343) SAEC. XIV.

HARLEIANUS 5659 SAEC. XV EX.

PARISINUS GR. 2600 SAEC. XVI IN.

NEAPOLITANUS II D 4 SAEC. XIV.

E CUIUS FAMILIA:

PALATINUS HEIDELBERGENSIS GR. 43 SAEC. XIV.

VATICANUS GR. 915 SAEC. XIII EX. UEL POTIUS SAEC. XIV IN.

MARCIANUS GR. 522 SAEC. XV VATICANI GR. 915

APOGRAPHON.

PRAEBENT TANTUM U. 1-245:

PARISINUS GR. 2763 SAEC. XV EX.

LEIDENSIS B.P.G. 74 C SAEC. XV.

AMBROSIANUS S 31 SUP. SAEC. XV EX.

PARISINUS GR. 2833 SAEC. XV EX.

LAURENTIANUS LXX 35 SAEC. XV.

RICCARDIANUS GR. 53 SAEC. XV.

ESTENSIS III C 12 PARS RECENTIOR (U. 1-245) SAEC. XV.

CODICES DETERIORES:

PRAGENSIS STRAHOVIENSIS 30 SAEC. XV.

BAROCCIANUS 64 SAEC. XVI.

AMBROSIANUS E 39 SUP. SAEC. XVI.

GOTHANUS B 238 SAEC. XVII IN.

EDITIONES:

EDITIO PRINCEPS ALDINA, VENETIIS EXCUSA CA. 1494.

EDITIO FLORENTINA JOH. LASCARIDE AUCTORE CA. 1494.

“ ‘İbik’ tiyatro topluluğunun izini böylece yeniden bulduk, ama ‘Erkek Çocukları Tiyatrosu’nu oynadıkları yere yerleştirmeyi başarmanın çok daha güç olduğu ortaya çıktı. Biz mahzene inerken şoförümüz üç kez *Amin* dedi; bir çatı katına çıktık, ama nafile. Doğru, binada erkekler için bir kapı, bir servis girişi, çocuklar için bir başka kapı ve daha geniş ve daha aydınlık olan üçüncü sokakta “kadınlar için” bile bir kapı vardı, oradan da girdik, ama tiyatrodan eser yoktu. Kimse böyle bir tiyatrodan söz edildiğini işitmemişti. Bunun üzerine vazgeçtik. Ama, birkaç gün sonra, ağabeyim, Musaeus’un Hero ve Leandros üzerine şiirinin temsilinin yeni bir ilanını bana gazete-de gösterdi. Hepsi bu değildi. “İbik” topluluğu tarafından sunulan gösterinin bir eleştirisi de vardı ve yazar, Ileana Bongiorno diye biri, Irena Plaar’ın başroldeki harikulade oyununu özellikle belirtiyordu. Bu kez, şehrin değişik tiyatroları için biletlerin satıldığı, Roma’nın merkezindeki bir gişeye gittik ve “Erkek Çocukları Tiyatrosu”nda yer ayırtmak istedik. Bize, o salon için bilet olmadığını söylediler. Yine de, satıcı kız, kaşları bir bıyıktan daha gür olan —sanki burnu tersten yerleştirilmişti— yaşlı bir bayı çağırdı ve gelen bay hatırladı. Aradığımız adreste eskiden gerçekten bir tiyatro vardı; adı, “Erkek Çocukları Tiyatrosu” değildi, ona kalırsa bu daha çok bir oyun adıydı ve o sahnede, zamanında Pirandello’nun bir oyununu görmüştü ve temsile eşlik eden piyanist, piyanosunu çalarken, sanki tuşların üzerine konmuş bir kitabı okuyor gibi büzülmüş ve hatta parmakları yanmış gibi sıçramış veya piyanonun altına düşen bir ayakkabıyı ayağıyla yakalamaya çalışıyor gibi geriye kaykılmıştı... dahası dirsekleri ve dizleri havada, sert taburesini terk etmeden

gengede durmaya çalışarak parmak uçlarında yürümüştü...

"Yaşlı baydan kurtulur kurtulmaz ağabeyim ve ben belirtilen yere doğru yola çıktık ve gerçekten de orada bir cep tiyatrosu bulduk. İçeri girmemize izin verdiler, ama biraz şaşırdılar. İçeri girince donup kaldık. Küçük bir salondur, gerçek bir temsil vapuru tiyatrosu, ama sadece iskeleti kalmıştı. İğrenç bir şey. Fareler en azından yirmi yıldan beri onu kemiriyor olmalıydılar. Bir Roma çatı katında. Ağabeyim bu tiyatronun ne zaman kurulduğunu sordu ve yıldırım çarpmışa döndü. Tiyatro onunla aynı yaşıydı.

"Şaşkınlık içinde kendimizi dışarı attık, ama ağabeyim beni yatıştırdı: "Görüyorsun işte, inanılmaz, esrarengiz ve düşsel gibi gelen olaylar gerçekte bu aldatıcı görünüşlerinin altında en sıradan şeyleri gizliyorlar."

"Şu anlama mı geliyor," dedim, "en sıradan şeylerden ve olaylardan kendini koru, çünkü onlar, bayağı biçimleri altında dehşeti, felaketi ve ölümü gizliyorlar."

"Başımıza gelen de buydu. Birkaç hafta sonra bu hikâyeyi Romalı arkadaşlarımıza anlattık ve onlar da gerçekten benzer durumlarla karşılaştıklarını söyleyip güldüler. Özellikle "Erkek Çocukları Tiyatrosu"ndan söz edildiğini işitmemişlerdi, ama "İbik" topluluğu, Antik Yunan Şairi Musaeios'un *Hero ve Leandros*'unun ilk temsiliini duyururken kendilerini de isim yapacak biçimde başarıyla tanıttıklarını belirttiler. Oyunu hakikaten oynayıp oynamadıklarını kim kontrol edecekti? Gerçekleşmemiş temsili ilan eden duyurular ve hatta kimi zaman ücretli eleştirmenler Roma'da ya da Paris'te oynamış olduklarına tanıklık ediyorlardı ve elde bu kanıt

varken dünyanın başka bir yerinde, üçüncü bir büyük şehirde gerçek bir anlaşma sağlayabilirlerdi. Ve *Hero ve Leandros'un Aşkı ve Ölümü*'nü orada gerçekten oynayabilirlerdi...

"Ağabeyim ve ben, kendimize çok güldük. Sadece bu garip macera yüzünden değil, Roma'da iyi vakit geçirdiğimiz için güldük. Sanki ben onun günlük ekmeğiymişim gibi bana asla sırtını çevirmeyen ağabeyime bakarken ve akşamları tavernalarda olağanüstü bir biçimde çalışını dinlerken kendime, erkeklerin lanetli olduğunu söylüyordum, çünkü sevginin ve mutluluğun doruklarındayken, tatlı dişi meyveler erkeklerin ellerinde aniden iki kum torbasına dönüşüverir..."

HERO'NUN hikâyesini bitirmeden önce size biraz kendimden söz edeceğim. Bu hikâyede benim adım önemli değil, hikâyedeki ikincil rolümün de önemi yok. Bizim oralarda, bir çocuk doğduğunda peynir yapılır ve soğuk bir yere konur; ölüm çıkageldiğinde, ruhu huzura kavuşsun diye o peynir yenir. Benim peynirim bir mahzende bekletilmektedir. Bu satırları okuyan sizler, umarım onu yemezsiniz. İhtiraslarım hiç olmadı, iki mesut gözün gördüğünden daha ötesini asla istemedim. Karnım doyduğunda beyaz bir ördek gibi gözlerimi yumarım ve bilirim ki aşk kafesteki bir kuş gibidir: Her gün beslenmezse ölür. Bu hikâye, daha doğrusu sonu da, aşka dairdir.

Q yıllarda, henüz kendi içimde sessizlik inşa etmeye başlamadığım dönemde, vaktimi hangisinin daha ağır olduğunu anlamak için ellerimi ölçmekle geçiriyordum.

Beni bugün de geçindiren hüzün ticaretini yeni öğreniyordum, ama bununla birlikte (ve coşkuyla), ünlü Çek şef Otokar Chevtchik'i Kiev'den Viyana'ya, Viyana'dan Prag'a izleyerek müzik öğreniyordum. Şefin peşinden sürüklenenler ve ben Prag Konservatuvarında değişik öğrencilerden oluşan bir grup kurmuştuk, öyle ki hocamızın sınıfı üç kıtanın teriyle leş gibi kokuyordu. Her iki günde bir, tıpkı bir çocuğu mezara gömer gibi koltuğumun altında bir kutuyla Konservatuara gidiyordum. Giriş katındaki uzun odaya dalıyordum; tavanı öyle alçaktı ki kapı sürtünüyordu. Dolaplarda, köşe bucakta, duvarlarda kılıflı kılıfsız kemanlar duruyor ya da sarkıyordu: Yayları tellerin altına geçirilmiş kemanların kırmızı ve parlak olan 1/4'ü domuz yavruları gibi çizgiliydi ve değersiz oldukları açıkça belliydi ve kahverengi, parıltısız olan 2/4'ü hakkında ise ilk bakışta bir şey söylemek mümkün değildi. Odaya her girişimde kemanların yer değiştirmiş olduğunu ya da farklılaştıklarını görüyordum. Bütün bu enstrümanlar (özellikle akşamleyin Vltava'da balık zokayı yutmaya başlayınca) kendiliğinden vızıldamaya, halıları oynatan ve gıcırdayan döşeme tahtalarından ses vermeye başlıyorlardı. Yaylar enstrümanların yan taraflarını kazımaya, kemanlar birbirine sürtünmeye, teller gevşemeye ve kopmaya, at kılları beyaz tozlarını odaya saçmaya, cilalanmış küçük karnılar patlayıncaya kadar şişmeye ve kulaklar kendi başlarına dönmeye başlıyorlardı.

Bir sonbahar akşamı, kendi dersimiz için değilse de alıştırma yapmak amacıyla dördümüz bu odada buluştuk. Hepimiz öğrenciydik ve Chevtchik bize bir kuartetin partiyonunu verdi; viyolonselimi kutusundan

çıkardım, ikinci öğrenci bir fagot getirmişti, üçüncüsü yarım tonları beyaz, siyah tuşlu piyanonun başına geçti ve sonuncusu içeri girdi, aramızda en ünlü olanı — kemancı. O zamana kadar onu yakından görmemiştim, ama Belgradlı hemşerim Manasija Bukur'dan ve güzel kız kardeşinden, aynı anda hem dudakları hem de göğüsleriyle gülen Hero'dan söz edildiğini işitmiştim. O dönemde, altın kedi yüzükler takmak ve ölü maskesini önceden ısmarlamak modaydı; Manasija bu modayı takip etmekle ünlüydü. Tatillerde çingene usulü —ekşimiş şarap ve yaban turpuyla— yapılan kominyonlara katıldığı ve ardından, adresine hint keneviri bezinden zarflar içinde mühürlü mektuplar gönderen şef Chevtchik'in uyarılarını dikkate almadan birkaç ay boyunca yok olduğu anlatılıyordu. Özel bir merakla beklenen Manasija'nın dinletileri sırasında Konservatuar salonu tıka basa doluyordu ve Manasija'nın felekten bir gün çaldıracağı böyle bir gece, sıradan dinletilerle geçen bir aya bedeldi. İçeri girdiğinde, gerçekten de altın kedi yüzük taktığını ve sol elinin tırnaklarını dört ayrı renkten cilaladığını hemen fark ettim. O çalarken, tele dokunan parmağının hangisi olduğu açıkça görülürdü.

Birbirimizle tanıştık ve çalışmadan sonra birlikte bira içmek için bir tavernaya gittik. Manasija başkalarının bardaklarındaki köpükleri üflüyordu.

Bir akşam, köpükten bembeyaz kirpikleri arasından bakarak sordu: "Çift sayılardan hiç korkmaz mısın?"

"Hayır," diye cevap verdim, şaşkın. "Niçin?"

"Çünkü onlar ölülerin sayılarıdır. Tek sayıda çiçek sadece yaşayanlara götürülür: Çift sayılar mezarlıklara aittir. Başlangıç tek sayıdır, çift sayılar sonadadır..."

Sapsız küçük gümüş kaşıklardan yapılmış ve ip için iki delik açılmış düğmeleri vardı. Dinlenmek ve eğlenmek için trigonometri problemleri çözüyordu.

Bu gecelerden birinde, cilalı tınaklarını favorilerinde perdahlarken şöyle dedi:

“Biliyor musun, dört gözünü aç! denmesi boşuna değildir. Bunun üzerinde düşündüm ve bu deyimın dört gözü olan bir canavarla ilgili değil, gözlerinde ortak bir şey olan iki kişiye ait olduğu sonucuna vardım. Sağ gözden sol göze bakmak nasıl mümkünse, başkasının gözünden kendi gözünü görmek de mümkündür. Aralarındaki ortaklığı ve ikisini birbirine bağlayan şeyi bulmak yeter. Her gözün farklı bir derinliğinin ve renginin olduğunu belki yüz kez fark etmişsindir. Ve bu derinlik trigonometri sayesinde tam bir kesinlikle ölçülebilir. Bazı araştırmalar yaptım ve aynı derinlikte ve renkteki gözlerin ortak bir paydası olduklarına ikna oldum...”

Bir an sustu ve sağ gözünü bir kez kırparken sol gözünü iki kez kırptığını fark ettim.

“Müzik de böyledir,” diye devam etti. “Birbirlerinden ayrı şeyler arasında bir bağ oluşturmak ve onları, dört göz ya da dört enstrümanmış gibi tek bir hedefe yöneltmek gerekir. Ne bir sağır için müzik yapmalı, ne de bir dilsiz kilisede şarkı söylemesi öğretilmeli. Sadece kupa ve sinek oynayarak oyunda kazanılamaz. Maçayı ve karoyu da hesaba katmak, dört gözünü de açmak gerekir.”

Viyolonselimi kutusundan çıkardı ve dinleyicilerin şaşkın bakışları altında, kuartetdeki benim bölümümü ezbere ve hiç hatasız çaldı. Ses titretmesinin olduğu yere geldiğinde tele dokunan mavi ve sarı cilalı işaret ve baş

parmaklarının art arda gelen hızlı hareketinde yeşil renk görüldü.

“Eğer anlamıyorsan sana çok basit bir örnek vereceğim,” diye açıklamasına devam etti, “Biliyorsun, Yunanistan'da öyle dar bir yarımada var ki, basit bir çapaya koşulu öküzler onu sürebilir ve anakaradan koparabilir. Bu Kutsal Aynaroz Dağı'dır. Doğu Hristiyan uygarlığının merkezi. Bin yıldan beri bu yarımada bir keşiş bölgesidir; kendi başına buyruktur, bir sınırla Yunan devletinden ayrılır, gümrük bölgesi ve üç keşiş bakandan ve hükümet başkanı olan bir başpapazdan oluşan hükümeti vardır. Bu dört kişiden her biri Kutsal Dağ'a girme izni veren mühürlü kâğıdın dörtte birine sahiptir. Bu mühürlü kâğıt, onların dediğine göre, üç eril ve bir dişil bölümden oluşmaktadır. Sadece dört keşişin her birindeki dörtte bir mühür elde edildiğinde yeniden oluşturmak mümkündür: Parçalar kırmızı iplikle bağlanır ve böylece Kutsal Dağ'a giriş vizesi verilir... Senin müziğin de böyle. Onu dört mevsimden geçirmek gerekir, yazda ve sonbaharda aynı değildir. Eğer müziğin özüne girmek istiyorsan, çaldığımız kuartetin dört bölümünü de öğrenmem gerekir, kuartetdeki tek bir enstrümanı çalıyor olsan bile dört enstrümanın nasıl çalındığını bilmelisin.

Manasija Bukur'a cevap verdim: “Müzik matematik gibi değil mi? Bir enstrüman için geçerli olan hepsi için geçerlidir!”

Bunun üzerine, bir tür onbirinci tırnağın burnunun ucundan, derisinin altından çıktığını gördüm ve bu tırnağı bir işaret parmağı gibi dosdoğru üzerime doğrulttu: “Matematiği oluşturan sayıların kökenini de dikkate almak gerekir. Olayı bu biçimde düşünürsen,

müziği oluşturan unsurların kökenini hesaba katman gerekir. Örneğin, benim çaldığım enstrümanı ele alalım. Bir keman. Neden yapıldığını biliyor musun?"

İşte bana yaptığı açıklama. "Önce, ağaçtan. Kemanın kasası, kesenin ömründen daha uzun süre dinlenmiş olan köknar ağacından yapılmıştır. Kıvrımı, taze kuşkirazı ağacından yontulmuştur ve abanoz kısım kemanın sapına tutturulmuştur. Her kemanın bir 'ruhu', bir sahibi ve kasayı destekleyen ve bir akdiken dalından budanmış küçük bir sopası vardır. En alt seslerle en üst sesler arasındaki genişlik bu desteğe bağlıdır. Dolayısıyla kemanın dişil bir ruhu vardır. Yay, rüzgârda büyütülmüş gül ağacındandır ve reçine, çam sakızından yapılmıştır.

"Bitkisel kökenli bu unsurların yanı sıra kemanda hayvani kökenli başka unsurlar da vardır. Yayın telleri at kılındandır, eskiden (kemanın doğuşundan önce) tekboy-nuzun kuyruk kılları en iyisiydi. En kalın iki tel, bükülmüş bağırsaktandır ve kemikten yapılma surdin, küçücük bir kısrağın minyatür binicisi biçimindedir. Yayın ucundaki, kılları tutmak için olan kakma da kemik-tendir ve hatta kimi zaman insan kemiğindendir (Pagani-ni'nin kemanında böyle olduğu söylenir). Kemanın kuyruk tarafında tellerin bağlandığı tahta parçasının üzerindeki son kuyruk geyik kemiğinden bir sapan gibi tutturulmuştur ve enstrümanın değişik bölümlerini yapıştırmak için kullanılan yapışkan da hayvani bir mad-dedir. Amati'nin bir tür kaynatılmış kelebek etinden çıkan yapışkanı kullandığı söylenir, çünkü bu kelebek havada doğum yapar ve yapışkanı çok hafiftir. Yay sapının her bir yanı deniz kabuğu sedefiyle süslüdür. Sedef, ağaçtan her zaman biraz daha soğuktur ve parmaklar tutmaları

gereken yeri daha kolay tutarlar, çünkü yüzük parmağı bu sedef düğmeyle ilişkisini her zaman korur.

"Nihayet, kimi unsurlar toprağın maden zenginliklerinden gelir. En ince iki tel metaldendir ve destekleri kimi zaman taştır, yayın ucunda kayan kılın yükselticisi gümüştür. Ayrıca, ağacın eğimi, yapışkan ve vernik harlı ve yumuşak ateşte hazırlanmıştır. Vernik bambaşka bir iştir. Her seferinde farklı yapılır ve her çalgı yapımcısı verniğini kendi manevi babasından miras aldığı yavaş ve hızlı sırları uygulayarak hazırlar. Verniğin hazırlanmasına ilişkin bu sırlar geleceğe ait sırlarsa enstrümanın kalitesini garanti ederler. Eğer geçmişin sırlarıysa vernik iyi değildir...

"İşin özü," diye konuşmasını bağladı Manasija, "geceleyin hangi ağacın mırıldandığını dinleyerek ayırt etmek mümkündür —köknar mı, akağaç mı. Senin ellerinde enstrümanın kökleriyle olan bağı, çalınırken bile kopmaz; ne yapıldığı maddeyle olan bağı kopar, ne de yapılış yöntemiyle ve müzik, gerçekte, varlık nedenini tüm bunlardan alır. Aslında, parmaklar keman üzerinde çalmamaktadır, keman aracılığıyla su, hava, ateş ya da toprak gibi temel unsurlarla ve her bir enstrümana farklı biçimde katılmış sırlarla ilişki kurmaktadır."

BEN BU HİKÂYİYİ işiteli uzun süre oldu. O zamandan bu yana, hani derler ya, rüzgârlar beni yıkadı ve kemiklerimde şakladı ve kuartetin benim bölümüm dışındaki diğer üç bölümünü öğrenme isteği hiç duy-

madım. Manasiya'nın hikâyesi bana çok karmaşık geliyordu ve inanmıyordum, ayrıca paskalyadan iki hafta önceki o kutsal pazar günü boyunca hapsiz olmayanların ömrünün kısa olduğuna da inanmıyordum. Ama siz batıl itikatları olan biri değilseniz ve yolunuzdan bir kara kedi geçtiğinde korkmuyorsanız, kedinin batıl itikatları olup olmadığını bilemezsiniz...

Böylece, kendi kuartet bölümümü, ayağımla ölçü tutarak, viyolonselimde çaldım ve üç ya da daha çok zamanlı ritimleri oluşturan sayıların kökeninden kuşku duymadan, müziğin yasalarını matematiğin ağında yakaladım. Her şey çok iyi gitti, doğal olarak: Kendi bölümümü bir dinletide çaldım ve sınavımı, bir saati kurar ve kapatır gibi verdim. Sonra, sağ elimi izlemek yerine sol elimin peşinden giderek müziği terk ettim.

Yine de kimi zaman, en sıcak günlerin mevsimi gelip ayakkabılarımın cilası eriyip aktığında, gövdem sadece tere batmış giysilerinin düğmelerini hissettiğinde, müziğin hayatıma geri gelmekte olduğu duygusuna kapılırdım. Bense müziğe tek bir kez geri döndüm.

1934 yılında maestromuz Chevtchik öldü ve o yıl öğrencileri bütün Avrupa'da anma konserleri verdiler. O dönemde ben yarı yoldaydım, ne önümü ne arkamı görüyordum, şafak vaktinden korkuyordum ve öğlen ve akşam yemekleri yenen hanları tercih ediyordum. Uykusuzluk çekiyordum. Kitaplarımı kapayarak sinek yakalıyordum ve sayfalar arasında ezilmiş ve kurumuş kurbanlarımdan çok sayıda buluyordum. Yine de, ölüm haberini alır almaz Prag'a gittim, gündelik işlerimle uğraştım ve ilan edilen ilk konsere gittim. Şimdi adını hatırlayamadığım Chevtchik'in öğrencilerinden biri

çalacaktı.

Bir keman resitaliydi. Üstadın düz saçları yayının kılları kadar siyahtı. İlk hareket yumuşaktı —bir kitabın masadan düşüşünü izleyen dinginliğe imkân tanıyan, çünkü her bir yaprağın düşüşünün ayrı ayrı hissedildiği türden bir yumuşaklık. İkinci hareket, kestane ağacı yapraklarının gölgelerine asla kavuşmaları gibi geniş ve ağırdı. Aniden müziğin kadansı vahşileşti; tek başına çalan sanatçı gerçek yüzünü gösterdi ve ben, “bu adam temmuzda haykırса ağustosta işitilir,” diye düşündüm. Nihayet, en sonuncu presto harekete sıra geldi; üç ayrı hızda uyuyabilen, düşlerinde kimi zaman büyük bir çekim gücü, kimi zaman büyük bir sürat ama hiçbir güç olmayan birinin hareketi... Karşımda müziğiyle vahşi hayvanlara, taşlara, maden filizlerine, ağaca, ateşe, reçineye, hayvanların kulak çukurunda ve bağırsaklarında ısıık çalan rüzgâra boyun eğdiren Orpheus yoktu. Karşımdaki ondan daha güçlüydü — hepsini cevap vermek zorunda bırakıyordu; bağırsakları ve kemikleri yoluyla müziğe kurban edilenlerin sadece onlar olmadığı, onları kurban eden elin de kendisini kurban ettiği bir sunağın üzerindeymiş gibi onun enstrümanı aracılığıyla kendi kendileriyle konuşmaya zorluyordu... Bunun üzerine Manasija Bukur'u ve anlattıklarını hatırladım.

Yine de, dinlediğim sanatçının siyah saçları altında Manasija Bukur'u asla tanımadığımı itiraf etmeliyim. Onu dinlemek için orada bulunan insanlar arasında beni o tanıdı. Konserden sonra yanına götürmek için beni aramaya geldiler. Başka bir adla ve başka saçlar altında çalışıyordu, ama peruğunun altında gördüğüm yüzü

geçmişteki güzel yüzüne az çok benziyordu. Gözlerinden biri saçlarının altına kaymıştı, diğeri ötekinin nerede olduğunu bilmiyordu, ama gözlerini yine eskisi gibi kırptıyordu: Sağ gözü bir kere kırparken sol gözü iki kere.

“Uzun süre ayakta kalamıyorum. Bir şey içmek için bir yere gidelim,” dedim.

“Ayakta kalamıyor musun? Ben de yatamıyorum, dostum,” diye öfkeyle cevap verdi. “Hayatta yatarak geçirilen zamanlar ne korkunç! Tüm bir ömür! Artık yeter, bıktım. Yatmıyorum...”

Sokağı geçtik (gelip gidenler salondaki dinleyicileri rahatsız etmesin diye o gece saman döşenmişti) ve eskiden olduğu gibi bira söylemek üzere bir masaya oturduk.

Daha oturur oturmaz, “sana ihtiyacım var,” dedi ve tırnaklarının artık cilalı olmadığını gördüm.

“Biliyorsun ki artık çalmıyorum.”

“Biliyorum. Benim istediğim de bu zaten. Yeni işine ihtiyacım var, eskisine değil.”

Çok şaşırmıştım ve bu sözcükler içimi ürpertti. Ancak kendisine yardım edeceğimi vaat ettiğim zaman bana sıkıntısını anlattı. Onu dinlerken uzun süreden beri ve ondan daha iyi bildiğim bir hikâyeyi işittim. Ama bu hikâyede beni şaşırtan bir şey vardı. Gerçekte yıllardan beri çok başka türdeki bir kuartetin parçalarını aradığını anladım. Bu yeni kuartet ve onu bulmak için harcadığı çabalar onu delirtmiş ve müzikten tamamen vazgeçirmişti. Çünkü kuartet açıkça ayırt edilebilir olsa da, müzik böyle değildi. Sol bacağımın üstüne oturarak başlığı şu olabilecek itirafını dinledim:

Bir Ağabey ile Kız Kardeşin Hikâyesi

Biliyorsun, bir kız kardeşim vardı, Heronea; hatırlarsın, güzeldi —bir gözü gündüz, diğer gözü geceydi— ve dünyada aşktan başka güzellik olmadığını bilmekteydi. 1910'da doğdu ve birkaç hafta içinde, kimsenin, kendisinin bile hatırlamadığı bir sabah Hero ölmeye başladı ve böylece, fark edilmez bir biçimde, onlarca yıl boyunca, ölümün tamamlandığı şu son güne kadar ölmeye devam etti. Süreç belki çok daha erken, Hero'nun doğumundan önce başlamıştı ve ilerde anlatacağım biçimde tamamlanmadan önce, belki yüzyıllar boyu sürmüştü. Bana gelince, kimsenin fark etmediği ve benim de diğer akşamlardan ayırt etmediğim güzel bir akşam sevmeye başladım. Bir kadını değil, ne annemi, ne ağabeyimi, ne kız kardeşimi — gerçekte o zaman ancak birkaç yaş büyüktüm. Böylece genel olarak sevmeye başladım, geri dönüşü mümkün olmayan açık denizlere doğru yönelen bir gemi kararlılığıyla kendimi sevmeye hazır hissediyordum. Ve bu sevgiye, bu gemiye benimle birlikte aynı çalkantıları, aynı dalga çatlamlarını, aynı güneşi, aynı rüzgârları bir süre için paylaşan bütün kader arkadaşlarım bindi ve indi. Kız kardeşim Heronea da ötekilerle birlikte gemime binmişti, ama onun özel bir yeri vardı. Kaptan köşkünde değil; hayır, hiç değil, ama en güzel yerde. Ve geminin bu en güzel yeri ona çok yaklaşıyordu, tam ona göreymi. Belki de Heronea oraya yerleştiği için güvertenin en güzel yeri haline gelmişti. Hero o dönemde heniz onbeş yaşındaydı ve o zaman bile başkaları varken yemek yemezdi. Ben bile o zamandan bu yana öğlen ya da akşam yemeği yediğini bir kez olsun görmedim. Hero'nun herkes gibi beslenmediği aile içinde kulaktan kulağa fısıldanıyordu. Sinek avlar gibi çevik bir hareketle istavroz çıkarırdı kilisede ve aynı çabuklukla yemek yediği

söyleniyordu. Henüz daha çırpı bacaklı bir çocuktu ama yaşlı, antika bir ruhu vardı. Kendisine edilen duaların dilini anlamaktan yoksun, henüz olgunlaşmamış bir tanrıya alışmak gibi. Gövdesine zor alışan bir ruh, Henüz konuşmayı öğrenmesi gereken bir tanrı... Çevremdeki kadınların aşçı, hizmetçi ya da hemşire olarak ayrılabilceğini her zaman düşünmüştümdür ve kız kardeşim Heronea'nın daha çocukken bu son kategoriye dahil olduğunu bilmemi sağlayacak nedenlerim vardı. Mutlaka kendisi bir yığın yanlışı şey yaptığı için can çekişen ev hayvanlarımızı tedavi etmek için harcadığı acemi, sersem sepet ve zor-baca tedavileriyle bu hayvanların çoğunun son saatlerini (onları kurtarmak için gösterdiği boş çabalarla) heder etti... Hayvanlar hem ölümden hem de onları hayatta tutmak için Heronea'nın giriştiği ürkünç denemelerden acı çekerek kolları arasında ölürlerken o, hayvanlardan vazgeçerek soğukkanlı bir biçimde şöyle diyordu: "Çarşamba gibi bir gündeyiz sanırım. Ben her zaman gecikirim, salının ardından gelirim hep..."

Heronea Belgrad'da kimya öğrenimi görüyordu ve balık derisinden şapkasıyla buraya, Prag'da öğrenimine devam etmeye geldiğinde, ikimiz, eski şehrin bu tahammül edilebilir dar sokaklarından birinde bir ev kiraladık. Bir zincir ve bir makara yardımıyla odanın tavanından indirilen tahta merdivenle çıkılan tavan arası olan bir ev. O dönemde dağdaki ırmaklara benzeyen genç bir adamdım —sığ ve saydam. Müzikten aldığım ve gündelik olarak beslenmeye devam ettiğim enerjimi hiç kullanmıyordum. Ruhum semiriyordu, yemekle biriken enerji harcanmadığında insanın yağlanması gibi gereksiz bir domuz yağının içime dolmasına izin veriyordum. Hero balkona, "şeytanın yaladığı" ve bu yüzden yapraklarının kenarında beyaz dikenler olan bir sarısabır küpü yerleştirmişti. Bu sarısabırı Belgrad'dan getirmişti ve odasında taranırken onu

görmek için aynasını tam karşısına koymuştu. Bir sabah, sokağın karşı tarafındaki evin bizimkiyle aynı katında oturan genç teğmenin bu aynada taranıp traş olduğunu fark etti. Penceresi bizim balkona o kadar yakındı ki odasından çıkmadan Hero'nun aynasında kendini görebiliyor ve kız kardeşimin aynasını ve kendi kılıcını kullanarak bu şekilde traş oluyordu. Gerçekten de teğmen traş olmak için kılıcını şaşırtıcı bir yetenekle kullanıyordu ve altın püsküllü traş fırçası olarak iş görüyordu. Bir pencereden diğerine yanan bir kibrit atılabilirdi ve teğmenle ben, karşılıklı olarak birbirimizin piposunu yakarak eğleniyorduk.

"Dikkat et, aynı ateşle ne ikinci bir mum, ne de üçüncü bir pipo yakılır!" diye yeni dostumuz şaka yapıyordu. Jan Kobala adlı teğmenle kız kardeşim arasında ancak bir tür önsezi yaklaşımı diye adlandırabileceğim bir şey gelişti. Ama zaman asla tek ayak üstünde durmaz. Olaylar gelişti. Her gece, Hero lambasını söndürürken, teğmen kendisinininkini yakıyordu. O sırada ben balkonda oturuyor, pipomu içiyordum ve dumanı uzaklaştırmak için ara sıra şapkamı çıkarıyordum. Sokağın öte tarafında, çizmelerini çıkaran ve birini odanın bir tarafına, diğerini diğer tarafa fırlatan teğmene bakıyordum; onu, şişeyi dişlerinin arasında tutarak ellerinin yardımı olmaksızın içerken ya da masanın üzerindeki kızarmış piliç butunu kılıcıyla keserken görüyordum. Ardından, butun dibini kemirerek yatağa girer, kemiği odanın diğer ucundaki bir çizmenin içine doğru fırlatırdı. Sonra gömleğini çıkarır; o an kapı yavaşça açılır, ay ışığı içeri sızardı ve ay ışığının içinde de kız kardeşim. Hero kör gibi sabit bakışlarla teğmene bakar, yaklaşır ve dilinin ucuyla düğmelerini çözmeye başlayan teğmenin üzerine eğilirdi. Bunun üzerine Hero benim oturduğum, pipo içtiğim balkona şöyle bir bakar, mumun alevine tükürür ve uzun saçlarıyla ay

ışığını kamçılıyarak yatağın ve yatağın içindeki teğmenin üzerine çıkar, ardından, toprağa düşen kar gibi yavaşça, bir kez bile gerilemeden, avının üzerine atlardı...

Duman içindeki şapkam ve saçlarımla kimi zaman çalışmak için Konservatuara ya da dökülen biraların yapış yapış ettiği hanlara gider, ya da kitaplarını gömen Yahudilere bakardım, ama içimde bir şeyler kaynardı; sakallarımın benlerimin etrafında değil, içinde daha hızlı büyüdüğünü hissederdim, değişmem gerektiğini hissederdim. Ve gerçekten değişmeye başlar ve bunu çoğu kez hissederdim.

Bir öğleden sonra, kız kardeşim olgun meyve gibi gözlerle ve ellerini manşonunun cebinde unutmuş olarak geldi. Teğmen Kobala artık kapısını açmamaktaydı. Odasında başka bir aşkını kabul etmekteydi. Hero hiçbir şey söylemedi ve ben her zaman olduğu gibi oturarak pipomu içmeye ve beklemeye devam ettim. Hero'nun odasındaki lambayı söndürdüğü ve teğmenin kendisini-ninkini yaktığı an geldi. Balkondan çizmelerini çıkarışını, kemerini fırlatışını, dişleri arasında tuttuğu şişeden içişini, kılıcıyla bir piliç butunu kesişini ve yatakta yiyişini seyrettim. Sırtım ürperiyor, omurgam boyunca tüylerim diken diken oluyor, gömleğim hışırıyordu. Pipomu baş parmağımla söndürürken yanmış et kokusu yükseldi. Sessizce kalktım, sokağa indim, karşıya geçtim ve Kobala'nın dairesine çıktım. Kapıyı açtım; ay ışığı odanın içine sızdı ve ben ay ışığının içine girdim. Bir kör gibi gözlerimi dikerek teğmene baktım, yaklaştım, diliyle pantolon düğmelerimi çözmeye başlayan teğmenin üzerine eğildim. Bu sırada, Hero'nun oturduğu balkonumuza doğru şöyle bir baktım, mum ışığına tükürdüm ve Kobala'yla yattım. Çünkü, her akşam Hero'nun yerine beklediği artık bendim...

Bir gün, Hero erkenden kalktı ve kendini ilkbaharda gibi hissedecek biçimde saçlarını ördü. Gerçekten de değişik saç

biçimleri vardı: Saçlarının arasına bir kurdela bağladığında kendini yazda gibi hissediyordu ve saçlarını ördüğünde ilkbaharın geldiğini sanıyordu. O gün, saçlarını enseden aşağıya doğru ördü ve erkenden evden çıktı. Bir daha onu hiç görmedim. Bana Hero'nun intihar ettiğini söylediler. O gün, saat onikiyi beş gece, laboratuvarı kendisinin neden olduğu patlamada ölmüştü. Dolayısıyla, bu yolu niçin seçtiğini ona soramadım, benim yüzümden mi, Jan yüzünden mi intihar etmişti. Tabutunda onu görmeme bile izin vermediler.

O zamandan beri saatim onun öldüğü anda duruyor; sürekli onikiyi beş geçeyi gösteriyor ve ölümünü bildiren anın kesinliği her gün önümden geçiyor. Ve bu korkunç soru —onu ölüme hangi davranış, teğmeninki mi benimki mi, hangi sadakatsizlik itti?— benim için bir hayat memet sorunu oldu.

Jan Kobala'yla bütün ilişkiyi hemen kestim. O da iz bırakmadan kayboldu ve o zamandan beri kendi gölgeme dayanarak aylak aylak dolanıyorum. İsmimi ve saçlarımı değiştirdim, çingene düğünlerinde keman çalmaya, eskiden olduğu gibi eskimiş şarap ve yaban turpuyla yapılan kominyonlara katılmaya başladım ve sadece trigonometri problemleri çözerek rahatlıyorum. "Dört gözünü açmak" deyimini aklıma böyle geldi ve onu başka biçimde anlamaya çalıştım. Hero'nun açık renk gözlerinin derinliğini sayısız defalar hesapladım, bu sihirli sayıyı ezbere biliyorum ve geceleri onu tekrarlıyorum. Bir mucize umuduyla, rastladığım insanların gözlerinin derinliğini incelemeye başladım; kız kardeşimden artık asla öğrenemeyeceğim cevabı, sorumun cevabını bana verebilecek aynı renk ve aynı derinlikteki gözlere rastlama mucizesini bekliyorum. Bir şey daha var. Eril ve dişi enstrümanlar nasıl varsa ve en iyi kuartet nasıl bunların karıştığı kuartetse, her yüzde de bir eril ve bir dişi göz olduğunu anladım. Aynada kendine bak,

hangi gözünün eril hangisinin dişi olduğunu hemen ayırt edeceksin. Hero'nun sol gözü erildi ve ölüme o göz sürükledi. Sağ gözü, dişi olan göz, onu hayatta tutmaya çalıştı. Bunu da dikkate almak gerekir... Neyse, biz sadede gelelim!

Krakow'a gittim ve orada keman çalarken Dr. Alfred Wiezbicky adında bir bay dikkatimi çekti. Eskiden, babamı ziyaret etmek için zaman zaman evimize geliyordu ve Hero ile benim çocukluğumuzu biliyordu. Evinde çalmam için beni davet etti ve böylece onu inceleme ve ona karşı ihtiyatlı olmam gerektiği sonucunu çıkarma imkânı buldum. Gözlerinin derinliği ve rengi kız kardeşiminkiyle aynıydı. Birinde gündüz, diğerinde gece. Jan Kobala'yla davranışına ilişkin, Hero'ya dair kendime sorduğum soruya belki o cevap verebilirdi. Bir kitap gibi sessiz ve kulaklarına kadar sivilceli, nazik ve samimi insan Wiezbicky'yi uzun süre izledim, ama hiçbir şey olmadı. Bir elinin tırnakları diğerinin altından çıkıyordu ve sevimli bir sessizliği koruyordu. Bnunla birlikte, şimdi ben, onun yeğenlerinden birinin evinde bir konser vermek üzere Polonya'ya gideceğim. Eğer bu bana Wiezbicky hakkında bir şeyler öğrenme fırsatı sağlarsa bana yardım etmen gerekebilir, bu yüzden senin de yolculuk yapmanı rica ediyorum, ayrıca eğer benimle birlikte yapmazsan eğlenceli olabilir.

Manasiya Bukur hikâyesini böyle bitirdi. Sanatımdan elde etmeyi umduğu gelecekteki hizmetler için bana olan borcunu hemen ödediye de Polonya'ya ancak 1937'de gidebildik. Arkadaşım fazla neşeli değildi. Garip bir önsezisi vardı; öğrencilik zamanlarımızdaki gibi şapkamı kendi şapkasının üzerine koyuyordu ve Varşova'da beni Doktor Alfred Wiezbicky ile tanıştırdı. Muayene

odasında oturmuş Polonya votkası içiyorduk ve doktor, ziyaretimizin gerçek amacı hakkında hiçbir bilgisi olmadan piposunu tütürüyordu. Dostum Manasija Bukur'un dört gözünü ev sahibimizin yardımıyla, aslında Hero'nunkilere benzer gözlerin yardımıyla açmak gibi saçma bir umut beslediğimizi zaten kim tahmin edebilir-di? Elbette bütün bunlar dostumun kaprisi olarak görülebilir; yolculuğun ve Polonya'da konaklayışımızın gerçek nedeni, hakiki amacı doktorun yeğeninin evinde olması gereken konserdi —en azından ben böyle düşünüyorum ve umuyordum. Bununla birlikte, bu varsayıma itiraz edilebilir. Benim varlığım. Yolculuğun nedeni konserse, ben burada ne arıyordum?

Ev sahibimiz öyle az konuşuyordu ki, dudakları suskunluktan birbirine yapışmıştı ve bir söz ettiğinde olgun haşhaş gibi çatırdıyorlardı. Şafak vaktinden beri arabasıyla geziyorduk ve ben uyumaya çalışmıştım. Wiezbicky arabayı durdurduğunda indik ve bize bir şey göstermek istedi. Çoktan akşam olmuştu, ama piposunun gümüşü dumanını üfleterek bize gösterdiği şeyi net biçimde görebiliyorduk. İki iklim arasındaki ayrım bölgesindeydik. Düz bir çizgi, otlaklı kuru toprakla kar arasındaki sınırı göz alabildiğine sonsuza dek birbirinden ayırıyordu. Bir adım atıp kendimizi yeniden kar fırtınasının altında bulmadan önce, sakın bir odadaymışız gibi kuru toprak üzerinde bir an durduk. O an şatoyu gördük. Kapısının her iki yanı da fenerle aydınlatılmıştı ve ışığın sağ ya da sol tarafında bulunmaya bağlı olarak siyah ya da beyaz yağın kar görülüyordu.

Kapı tokmakları insan eli biçimindeki bir salondan kendimizi içeri attık. Manasija'nın kemanını koyduğu pi-

yanonun yanına geldim ve kapağın üzerindeki kitapları fark ettim. O anda, ev sahibesi içeri girdi, önce kapı tokmağıyla sonra bizimle el sıkıştı.

Çoraplarına sürtünen elbisesinin hışırtısıyla kulaklarımın tırmalandığını hissettim. Sıkıca arkaya toplanmış saçları, kulaklarını ve boynunu yüzünde öne çıkartıyordu ve kışın tabağı kullanmadan önce tuzlamak gerektiğini, çünkü iki kere tuzlanan tabağın iki kere fazla ısıttığını gelir gelmez bana öğretti. Arkamızdaki çift kanatlı kapı açıldı ve bitişik salonda dört kişilik bir masa gördük. Masanın üzerinde duran üç kollu iki büyük şamdan beklenenden daha fazla ışık saçıyordu ve pencerelerin dış camlarının aralık olduğunu fark ettim, bu da büyük şamdanların yansısını iki katına çıkarıyordu —pencere camının ardında, karlı gecede altı yerine oniki alev yanıyordu. İskemlelerimizin arkaları bu ışıklandırma altında cilalıymış gibi parlıyordu.

Ev sahibesi ilk yudumu içti, hepimize afiyet olsun dileklerinde bulundu, sonra Doktor Wiezbicky'ye baktı ve bana öyle geldi ki, doktor gizlice susması için işaret etti.

"Ah, meleğim, beni gerçekten terk ettin mi?" diye Fransızca olarak birdenbire bana dönerek konuştu. Şaşkınlıkla ev sahibesine baktım, çünkü bu ana ve bu sözcüklere kadar ilişkimiz, ortak hiçbir şeyleri olmayan iki insan arasındaki resmi ilişkiler çerçevesinden hiç çıkmamıştı. Bunun üzerine, Doktor Wiezbicky yine Fransızca olarak, daha da inanılmaz bir cümleyi Manasija Bukur'a yönelterek ilave etti:

"Sizi bekliyordum, çünkü ayrılığınızın uzun sürmeyeceğini ve vicdan azabınızın daha da kısa olduğunu biliyordum!"

O an, Doktor Wiezbicky'nin gözlerinin, biri gündüzü

diğeri geceyi taşıyan Hero'nun gözlerine gerçekten benzediğini fark ettim ve ev sahiplerimizin bizimle alışılmış biçimde davranmayı bir kenara bıraktıklarını açıkça anladım; yabancı olduğu bu yerde maskelerini aniden çıkarıyor ve gizli kartlarını açıyorlardı. Manasija reçineye bulanmış gibi solgundu ve parmaklarını büküyordu. Geleceğe dair sezgimin güçsüzlüğü beni kurtardı. Gözlerimi kaşığım çevirdim. Gümüş bir kaşıktı ve kullanmıştım. Tortusu bütün suyun içine dağılmadan alevlerin üstünde sallanabilsin diye mandolin biçimi verilmiş kil bir kap içinde pişirilmiş bir çorbayı içiyorduk; tortu asimetric çömleğin dibinde kalıyordu. Ardından, geyik boynuzu tozuyla baharlanmış, buruk, neredeyse kuru, sıcak bir sos sunuldu. Bir süre sonra, kendimizi daha sabırsız, daha öfkeli hissettik ve Doktor Wiezbicky'nin gözlerinde bir ışık parladı. Sağ gözünün dişi, sol gözünün eril olduğunu açıkça gördüm. Çatallarımızı elimize alırken yarım kalmış bir konuşmaya devam ediyormuş gibi, dosdoğru Manasija'nın gözlerine bakarak yenden Fransızca konuşmaya başladı: *"Bunun kötü ve sinsi bir davranış olduğunu sanıyorum, sevgilim!"* ve dudakları kızarmış kestane gibi çatladı.

Çatalımı tuttum, elim kasıldı, ve sonunda beklediğimizin olduğunu anladım. Dostum Manasija Bukur'un kız kardeşi Hero'ya sorduğu sorunun cevabı burada, Doktor Wiezbicky ve yeğeninin masasında karşımıza çıkmıştı. Sanki Hero, başka çaresi olmadığından, Doktor Wiezbicky'nin dudaklarından yararlanmıştı.

Bu sözler üzerine Manasija deli gibi yerinden fırladı ve şaşkın bakışlarımız altında dışarıya yöneldi... Bir an sonra, giriş kapısının kapandığını işittik. Hemen peşinden

koşmak ve engellemek istedim, çünkü niyetini biliyordum. Ama bir şey beni engelledi. Manasija'nın kar altındaki yürüyüşten yorulduğunda geri döneceğine beni inandırarak sakinleştiren sevimli ev sahiplerim değil elbette. Her şeyin çok anlaşılmaz biçimde cereyan ettiği, önemli lafların edildiği ve yemeğin başından itibaren konuşmanın kulaklarıma inanamayacağım kadar garip bir akış içinde olduğu bu odanın ve bu insanların esrarını çözmenin Manasija'yı kurtaracak tek şey olduğunu kesinlikle anlamak beni alıkoymuştu. Dolayısıyla, korkumu gizleyerek ve piyanonun üzerinde duran Manasija'nın kemanına bakarak odada kaldım.

Paş rengi bir şarabın yanında, reçineyle kokulandırılmış başka bir şarap, örme gümüş kaplı küçük bir sürahi içinde sunuldu. İlk şarabın beş yıl önce ikincisiyle renklendirildiğini açıkladılar.

“Bilirsiniz,” dedi doktor Wiezbicky, “suları kuzeyden güneye değil, güneyden kuzeye akan ırmaklardan elde edilen balıkların daha iyi olduğu söylenir. Yediğimiz balığın karnına, mührü sökülmüş bir şişe kırmızı şarap konup dikildi ve ateş üzerinde, etin içinde buharlaştı...”

Wiezbicky bu kez Polonya dilinde konuşuyordu. Söylediğinde olağanüstü bir şey yoktu, ama her ikisinin de kadehlerinin tabanını parmakları arasında döndürürken, garip bir biçimde beni incelediklerini fark ettim. Bu sırada, yemeğin ikinci bölümü sırasında belki nefesimizi tuttuğumuz için, sanki bir rüyadaymış gibi bir saattir önüme ne getirildiğini fark etmeden yediğimi anladım. Bu yemeklerin hiçbirini önceden tatmamıştım. Şimdi önümde içi açılarak sırtından boşaltılmış ve eti bir gül ağacının ateşine verilerek “bir gözü diğerinin

üstünde" kızartılmış bir som balığı vardı. Ardından, dolu-
nayda avlanmış, soğuk ve kara bir gece boyunca don
altında dinlendirilmiş ve parmakların arasından kayma-
dan kolaylıkla ağza götürülebilirsin diye etli kısımları
bağırsakla, kemikleri haddeden geçirilmiş ince at kılıyla
kaplı geyik eti getirildi. Yanında karışık kokularla dolu bir
vişne sosu vardı. Hüzünlü gibiydik ve gümüş çatallarımız
etin içine, kemiklere kadar ağır ağır giriyor, bıçaklarımız
etin içinde çatalın dişlerine çarpıyor ve isteksizce sıyrıp
geçiyordu... Oturmuş, yemek yiyor ve bekliyordum. O an
olanlar bana dehşetli uzun geldi, oysa esrarın açığa
çıkması için kısa bir süre yetmişti.

Masanın üzerinde bitkiler, yeraltı suları, deniz meyve-
leri, maden filizleri, gümüş, ateş ve et karışımı vardı. En
güzeli, içi deniz kabuklarıyla doldurulmuş ve ağaç yerine
kurutulmuş yabancı turp üzerinde pişirilmiş etli bir
börekti. Birdenbire, bizi besleyen görülmeyen ustanın bu
deniz kabuğunun içinde konuştuğunu sandım ve bütün
hayatı boyunca, eğer bir gün bitirebilirse bir daha asla tek-
rar yapmayacağı —çünkü bu yapılamaz ve yapmamak
gerekir— eşsiz bir yemeği hazırlamakla görevli olduğunu
düşündüm... Onu görmek istedim.

"Odadaki dördüncü kişi kim?" diye ev sahibime sor-
dum.

"Nihayet!" diye haykırdı Wiezbicky, rahatladı ve eliyle
işaret etti. Bunun üzerine, gömleği boynuna kadar ilikli,
başında dev beyaz bir külah, ateşe ve suya alışık bir çift
gri gözün delici bakışları ve harf çizgisi gibi kılcal mavi
damarların uzayıp gittiği haşlanmış kıllarla kaplı elleriyle,
ufak tefek yaşlı bir adam mum ışığının altında ortaya
çıktı. Anında donan ve yüzünün bir kırılganlıkla kesin

olarak bölünen bir gülümsemeyle önümüzde eğildi. Sanki kemani piyanonun üzerinde sessizce yatan Manasija'nın yerine eğiliyordu.

Doktor Wiezbicky aşçıya dönerek, "sanatınızda nasıl bu kadar başarılı olduğunuzu bize hiç anlatmadınız," dedi.

"Hiçbir sırrı yok," diye cevap verdi ufak tefek yaşlı adam. "Mutfak sanatı parmakların maharetindedir. Elin esnekliğini korumak için her gün en azından üç saat çalışma yapmak lazım. Tıpkı müzisyenler gibi..."

O gün ufak tefek yaşlı adamın parmakları arasında gerçekten de Manasija'nın enstrüman kutusunda bulunanla aynı maddeler vardı. Ellerinin arasında gümüş ve maden filizleri, hayvan bağırsakları ve kemikleri, odun, deniz kabukları, mineraller ve at kılları tutuyordu. Müziğin beni terk edişinin üzerinden bu kadar zaman geçtikten sonra, o anda, müziği tamamiyle terk etmeme imkânını bana bir kez daha sunarak, aynı unsurları tekrar ortaya çıkarıyordu. Bu bir yemek değildi, bu yeryüzüne, dağlarına ve ovalarına, ırmaklarına, denizine, rüzgârına, ateşine, bitkilerine ve av hayvanlarına ve öldürmeye ve hayatı ölümle beslemeye yetenekli insan ellerinin maharetine övgüydü.

Laka, sedef ve fildişi dolu küçük Çin salonunda kahvenin ve pastaların yanında bize, kışın ortasında, kasım ayına kadar tazeliğini korusun diye kireçten geçirilmiş ve buğday sandığına gömülmüş bir kavun getirildi. Köknar ağacı kokuyordu ve aniden, enstrümanın bu kokusunu hatırlayınca uzun süredir unutmuş olduğum kuartetin ikinci bölümünü çalabileceğimi hissettim. Dostum Manasija Bukur'un keman bölümünü. Ama çok geçti. Kuarteti-

min diğ er iki bölümü, nerede olduğunu bilmediğim, ulaşılamayacak herhangi bir yerdeydi ve Kutsal Dağ'a girmemi sağlayacak mührün dört bölümünü —   eril ve bir dişi— kırmızı bir iple asla bağlayamayacağıma emindim. Benim durumum buydu... Ama Bukur'a ilişkin hiçbir şey açıklığa kavuşmamıştı ve ben açıklığa kavuşmasını bekliyordum.

Hayatım boyunca gökyüzündeki bulutları ve ağzımın içindeki kemikleri saymışım gibi, inatçı ısrarım doruğa ulaştı ve müthiş bir yorgunluğa dönüştü. Küçük dondurma kaşıkları elimize alır almaz canlanan konuşmaya son gücümü toparlayarak katıldım.

Ev sahibem elindeki gümüş kaşıkla oynayarak yeniden Fransızca olarak bana seslendi: *"Geceyi odamda geçirmenizi tavsiye ederim."*

şaşkınlık içinde donup kalmıştım. Doktor Wiezbicky bıyık altından gülüyordu ve nihayet kaşığımı ters çevirdim ve Fransızca olarak cevabı ya ıştırdım: *"Ne? Kutsal Cuma mı?"*

Ev sahipleri gülmekten kınıldılar. Nihayet her şey aydınlanıyordu. Yemek boyunca bize konuşmamışlardı, ama bizim bilmediğimiz ve sadece kendilerinin bildikleri bir oyun olarak, gümüş kaplamaların üzerine kazınmış yazıları okumuşlardı. Bı aklarımızın ve  atallarımızın saplarına yazılı bu cümlelerin kaynağını hatırlayarak sonunda ben de aynıyı yapmıştım.

Bunlar Jan Potocki'nin kitabının diyaloglarıydı ve gümüşten şatafatlı ev eşyalarının yaklaşık yüz parçasına Saragossa'da Bulunmuş Elyazması'nın önemli bir bölümü kazınmıştı. Potocki'den alınan ve çatalların, bıçakların ve peçetelerin üzerine kazınmış cümleler arasında, Manasija

ve benim, soruya büyümlü bir cevap olduğunu sandığımız cümle de doğal olarak vardı. Kız kardeşi Hero tarafından telaffuz edildiğini görmeyi büyük bir arzuyla beklediği cevap: *"Bunun kötü ve sinsi bir davranış olduğunu sanıyorum, sevgilim!"*

BUKUR'UN DUDAKLARINDA bu cümleyle bir yerlerde ölmekte olduğunu ve gümüş kaplamalar konusundaki hakikati söyleyerek ancak onu kurtarabileceğini bildiğimden ev sahiplerimden hemen izin istedim. Varşova'ya vardığımda çok geç olmuştu ve berbat bir fırtına vardı. Ama daha berbatı da vardı: Kaldığımız hana vardığımda Manasija Bukur'un hayatını kurtarmak için herhangi bir şey yapılamayacak kadar geç olmuştu. Yatağında yatıyordu, ellerinin arasındaki mum çoktan yarılmıştı; görevliler bana yazdığı kısa mesajı verdiler:

"Kendi isteğimle ve mutlu ölüyorum, çünkü hayatımın sorusuna cevap aldım. Artık biliyorum: Benim yüzümden intihar etti, Jan Kobala yüzünden değil. 'Sevgilim,' dedi bana, sen de işittin, 'bunun kötü ve sinsi bir davranış olduğunu sanıyorum!' Ben nasıl Hero'ya acı çektirmek için Jan'ı seçtiysem, o da bana acı vermek için Jan'ı seçti, yoksa kendisi için değil. İkimiz de Kobala'yı eskimiş karları dert eder gibi dert ediniyorduk. Hero, her şeye rağmen, ilişkinin mümkün olabileceğine inanarak öldü!

NOT: İşini yaptığın için sağ ol. Sevecen parmaklarını öperim."

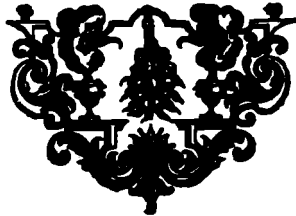
Mektubu, yatağın yanına, yere koydum, çantaları ve benim hüznünlü mesleğimin enstrümanlarını içeren ağır

sandığı da yere koydum. Ölünün yatağına eğildim ve yüzüne dokundum. Sağ gözünü kapattım (onun eril gözüydü) ve yaşarken iki kere daha fazla kırpmış olduğundan daha yaşlı ve daha yorgun olan dişi gözünün çevresindeki kırışıklıkları düzelttim. Eskisi gibi yakışıklı olsun diye yüz hatlarını düzelttim. Yüzünü gri bir sıvıya bulayarak ölüm maskesinin kalıbını aldım...

Ne yazık ki dünyada esrarlı hiçbir şey yok. Dünya gizemlerle değil, vızıldayan kulaklarla dolu. Bütün hikâye bir kamçı şaklamasına sığabilir. Sadece benim mesleğimden kimselere diğer ölümlülerden daha fazlasını bilme hakkı verilmiştir.

Sıvanın kurumasını beklerken Hero'yu ve zavallı dostumu düşündüm. Hero'nun intihar etmediğini, bir cinayete kurban gittiğini uzun süredir bildiğimi söylemem gerekir. Teğmen Kobala bir kıskançlık nöbeti ya da bir kriz sırasında onu öldürdü. Artık hikâyenin ağabeyden özel bir dikkatle saklanmış bölümüne geldik, çünkü bu onu gerçekten yaralayabilirdi. Jan, olayın duyulmasını engellemiş askeri yetkililerin huzuruna bizzat çıkmadan önce Hero'nun kesik başını üç gün boyunca evinde sakladı.

Çılgın teğmenin açıklamalarına göre, Hero'nun başı ancak üçüncü günün akşamında dehşetli ve derin bir çığlık attı, bir erkek sesiyle.

Milorad PAVIĆ

RÜZGÂRIN TERSİ

Hero ile Leandros'un Öyküsü

Çeviren
Işık ERGÜDEN

MİTOS